

*Македонците кои
страдаат во Грчки
раце*

Геноцид извршен врз македонскиот народ

Виктор Цветаноски

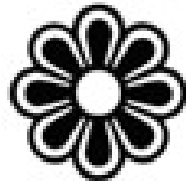
(Преведено од англиски на македонски од Ристо Стефов со
помош на „Google Translate“)

Македонците кои страдаат во Грчки раце

Геноцид извршен врз македонскиот народ

Published by:

Risto Stefov

Publications
Toronto, Canada

Copyright © 2024 by Viktor Cvetanoski

rstefov@hotmail.com

e-book edition

March 18, 2024

Содржина

ИЗБОРНУВАЊЕ И ЕЛЕНИЗИРАЊЕ НА СЕ ШТО БЕШЕ МАКЕДОНСКО	5
ГРЦИТЕ ИЗГОРЕА 160 МАКЕДОНСКИ СЕЛА.....	14
ДУРИ И МРТИТЕ МАКЕДОНЦИ БЕА ИСТЕРАНИ	19
МАКЕДОНЦИТЕ БЕШЕ ТЕРАНИ ДА ПИЈАТ РИЦИН, АКО ЗБОРУВААТ НА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК	23
МАКЕДОНСКИТЕ БЕГАЛЦИ ВО ДАНТЕВИОТ ПЕКОЛ	28
МНОГУ БЕГАЛЦИ ВО БУГАРИЈА СЕ СВРТУВААТ НА ПИСАЧЕЊЕ	32
ПЕТРОВСКИ СТАНА ПЕТРИДИС, ГУШЕВСКИ - ГУСИДИС.....	38
„АБЕЦЕДАР“ – БУКВАР ОБЈАВЕН ЗА ДА ЈА ЗАЛАГА ЕВРОПА.....	42
ГРЧКИ ВЕСНИК ГИ БРАНИ МАКЕДОНЦИТЕ.....	47
БРИТАНСКИ ОФЕЦЕРСКИ ПОТВРДИ дека МАКЕДОНЦИТЕ ЖИВЕАТ ВО ГРЦИЈА.....	52
ШЕТАЊЕ ПО МРАЗ И СНЕГ ВО НОЌТА	56
ДЕВОЈКИ ЈА ПЕЕА НАЈТАЖНАТА ПЕСНА.....	61
ТЕРОР ОД ВОЈНАТА ГИ СЛЕДЕШЕ ДЕЦАТА ВО НИВНИТЕ ДЕСТИНАЦИИ ЗЕМЈИ.....	66
ПОЛСКА СО СРЦЕ И ДУША ГИ ПРИФАТИ БЕГАЛЦИТЕ	71
Над 2.000 ДЕЦА БЕА ПРАТЕНИ НА ПРВЕНТА.....	75
ИСПЛАШЕНИ МАЈКИ ГИ БАРАА СВОИТЕ ДЕЦА	80
ЖЕНИТЕ МАСОВНО ВКЛУЧЕНИ ВО ВОЈНИОТ НАПОР	85
ГРЧКАТА КРАЛИЦА ЕЛЕНИЗИРА 30.000 МАКЕДОНСКИ ДЕЦА	90
СЕСТРАТА ГО НАЈДЕ БРАТ ПО 54 ГОДИНИ	95
ТИТО ИНТЕНЗЕН ПРИТИСОК ОД БРИТАНЦИТЕ.....	100
ФРАНТИЧНИ ОБИДИ ЗА ПЛИВАЊЕ НИЗ ПРЕСПАНСКОТО ЕЗЕРО	105
КОМУНИСТИТЕ ПОСТОЈАНО ГО ПОДЕЛЕ МАКЕДОНСКИОТ НАРОД	109
ТАА ГО ЖРТВУВА СВОЈОТ БРАК ЗА ДА ПОСТАВУВА ДЕЦАТА НА ДРУГИТЕ.....	114

ОШЕТЕЊЕ ПО МРАЗ НАД ПЛАНИНАТА СО БОСИ НОЗЕ	119
БЕГАЧКИОТ БРАН ГИ РАЗДЕЛИ СЕСТРИТЕ СОФИЈА И ЛЕНА.....	124
ЈА КИДНАПИРАА ДЕСЕТ ГОДИШНАТА КАЛА ЗА ДА ЈА ПОСВОЈАТ	129
МАРКОС: ЈА СПАСИВ ГРЦИЈА ДА СТАНЕ СЛОВЕНСКА ЗЕМЈА.....	133
СТОЈА БЕШЕ МАЈКА НА СИТЕ ЕГЕЈСКИ ДЕЦА	138
САМ НА ПЛАНИНА СО ГЛАДНИ ВОЛЦИ.....	143
ДОЦА ГОГАРОВСКА НЕМА СИЛА ПОВТОРНО ДА ГО ПОСЕТИ СЕСТЕВО	147
ЕГЕЈСКИТЕ ДЕЦА КОРИСТЕНИ ЗА ПОЛИТИЧКИ ЦЕЛИ ВО ВРЕМЕ НА СТУДЕНАТА ВОЈНА	152
БЕЛГРАД ГЛУВ НА РЕАКЦИИТЕ ОД СКОПЈЕ	156
МАКЕДОНЦИТЕ ПРОГНЕНИ НИЗ ЦЕЛ СВЕТ - ГРЦИЈА ИЗЈАВИ ДЕКА МАКЕДОНСКО МАЛЦИНСТВО НЕ ПОСТОИ ВО ГРЦИЈА.....	160
ГРЧКИ ПРОФЕСОР ОБВИНЕТ ДЕКА Е „СКОПСКИ“ АГЕНТ.....	165
КАКО ПАСКАЛИНА МАКЕДОНКА СТАНА ГРЧКА ...	169
ТАА ЈА ИСКРШИ СИТЕ РАМКИ НА ПАРЧИЊА И ПОБЕГА НИЗ ОКЕАНОТ	173
ЧУВАРОТ ЗАСТАНЕ НА БЕГАЛСКАТА СТРАНА	178
ПРЕГЛЕД.....	184

ИЗБОРНУВАЊЕ И ЕЛЕНИЗИРАЊЕ НА СЕ ШТО БЕШЕ МАКЕДОНСКО

Со невиден терор и омраза Грција искорени се што беше македонско во егејскиот дел на Македонија

Педесет и четири години подоцна Александра Цветаноска го нашла својот брат Ѓорги во Австралија. Дека има брат дознала откако детството и помладите години ги поминала во студентски домови во Полска, каде што заедно со другите деца бегалци од Штрково ги оставиле кога имала само две и пол години.

Доца Гогаревска од Сестево никогаш повеќе не ја видела својата мајка откако го напуштила селото. По масовната програма за евакуација на децата од егејскиот дел на Македонија во 1948 година, нејзината мајка починала од загриженост. Неколку години подоцна грчката војска ги зеде таткото на Доца и двете постари сестри и ги затвори на грчките острови. Нејзините две сестри сега живеат во Грција, нејзиниот постар брат живее во Чешка, а помалата сестра е со неа во Полска.

„Пред осум години првпат ги запознав моите родители по евакуацијата. Кога ги видов, не се чувствував како да ми се мајка и татко, ниту брат ми се чувствуваше како да ми е брат. Растејќи се во домовите за деца го изгубив тоа чувство“, рече Васка Петровска.

Кога на Софија Ристовска и рекле дека треба да оди да живее со родителите во Полска, таа посакала да остане во домот за деца бегалци во Романија. Фана Мартинова, Лена Милиова, Милка Дамовска и Ксантипа Кирова беа десетгодишници од Поздивишта, Костурско. Пред да го напуштат своето село во

пролетта 1948 година, тие се искачија на покривот на селската црква и ја пееја песната „Збогум мајко, татко, збогум драги роднини, заминувам во далечно место“. Тие никогаш не се вратија. По поминати години во студентските домови во Романија и Полска, тие отидоа на различни места во светот. Лена отиде во Торонто, Канада, Ксантипа се омажи за Полјак и остана во Полска, Милка отиде во Ташкент каде што беше татко и, а Фана замина во Македонија. Тие се виделе дури четириесет години подоцна. Јане Бендевски отишол да го посети Орово, неговото родно место, но неговото село го нашол целосно уништено. Неговата куќа била уништена до темел. Некој што добро го познавал селото морал да му скицира мапа за да може да ја најде.

Ова се само неколку епизоди од огромната драма што ја доживеаја децата бегалци и нивните родители за време на Граѓанската војна во Грција во Егејска Македонија од 1946 до 1949 година. Искуство кое трае до денес... Минатата година беше 60-та година од оваа се случуваше огромна балканска драма и беше колективно запаметена. Оттогаш, има многу истражувања направени за да се откријат драматичните судбини на оние деца кои биле одземени и причините што го предизвикале овој огромен егзодус. Оваа книга, објавена како серија на написи во дневниот весник „Утрински“ опфаќа некои детали кои можеби изгледаат како заедничка приказна, но искуството на секој човек е посебна трауматична приказна.

Македонскиот народ ја плати највисоката цена во Граѓанската војна во Грција. Се проценува дека меѓу 25.000 и 30.000 деца од егејскиот дел на Македонија биле одвоени од нивните родители и однесени во таканаречените демократски источноевропски земји во комунистичкиот блок. Сите тие деца немаа нормално детство; ги поминаа најубавите години од својот живот во детските домови, без љубовта на нивните родители. Меѓу нив имало и Македонци и Грци, но огромното мнозинство биле Македонци. Додека беа далеку нивните татковци и мајки, а браќата и сестрите останаа да се борат во однапред одредена изгубена војна. Околу ист број деца, околу 30.000, главно од егејскиот дел на Македонија беа насилно одвоени од нивните мајки од страна на грчката владина армија и грчката полиција и

со поддршка на грчката кралица Фредерика беа однесени во детските домови во Грција и хеленизирани.

Кога Комунистичката партија на Грција (КПГ) го организираше и спроведе собирањето и егзодусот на овие деца на возраст од две до четиринаесет години, им кажа на родителите дека евакуацијата ќе биде привремена и дека децата ќе бидат вратени веднаш штом нивната страна ќе победи во војната. Но, војната не се доби и децата не се вратија, ниту по една година, ниту по десет години, ниту по шеесет години. Само грчките деца се вратија... но не и Македонците затоа што не беа Грци.

Немаше обезбеден превоз за нив, па повеќето од децата мораа да одат пешки од нивното село до југословенската граница, некои боси, по планини и нерамен и замрзнат терен. Додека ја преминале границата, нозете им биле замрзнати и крвареле.

Повеќе од половина век на овие деца не им беше дозволено да ги видат местата на раѓање, ниту за кратка посета. Како резултат на тоа, тие го поминаа своето детство и возрасен живот шетајќи низ светот. Сите обиди за влез во Грција беа забранети на грчката граница каде што беа спречени од грчките власти. Но, пред неколку години грчката влада привремено ги отвори границите и им дозволи на некои да влезат, но само на оние кои имаат пасоши со грчки имиња и грчко родно место. Оние кои имаа македонски имиња и македонско родно место не смееја да влезат. Оние на кои им беше забранет влезот тагуваа за родното место и чекаа грчките власти да им дозволат да ги посетат гробовите на нивните родители и баби и дедовци. За жал, повеќето не живеат доволно долго за повторно да се вратат во домовите каде што се родени.

Според податоците на КПГ, по загубата на Граѓанската војна во Грција, од родното место биле протерани околу 50.000 бегалци, и Грци и Македонци, но главно Македонци. Околу 30.000 завршија во Југославија, а останатите завршија во другите источноевропски земји. Околу 4.000 биле испратени во Романија, 3.800 во Чехословачка, 5.479 во Полска, 3.299 во Унгарија, околу 3.000 во Советскиот Сојуз и 380 во Бугарија. Но, се сомневаме дека бројката е поголема од 50.000. Според

полски извори, околу 12.000 бегалци биле префрлени само во Полска.

Подоцна, кога се подобрија односите меѓу СССР и Југославија, најголем дел од македонските бегалци од земјите од Источниот блок заминаа во Македонија, помал број останаа во поранешните комунистички земји, а дел заминаа во Канада, Австралија и САД. Тие мораа да ги напуштат обидите да се вратат дома во нивните родни места, кои станаа пусти бидејќи Грција одби да им дозволи да се вратат.

Околу 40 македонски села паднаа од картата за време на пописот по Граѓанската војна во Грција. Со други зборови, 40 македонски села беа избришани од картата затоа што на сите жители не им беше дозволено да се вратат и да си ги вратат домовите.

Децата бегалци, како што насекаде ги нарекуваа надлежните, не се препознаа под тоа име. Многумина тврдеа дека не се бегалци затоа што не заминале, биле изведени под лажни изговори; со ветување дека ќе бидат вратени. Тие беа благодарни на земјите-домаќини што се грижат за нив и им дадоа добро образование, но одбија да бидат наречени „Деца бегалци“. Посоодветен опис би бил „Протерани деца“. Тие беа „жртви“ не само од Граѓанската војна во Грција, туку и од „Информбирото“ кога Тито и Сталин имаа свои несогласувања и од „Студената војна“ разделени со „Железната завеса“. Нивниот случај беше изнесен во Обединетите нации, каде беа донесени неколку резолуции за нивно враќање во нивните домови во Грција, но тоа не се случи, не за време на нивното детство, а за повеќето никогаш.

Постојат неколку причини за разгледување зошто овие деца беа евакуирани. Еден, од хуманитарни причини; да ги спасат да не бидат убиени од бомбите на грчката влада фрлени врз нив, и две, етничко чистење на македонското население од Егејска Македонија. Според македонското раководство кое го регрутирало македонското население да се бори во Граѓанската војна во Грција, „Македонците се бореле за своите национални права; а оние кои активно учествуваа во убедувањето на родителите да им дозволат да им ги дадат децата, велат дека тоа

било хуманитарна акција за да се спасат од бомбардирање. Но, неодамна, по падот на комунистите во Југославија, се појавија нови и погласни гласови кои се расправаа поинаку. Велат дека грчките комунисти биле нечесни; го лажеа македонскиот народ, а зад оваа хуманитарна акција се криеја нивните националистички намери за етничко чистење на сите места каде што живееја Македонци.

Многумина беа „Македонците кои страдаа во грчки раце“ кога нивното големо страдање остави трајни траги врз нив. Посебно на оние кои на овој или оној начин беа директно вклучени во оваа војна, но најмногу на душите на нежните деца кои беа трајно одвоени од своите родители. Луѓето кои ги слушнале нивните приказни и ги отвориле своите срца разбираат зошто сè уште имаат отворени рани и зошто сè уште страдаат. Особено оние кои тогаш беа мали деца, а сега остареа и имаат свои внуци.

Многумина беа „Македонците кои страдаа во грчки раце“ кои чувствуваа болка додека нивните деца растеа во туѓи домови зад затворената железна завеса и не чувствуваа ништо за своите родители кога ги сретнаа за прв пат. Тие не чувствуваа ништо друго освен болка гледајќи ги како странци, не можејќи да ги препознаат ниту сопствените мајки. Таа болка не помина. Наместо тоа, се прошири како инфекција која потоа се пренесе на нивните деца и внуци кои исто така мораа да ја доживеат огромната егејска драма. Нивната болка мора да се разбере, да се признае и никогаш да не се заборава.

Меѓутоа, македонското страдање во грчки раце не започна со Граѓанската војна во Грција; датира од Балканските војни во 1912, 1913 година и инвазијата, окупацијата и поделбата на Македонија од страна на Грција, Србија и Бугарија. Со невиден терор, убиства и насилство Грција истера околу 120.000 Македонци од делот на Македонија што го окупираа; и никогаш не им дозволиле да се вратат доколку не се изјаснат како Грци. Оние кои останаа во Грција беа систематски асимилирани и претворени во инстант Грци. Грчката цел беше да се уништи се што е македонско, вклучително и македонската култура и јазик, бришејќи ги сите траги од македонскиот

национален идентитет. И покрај тоа што Грција беше притисната од Обединетите нации да го признае македонскиот народ што живее во Грција и дури откако Грција објави македонски елементарен учебник за македонските деца да научат да зборуваат и читаат на својот мајчин македонски јазик, Грција никогаш не ги исполни своите ветувања. Наместо тоа, Грција продолжи да го угнетува македонскиот народ и сите други малцинства кои не беа грчки. И денес Грција не сака да ја прифати реалноста дека во Грција живеат не-Грци и е решена да продолжи да ги спроведува истите политики на „Голема Грција“ (Мегали Идеа). Грција до ден-денес одбива да го признае домородниот македонски идентитет кој живее на македонските територии на предците кои Грција ги нападна, окупираше и анектираше во 1912, 1913 година за време на Балканските војни.

Грција одбива да признае дека македонскиот народ живеел на тие македонски земји пред Грција да ги анектира, вклучувајќи ги и големите Македонци како Гоце Делчев и Крсте Петков Мисирков кои се родени и го поминале своето детство таму. Грција одбива да ги признае Дамјан Груев, Христо Татарчев и нивните пријатели кои ја создадоа македонската револуционерна организација ТМОРО (ВМОРО) или солунските атентатори кои се жртвуваа за да и покажат на Европа дека во Македонија живеат Македонци кои не се слободни и кои се борат за својата слобода. Грција одбива да признае дека македонскиот народ масовно се крена за време на Илинденското востание во 1903 година и се бореше да се ослободи од Османлиите и да ја ослободи Македонија, нивната земја; земја и народ кои Атина до ден денес систематски ги хеленизира.

Според Иван Катарциев, познат историски аналитичар кој го истражувал овој период од минатото на Македонија, „Грција покажа голема омраза кон македонскиот народ и сè што е македонско, особено за време на Втората балканска војна и Првата светска војна. Со своите асимилаторски и денационализациони практики Грција со голема горчина се вклучи во уништување и одземање на сето она што македонскиот народ го наследи од целото свое минато.

Според Катарциев: „Долго време Грција се обидуваше да ја зголеми својата копнена база и да создаде „Голема Грција“ на сите можни средства, вклучително и пречекорување на основните малцински права на сите луѓе кои не се чувствуваа како Грци. Но, за да се добие вистинска и објективна слика за политиките на Грција во однос на правата на малцинствата во таа земја, без оглед на нејзиното однесување во одредени ситуации и без оглед на декларациите што таа ги дава на органите на ОН од време на време, треба да останеме во имајте предвид дека главната формулација на грчката надворешна политика, која беше систематска и постојана, без разлика на политичкиот режим на власт, без разлика дали е монархистички, републикански, либерално-демократски, авторитарен и така натаму, отсекогаш била создавање на „големогрчка“ држава во регионот. со хомогено грчко население“.

Повторно според Катарциев, вака вели грчкиот устав кога бил напишан во 1882 година: „Сите жители на Грција кои веруваат во Исус Христос се Хелени (Грци) што е јасна и прецизна дефиниција на идеологијата „Голема Грција“ која имала доби општ национален консензус во таа земја“.

Според Далибор Јовановски, кој ги истражувал политиките на Грција во однос на Балканот во периодот од 1881 до 1883 година, „Од своето основање Грција сметала дека Македонија треба да биде грчка бидејќи постоечкото мало грчко кралство од тоа време немало доволно економски ресурси за своето постоење. Со други зборови, требаше повеќе простор за живеење што можеше да се најде само во Македонија која имаше најголеми производни полиња. Нејзиното територијално стекнување сепак мораше да биде оправдано. Токму во овој момент грчките политичари и грчката јавност воопшто, почнаа да смислуваат начини да покажат дека Македонија е историски грчка“.

На крајот на Балканските војни, Македонија беше поделена меѓу Грција, Србија и Бугарија. На Грција и е дадено најголемото парче, 51% од Македонија. Србија доби 39%, а

Бугарија 10%. Пред да се подели Македонија имала население од околу 2.000.000 жители. Грција примила мнозинство од нив, 1.163.477 луѓе.

Геноцидната политика на Грција најдобро може да се илустрира со факти и бројки дадени од Тодор Христов Симовски во неговата книга „Населени места во Егејска Македонија“. Според Симовски, „Непосредно пред да се подели Македонија, населението на територијата што ја стекнала Грција беше претежно македонско со 326.000 православни христијани и 41.000 муслимански Македонци. Имаше и околу 295.000 Турци, 234.000 Грци, околу 60.000 Евреи, 50.000 Власи, 30.000 Романци, 9.000 Албанци и така натаму“.

Според Симовски, пред да пристигнат Османлиите во Егејска Македонија, населението било претежно македонско. И покрај тоа што се случија многу војни и редовно пустошење, принудувајќи ги луѓето да се преселат, населението сепак остана претежно македонско. Првиот пат кога македонското население беше избркано масовно беше за време на Втората балканска војна кога окупаторската грчка армија ја покажа својата суровост со палење градови и села и неселективно убивање луѓе.

Грчката политика на „Голема Грција“ за протерување на Македонците и другите малцинства од територијата на Грција беше санкционирана од Големите сили. Поддржана од Големите сили Грција потпиша две конвенции за размена на население, едната со Бугарија на 27 ноември 1919 година по сопствена иницијатива, а втората со Турција откако Грција ја загуби Грчко-турската војна од 1919 до 1922 година. За време на Парискиот мир На Конференцијата кога се наметна прашањето за потпишување мировен договор со Бугарија, Грција достави Меморандум во кој прашува дали може да го разменат населението „словенско говорно“ во Егејскиот дел на Македонија и Тракија со гркофонското население во Бугарија. Тоа значеше, индиректно, дека Грција сака да го отстрани македонското население од родното место.

Според Катарциев, „Грција сакаше трајно да го отстрани големото македонско население од својата татковина, јасно разбирајќи дека тие луѓе нема да си заминат доброволно. Настрана од тактиките за терор и репресалиите што се користат за нивно отстранување, на Грција и требаше меѓународен легитимитет и правни норми, со кои би можела да ја прикрие својата политика на етнички геноцид.

По потпишувањето на двете конвенции за размена на населението, етничката карта на Егејска Македонија драстично се промени. Повеќе од 32.000 православни христијани и 40.000 муслимански Македонци биле насилно протерани во Бугарија и Турција, а 640.000 турски христијански колонисти и доселеници од Мала Азија биле населени во Егејска Македонија.

Размената на населението, сепак, не го прекина македонското страдање во грчки раце. Продолжија принудните протерувања, присилните асимилации, репресиите, затворањето, тепањето и убиствата. Како резултат на тоа, илјадници Македонци ја напуштија својата татковина и емигрираа во прекуокеанските земји меѓу двете светски војни. Потоа, по завршувањето на Граѓанската војна во Грција 1946-1949 година со пораз на ДАГ на чија страна се бореле Македонците, околу 60.000 мажи, жени и деца кои ја напуштиле воената зона и ја преминале грчката граница, биле трајно прогонети. Подоцна уште 40.000 Македонци се доселиле во странство. Како резултат, планот на Атина да се „ослободи“ од околу 120.000 Македонци беше реализиран. Според Тодор Христов Симовски, „И покрај сите војни и систематските геноцидни политики на Атина, околу 250.000 Македонци сè уште живеат во Егејска Македонија“.

ГРЦИТЕ ИЗГОРЕА 160 МАКЕДОНСКИ СЕЛА

Вознемирувачки сведоштва опишани од Карнегиевата комисија за суровоста извршена од грчката армија врз македонското население

„Тој пукаше во мене со пиштолот, но ме промаши. Паднав и легнав на земја преправајќи се дека сум мртов. Потоа ја застрела мајка ми и ја удри по градите. Го слушнав нејзиниот шепот „Мито, дали си жив?“ додека падна на земја до мене. Тоа беа нејзините последни зборови. Друго момче дошло, но побегнало кога видело што се случило. Еден војник го јавна својот коњ по него и пукаше во него. Потоа го извадил мечот и го убил додека сè уште јавал на својот коњ. После тоа видов една девојка, ја познавав, се викаше Ката Гошева. Таа беше скриена во провалија пред нас. Војникот тргнал кон неа, но не знам дали ја убил. Малку подоцна налетав на друг војник. Го извади пиштолот и пукаше во мене. Куршумот ми ја прободде облеката, но не ме повреди. Повторно паднав на земја и се преправав дека сум мртов. Повторно пукаше во мене и овој пат куршумот ме погоди во грб и ми излезе од градите. Сè уште јавајќи го својот коњ, тој потоа замавна со мечот над мене и ме удри со рака. Ми го повреди прстот“. Вака изјави Мито Колев, четиринаесетгодишно момче од селото Гавалијанци, лоцирано кај Кукуш. Тоа беше застрашувачка приказна која тој ја раскажа за еден од членовите на Карнеги комисијата. Ситуацијата беше толку лоша што Фондацијата Карнеги мораше да испрати Комисија во мисија за откривање факти за да открие што се случило откако светот дозна каков вид на терор доживеа македонското цивилно население за време на Балканските војни.

Мито, исто така, рече: „Лежејќи неподвижен и крвавејќи грчкиот војник сфатив дека сум мртов, но не бев. Сепак, бев сериозно повреден. Се скрив во блиското поле со пченка и гледав како моето село го палат. Подоцна налетав на двајца од моето село и едниот ме качи во својот вагон и ме однесе во

Дојран. Таму налетавме на неговиот татко. Не одведе двајцата во Бугарија и ме смести во болница во Софија“.

Откако ја потврди приказната на Мито со други сведоци, Комисијата за финансирање Карнеги ја најде веродостојна и ја објави во својот извештај. Овој извештај е доказ дека грчките коњски војници неселективно убивале жени и деца. Трагичното искуство на Мито е само една од многуте епизоди на драмата што ја доживеа македонското население за време на Втората балканска војна. Тука Грција изврши етничко чистење во регионите на Македонија, кои ѝ беа доделени да ги спроведува со добра волја. Вака рече Карнегиевата комисија „Списокот на бугарските (значи македонските) села изгорени од грчката армија ја покажа, до одреден степен, суровоста на катастрофата... Систематски и ладнокрвно Грците запалија едно сто и шеесет бугарски (значи македонски) села и уништени најмалку 16.000 бугарски (значи македонски) домови. Нема потреба да се коментираат бројките...“

Откако нејзината ќерка избегала, Анастасија Павлова, вдовица, останала зад себе и била сведок на злосторствата што ги извршиле грчките војници во Гевгелија. Ова е она што таа го кажа на Комисијата за донации на Карнеги: „Откако Бугарите заминаа, дојдоа Грците. Од моментот кога дојдоа почнаа да убиваат луѓе на улиците. Пред мене беше убиено едно лице по име Антон Бакарџи. Видов и една Гркинка по име Хелена како го убива Хаџи Тано, богат Македонец. Во градот владеела голема паника додека луѓето се обидуваа да побегнат. Надвор од градот сретнав неколку грчки војници кои држеа шеснаесет девојки кои ги уапсија. Сите девојки плачеа, некои беа целосно голи и облеани во крв. Војниците беа преокупирани со девојките додека ние се лизнавме покрај нив за да избегаме. Кога го преминавме мостот Вардар видовме мали деца напуштени. Едното беше мало девојче. Таа лежеше на земја мртва. Коњските војници брзо доаѓаа зад нас и немаше време да им помогнеме на децата. Во далечината се водеше битка. Можевме да слушнеме истрели од топови, но не беа насочени кон нас. Трчавме осум дена пред да стигнеме во Бугарија. Многу луѓе загинаа на патот. Кога стигнавме на граница, бугарските војници ни дадоа леб да јадеме. Ја најдов ќерка ми

во Самоков. Бев среќен кога видов дека таа е жива и дека не беше обесчестена...“

Анастасија Павлова имаше повеќе трагични приказни кои им ги раскажуваше на членовите на Комисијата за донации на Карнеги. Таа рече: „Денови пред да започне Втората балканска војна, една Гркинка која дошла од Солун во селото Боиница го прашала локалниот свештеник дали сака да се декларира како Грк. Откако рече не, неколку грчки офицери го фатија за брадата и го претепаа. Имаше уште педесетина луѓе кои беа сведоци на инцидентот. И, иако беа невини случајни минувачи, сите беа уапсени. Рацете им биле врзани зад грб и биле тепани. После тоа биле принудени да потпишат изјава во која се декларираат како Грци. Кога одбиле, сите биле однесени во Солун. Кога ги одведоа, преостанатите грчки војници ги нападнаа и силуваа локалните жени, обично тројца војници на една жена“.

Комисијата за донации на Карнеги разговараше и со католик во Солун. Тој беше сведок на страшните инциденти кои се случија во Кукуш. Вака рече: „Откако побегнав од Кукуш со уште неколку илјади други бегалци од сите села во тој регион, пристигнав во Акангели што се наоѓа во близина на станицата во Дојран. На 6 јули, помеѓу два и три часот попладне, пристигнаа грчки коњи. Имаше околу 300 војници и офицери. Народот во придружба на свештеник излезе да ги пречека носејќи бело знаме. Околу 120 луѓе имале задача да се грижат за коњите. Некои луѓе избегаа и никој не знаеше каде отидоа. Многу од бегалците и локалните жени беа силувани таа ноќ неколку пати. Војниците убиваа и ограбуваа луѓе. Беа поштедени само оние што имаа пари (пет турски монети повеќе) да ги платат војниците. Загинаа педесетина луѓе од Акангели. Им го дадов мојот часовник и шест турски монети за да ми го спасат животот. За жал, моите пријатели кои немаа пари или вредни предмети беа убиени. Тие беа убиени пред мене. Видов и војници како соблекуваат девојки и жени голи и ја проверуваат нивната облека за пари и скапоцености, а потоа ги силуваат. Видов многу силувања со свои очи. Силувањата биле извршени јавно, понекогаш пред домовите на жените, а понекогаш на улиците и полињата. Гледав како го палат селото

и убиваат уште едно лице...“ Католичкиот маж, исто така, рече дека видел околу педесет мртви тела кои биле убиени. Некои беа погубени со пукање, а некои беа избодени со бајонети.

Атанас Иванов од Кирчево (лоциран во близина на Демир Хисар), исто така разговараше со членовите на Комисијата за донации на Карнеги и им го кажа следното: „Грчките војници пристигнаа на 16 јули. Додека жена ми ги пакуваше работите, слушнав како бараат од една млада жена, наша роднина, да влезе дома и да им земе леб. Кога слушнав дека излегов надвор да ја барам. Кога стигнав во нејзината куќа најдов чувар со бајонет на пиштолот како стои пред нејзината куќа. Истрчав кон куќата и кога се приближив видов еден војник како ја силува додека другиот стоеше над неа и го впери бајонетот кон неа; војниците потоа ги сменија местата. Жената само три дена претходно родила бебе. Подоцна налетав на Пено Пенев кој ме праша дали зборувам грчки. Кога реков да, тој ме замоли да зборувам со војниците кои ги силуваа жените. Кога влегов во дворот на една од куќите, видов три жени како лежат на земја; тие биле силувани. Еден е повреден во ногата, а друг во раката. Тоа беше околу три часот попладне. Имаше многу други жени таму, сите плачеа. Ме обзеде страв и излегов од дворот кога го видов селото како гори... Побегнав околу зајдисонце. Војниците пукаа кон мене, но промашија. Не знам што се случи со мојата сопруга, но знам дека моите деца беа безбедни...“

Ова е она што Комисијата за финансирање Карнеги го напиша во својот извештај: „Не беше можно овие луѓе да не ја кажуваат вистината. Повеќето беа од селата, необразовани и преплашени од ужасите што ги доживеаја, тотално неспособни да измислат нешто такво. Тие ги раскажуваа своите приказни со буквална директност...“

Членовите на Комисијата за донации во Карнеги сакаа да дознаат што се случило од другата страна, од грчката влада, но слушнаа само деманти и молк. Иако грчките власти одбија да дадат каква било изјава против обвинувањата, тие се согласија дека целиот регион во кој живеело македонското население е уништен и речиси сите села се изгорени. Сепак, според

доказите, Грците палеле села додека напредувале на македонска територија.

Комисијата за донации во Карнеги призна дека Атина користела брутална пропаганда за етничко чистење на македонското население на териториите што ги окупираше, нарекувајќи го македонскиот народ како нечовечки диви животни. Комисијата за донации во Карнеги процени дека официјална Атина шири омраза кон македонското население, што беше потврдено со неколку писма што грчките војници им ги напишале на нивните роднини стекнати од бугарската војска. Во својот извештај, Комисијата за финансирање на Карнеги цитираше некои од писмата како што следува: „Ние бевме многу посурови кон Бугарите (значи за Македонците)...“, „Тука палевме села и убивавме Бугари (значи Македонци), жени и деца...“, „Земавме затвореници и ги убивме, бидејќи тоа беа наши наредби...“, „Моравме да палиме села - таква беше наредбата - да се убиваат млади луѓе и да се спасат само старите и децата. ...“, „Она што им беше направено на Бугарите беше неописливо; како и на Бугарите (се мисли на Македонците) од селата. Тоа беше масакр. Немаше бугарски (значи македонско) град или село што не беше запалено...“, „Од 1.200 затвореници што ги зедевме во Нигрита, само четириесет и еден заврши во затвор. Каде и да одевме не оставивме ниту еден жив...“, „На петмина бугарски (значи македонски) затвореници им ги ископавме очите додека беа живи...“, „Грчката војска ги запали сите села каде што имаше Бугари (значи Македонци) и ги масакриравме сите што најдовме. Само Господ знае каде ќе заврши ова...“

Горенаведеното се извадоци од писмата што грчките војници ги праќале до нивните семејства по крвавата инвазија на македонските села, кои ги нарекувале бугарски, и македонскиот народ што го нарекувале бугарски.

ДУРИ И МРТИТЕ МАКЕДОНЦИ БЕА ИСТЕРАНИ

„Беа избришани кириличните букви напишани на крстовите на македонските гробишта, коските од гробовите беа ископани и запалени“, напиша еден Англичанец.

„Грците не само што ги протеруваа живите Македонци кои ги нарекуваа „Бугари“ или „Словени“, туку ги протераа и мртвите Македонци низ цела (грчки окупиран дел од) Македонија. Не можеа да ги остават сами ниту во нивните гробови. Грците ги избришале кириличните букви испишани на крстовите на македонските гробишта. Ги ископаа и коските од гробовите и ги запалија“. Вака пишува еден Англичанец во 1928 година додека патувал низ многу места во Егејска Македонија. Тој беше згрозен од теророт и злосторствата што Грците ги правеа врз македонскиот народ.

Посебно тешки за македонскиот народ биле годините по грчко-турската војна од 1919 до 1922 година. По потпишувањето на Конверзијата за размена на население со Турција, Грција увезла големо турско христијанско население доселеници и колонисти од Мала Азија и населила 640.000 од нив на македонските територии во Егејска Македонија, што целосно го променил етничкиот состав на регионот. Семејствата на доселениците и колонистите беа сместени во македонските куќи и им беа дадени македонски земји, протерувајќи многу Македонци со терор и убивање. „Ова беше најкарактеристично во регионите блиску до границите со една цел; да им го направи животот неподнослив на Македонците. Грчките власти насилно ги отстранија Македонците од нивните домови и земји за да ги сместат доселениците. Од македонските семејства насилно им биле одземени ниви, па дури и покуќнина за да се сместат доселениците“, напиша Тодор Христов Симовски во својата книга „Населени места во Егејска Македонија“.

Најлошиот терор врз македонското население во тие сурови години го извршија грчките ултра националистички организации со одобрение на грчката влада. Една од најлошите организации беше наречена „Грчко-македонска тупаница“ (ЕЕЕ). Тоа беше грчка национална младинска организација. Други организации беа „Павлос Мелас“, профашистичкиот Национален сојуз на Грција познат како „челични шлемови“ и ЕМС, тајна грчка национална организација.

Според Симовски, низ цела Македонија биле создадени специјални антитерористички единици за наводно борба против терористите, но наместо тоа тие го малтретирале македонското население. Масовно апсеа и убиваа Македонци. Еден таков инцидент се случил на 27 јули 1924 година кога 19 Македонци биле претепани и убиени во селата Трлис, Каракој и Ловцен. Приказната за овој масакр заврши во европските весници во кои се опишува суровоста на Грција извршена врз нејзиното словенско македонско население.

Но, иако масакрот стана познат, никој од демократска Европа не направи ништо за да го спречи или да ги прекори грчките власти. Една година подоцна уште многу Македонци беа уапсени во Леринско и во околината. Повеќето од уапсените Македонци беа застрелани до смрт, а останатите беа затворени во грчките затвори. Грчките асимилаторски практики и протерувањето на Македонците од нивната татковина продолжија со децении. „Грчкиот националистички метод и практики беа добро познати низ целиот свет. Списание на француски јазик дури објави статистика во 1927 година, откривајќи ги резултатите од грчкиот терор што се случил во Егејскиот дел на Македонија помеѓу 1919 и 1926 година. Според оваа статистика, убиени се 104 лица, силувани 95 жени, од кои 26 се девојчиња. на возраст до 14 години, изгорени 17 куќи, уапсени 3.464 лица, мачени 2.327 луѓе, ограбени и истерани 1.165 семејства од домовите...“, напиша Катарциев во својата книга „Македонија во 20 век“ во издание на „Култура“.

Состојбата за македонскиот народ стана уште понеподнослива под диктатурата на Метаксас. Во 1934 година, весникот

„Балканска кореспонденција“ објави напис извлечен од весникот на режимот на Метаксас „Еленикон диња“ од кој го заклучува следново: „Македонците, со врзани раце и нозе, биле носени во подрумите во полициските згради и мачени со средновековна тортура. опрема и тактика. ЕЕЕ, Павлос Мелас и агенти на други фашистички организации го тероризираа македонското население во селата Каленак и Вишоштани кај Леринско и во сите македонски села во Костурско.

„Балканска кореспонденција“ напиша и „Грчката држава секојдневно апси Македонци кои зборуваат словенски. Во Серес (Источна Македонија) апси и затвора Македонци за смешни ситни прекршоци како што се должи и неплаќање долгови од 60 или 100 драхми кон државата или кон земјоделската банка...“

Пострашно од физичкото малтретирање беше психичкото малтретирање. Грчките власти и националистичките и терористичките организации настојуваа да ја уништат македонската култура на секој можен начин.

Според Катарциев „Организацијата „Грчко-македонска тупаница“, која им служи на грчките власти, создаде атмосфера на вистински пекол за македонскиот народ во егејскиот дел на Македонија. Во име на „светата војна“, на 27 јануари 1926 година, организацијата „Грчко-македонска тупаница“ забранила македонскиот јазик да се зборува на јавни места, во ресторани, на собири, забави, вечери, свадби итн. „грчко-македонската тупаница“ се издигна над законот во Грција и почна да им наредува на грчките правни, административни, воени итн., властите да ги спроведуваат неговите наредби со тоа што нема да им дозволуваат на луѓето да зборуваат друг јазик освен грчки. Војската ја послуша оваа наредба и активно се вклучи во акциите за искоренување на се што е македонско. Како резултат на тоа, уништи се што имаше испишано кирилично писмо. Грчката војска упаднала и во црквите и ги отстранила сите македонски икони и ги уништила фреските. Според армиските власти, сè што немало грчки букви напишано не било христијанско. Во јануари 1932 година, откако ја прегледал селската црква во селото Арменско, еден грчки

пешадиски поручник напишал: „Во преградата што го одвојуваше женскиот дел од црквата од машкиот, најдов три мали икони на кои немаше испишано грчки букви. . Бев вознемирен поради тоа и се повеќе се вознемирих кога го слушнав селскиот градоначалник како зборува бугарски, кој го нарече македонски. Многу се изнервирав кога ми кажа дека е Македонец, па го удрих и му реков никогаш повеќе да не зборува на тој јазик. Исто така, му реков да им каже на сите во селото никогаш да не зборуваат друг јазик освен грчки“.

Во истиот извештај грчкиот поручник ги известил своите претпоставени дека Македонците живеат во сите локални села и мразат се што е грчко. Во исто време, поручникот препорача дека „најдобар начин да се ослободите од овие луѓе е да ги натерате да излезат од Грција...“

Во извештајот за денационализацијата на народот во Леринско, подготвен во 1931 година, се претпоставува дека процесот на национализација во тој регион не се одвива според планираното, па се предлага регионот да се исчисти од неговите учители, свештеници и други службеници и тие треба да се заменат со образовани грчки националисти од јужниот дел на Грција за да се зајакнат тие служби.

За да ги зајакнат своите патриотски чувства кон грчката држава, на Македонците им било наредено да ги обојат своите куќи во грчки национални бои, ѕидовите во бело и вратите и прозорците во сина боја, а на секој празник да го истакнуваат грчкото знаме.

Вака пишува грчкиот комунистички весник „Ризоспастис“ за пеколот што го преживеал македонскиот народ: „Во старите денови пред да дојде Македонија под грчка контрола, таму беа испраќани грчки бендови за да ги принудат да ги променат своите верувања... Денес тие ги принудуваат да ги покажуваат своите вистински грчки чувства. Во двата случаи, камшикот никогаш не бил демобилизиран“.

МАКЕДОНЦИТЕ БЕШЕ ТЕРАНИ ДА ПИЈАТ РИЦИН, АКО ЗБОРУВААТ НА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК

*Македонци биле тепани и осудени на десет години затвор
затоа што пееле македонски песни*

„За македонските деца беше задолжително да одат на училиште за да го научат грчкиот јазик, но им беше забрането да зборуваат македонски, нивниот мајчин јазик. Ако наставникот фатил дете како зборува македонски во училиштето, наставникот го заклучувал детето во училишниот подрум до крајот на училишниот ден. Понекогаш казната се продолжуваше на повеќе од еден ден. Ако полицаец фатил дете кое зборува македонски, тоа дете било претепано...“

Горенаведениот извадок е земен од извештајот објавен од грчкиот комунистички весник „Ризоспастис“. Извештајот е составен за време на посетата на Костур и Лерин на крајот на 1932 година. Ова е само мал показател за видот на теророт што грчките власти го примениле за да ги асимилираат Македонците.

Според Иван Катарциев, „Главната цел на овие грчки политики за денационализација што се применуваат во Егејскиот дел на Македонија со употреба на сила и терор беше да го спречат македонскиот народ да зборува на македонскиот јазик во јавност, во училиште, во црква, на пазар. Покрај тоа, Грците уништија и се што беше македонско што ќе ги потсети луѓето на нивната македонска култура. Тоа вклучуваше бришење кирилични натписи на црковните икони, откопување кирилично

отпишување сидови на згради, кршење надгробни плочи, палење книги, весници итн.

Исто така, според Иван Катарџиев, „Грците набрзо открија дека не може секој лесно и целисходно да се асимилира користејќи ги постојните денационализација и асимилаторски политики. Како резултат на тоа, грчките власти почнаа да посветуваат посебно внимание на образованието. Откако избришаа и уништија се што можеше да ја нахрани индивидуалната и колективната меморија на луѓето, Грците почнаа да ги насочуваат напорите кон воведување драконски мерки за запирање на употребата на македонскиот јазик насекаде, особено кај помладите генерации. За таа цел во почетокот особено внимаваа на правилното воспитување на младите и спречување да зборуваат македонски. Како резултат на тоа беа воведени нови ограничувања за да се елиминира употребата на македонскиот јазик насекаде внатре и надвор од домот. На луѓето не им беше дозволено да зборуваат македонски со своите семејства, во полињата, во шумите итн. волови, коњи, мазги, магариња, кокошки, овци, кози, па дури и кучиња и мачки. Тие мораа да ги преквалификуваат своите кучиња и да ги влечат животните да ги слушаат нивните заповеди на грчки јазик... што не беше лесна задача“.

Анастасија Каракасиду, грчка професорка по антропологија во САД, дојде до истиот заклучок по осумгодишно истражување во минатото и сегашноста на Гувезна (Арисос на грчки), место лоцирано во близина на Солун во Егејска Македонија. Македонските жители на Гувезна, според Каракасиду, биле целосно асимилирани од Грците. Во својата книга „Полиња со пченица, ридови од крв“ таа доловува многу од директивите на грчката влада издадени до локалните власти во 1920-тите и 1930-тите кои длабоко влијаеле на општествените односи и промените на идентитетот кај населението. Најдеструктивна директива беше ограничувањето на употребата на други јазици, покрај грчкиот. Делумно ова го напиша Каракасиду за ограничувањето на македонскиот јазик, „...особено употребата на „бугарски“ (збор што се користеше во Грција за да се идентификува и категоризира говорниот македонски јазик)

беше забранета да се зборува на сите јавни места; во продавниците и на маркетите...”

Според Каракасиду, за време на периодот меѓу војните (Прва и Втора светска војна), полицајците постојано го испитувале локалното население и ги казнувале сите оние што зборувале „бугарски“ (што значи македонски) на јавни места или на кој било друг јазик освен грчкиот. Ова го напиша Каракасиду: „Употребата на словенскиот јазик беше успешно ограничена; главно жените кои меѓу себе го зборувале тој јазик. Откако децата влегоа во училишниот двор, каде што беше строго забрането да зборуваат друг јазик освен грчкиот, задолжителен јазик во цела грчка Македонија, беше уништена културната и јазичната рамнотежа. Беа отворени ноќни училишта со цел возрасни мажи и жени да учат грчки јазик. Оваа мерка беше веројатно најуспешната алатка за културна асимилација. Само мал број старици во Арисос во 1940-тите сè уште зборуваа словенски јазик, а според моите истражувања од мојата теренска работа, најдов само една жена која сè уште го зборуваше словенскиот јазик. Некои од луѓето од селото рекоа дека грчкиот јазик што таа го зборува повеќе звучел како „бугарски“ отколку на грчки. Но, имало зборови од минатото кои мештаните ги користеле во својот сегашен речник, особено изрази за семејни односи, кои биле словенски. Имаше докази за тоа...”

Според Каракасиду, барем во Арисос и на други места каде што таа спроведувала истражување, градењето грчка лингвистичка хегемонија било релативно мирно, но процесот на други места бил насилан. Таа исто така спомна дека жителите на Сохос, кој се наоѓа источно од Лангадас, биле принудени да пијат рицинусово масло и биле испратени во затвор затоа што зборуваат други јазици освен грчки. Делумно, вака напиша таа: „Во западниот дел на грчка Македонија, каде што словенската власт над локалните жители беше силна, влијанието на грчкиот јазик историски беше послабо отколку во заедниците во централниот дел на грчка Македонија, како на пр. во Арисос. Во Сохос кампањата за асимилација беше поагресивна бидејќи имаше поголем отпор против неа. Младите студенти во Сохос биле тепани ако зборувале на словенски јазик...”

Следува уште еден пример што го даде Каракасиду во врска со мерките што грчките власти ги презедоа за да го натераат македонскиот народ да не го зборува македонскиот јазик. „Маж од селото Нерет беше повикан на суд каде што беше обвинет дека бил фатен од полицијата затоа што зборувал „неидентификуван јазик“ (македонски) со други луѓе од селото. Тој беше обвинет и дека пеел на тој јазик...“

Едуцирањето на младите во „грчки дух“ беше најлесниот начин за Грците да ја постигнат својата цел. За да го постигне тоа, грчката влада одобри 14 милиони драхми за изградба на училишта и зајакнување на образовниот систем во областите каде што живееле Македонците. Само во Леринско, Грците планирале да изградат 80 училишта, поради што кралскиот југословенски амбасадор во Лондон ја обвини Грција дека има намера да го избрише словенското малцинство.

Еден репортер на весникот „Ризоспастис“ ја опиша состојбата на македонското малцинство во Грција како страшна. Тој напиша: „Нема да зборувам за економската тиранија, која е пострашна отколку во другите области. Ке зборувам само за духовното и политичкото угнетување извршено врз работниците во Грција и за тортурата што ја трпи македонскиот народ...“ Репортерот исто така даде примери за тоа како учениците секојдневно биле испрашувани и принудувани да „информираат“ за нивните родители. . Да им „признаат“ на своите учители дека нивните родители „забавувале“ вооружени луѓе (партизани) во нивните домови и дека зборуваат на словенски јазик... Еве што напиша тој: „Тие ги обврзаа сите луѓе да зборуваат грчки дури и во нивните домови за да да ги асимилираат. Впечатливо е што ниту една жена не зборуваше грчки. Бакош, управителот на областа, еден од најсуровите луѓе во регионот, кој претходно служел како капетан во грчката армија, редовно ги повикувал учителите да дознаат за „движењето“ во селото и им давал совети како да го носат надвор од „националната мисија“. Со други зборови, тој ги поучи учителите како да го угнетуваат македонскиот народ со поголема суровост.

Истиот новинар исто така подвлече дека македонскиот народ повеќе се плаши од националистичките организации ЕЕЕ и „Павлос Мелас“ отколку од грчката полиција. Тој даде пример како припадник на ЕЕЕ претепал земјоделец во присуство на полиција бидејќи зборувал македонски. Македонците во В’мбел, село во близина на Костур, биле тепани и пратени на 10 години затвор само затоа што пееле македонски песни на македонски јазик.

Според Катарциев суровоста со која бил прогонуван македонскиот народ затоа што го зборувал македонскиот јазик не можела да опстои без последици. Како резултат на тоа, македонскиот јазик практично стана сомнителен јазик. Еве што напиша Катарциев за тоа „Македонскиот народ можеше да зборува само тајно и немо. Избегнуваа да зборуваат пред непознати и непожелни луѓе. Ова ги намали прогонствата против нив, но, во исто време, ја исполни грчката цел да го замолчи македонскиот народ. Со други зборови, долгорочно, тоа им даде предност на Грците во асимилацијата на македонскиот народ“.

МАКЕДОНСКИТЕ БЕГАЛЦИ ВО ДАНТЕВИОТ ПЕКОЛ

*„Тоа беше страшно! Не можевме да јадеме откако ги видовме
страшните слики во камповите“, заклучија претставниците
на ОН.*

Лусиен Крамер напиша: „Кога бевме сведоци на мизерната ситуација со бегалците во Бугарија, мислевме дека сме во еден од круговите на пеколот на Данте. Ова беше навистина скандал за Европа што не можеше да се толерира...“ Ова беше напишано во септември 1925 година и беше објавено од меѓународно списание кое ја опишува бегалската драма на илјадниците Македонци тероризирани во Грција пред да побараат засолниште во Бугарија. Уште подраматични беа изјавите на Проктер и Тиксје од делегатите на Меѓународното биро за труд од Народното здружение. Проктер и Тиксје рекоа: „Не можевме да поверуваме што видовме со свои очи за време на нашата посета. Беше страшно! Бевме толку згрозени што не можевме да јадеме или да се смириме од она што го видовме во бегалските кампови“. Нивните изјави се испратени до меѓународната организација.

Тероризирани од грчките власти во сопствената татковина каде што живееле со векови, во периодот од 1923 до 1928 година околу 33.000 Македонци заминале во Бугарија, а околу 10.000 заминале во Кралска Југославија. Нивните маки за жал не завршија со нивното заминување. Напротив, нивните маки и страдања продолжија да ги следат.

Откако ги добиле потребните документи за заминување, македонските семејства биле собрани во голем број и им било кажано да чекаат на железничките станици специјални товарни возови за да ги земат и да ги превезат до граница. Така пишува Тодор Христов Симовски во својата книга „Населени места во Егејска Македонија“, „И кога најпосле пристигнаа возовите да

ги земат депортираните и да ги однесат на другата страна на границата каде што се нивните неволји и нивните трагедии. требаше да заврши, почна нов вид на страдање. Почнаа да се мачат поради неизвесноста на нивната иднина, која во пракса беше понеподнослива и потешка за поднесување...“

Повеќе за ова беше напишано во написите во весникот „Илинден“ што ги објавуваа Македонците во Софија. Меѓу другото, беа интервјуирани и македонските бегалци, па дури и бугарските власти одговорни за нивно транспортирање до нивните дестинации. Тие го раскажаа своето искуство и многумина рекоа дека по заминувањето од Грција се надеваат дека конечно ќе им завршат неволјите, особено мачењето.

Во својот извештај од август 1924 година, Д. Динев, член на Националниот комитет на македонските здруженија, напиша: „...бегалските семејства пристигнуваа во Свиленград околу 1 до 1:30 по полноќ. Тие прво биле дезинфицирани, а потоа вакцинирани, а потоа биле однесени во камп каде останале од три до десет дена. Бегалците беа исцрпени, а многумина беа болни. Ниту еден убав збор не беше кажан од нив. Тие беа изложени на летното сонце, ветерот и дождот во отворените кампови. Не им беше дозволено да влезат во касарната за карантин, дури ни болните или мајките со мали деца...“

По пристигнувањето на почетната железничка станица, исцрпените бегалци беа одвоени и испратени на различни места во Бугарија. Тие страдаа уште повеќе за време на овие долги патувања. Така се вели во изјавата дадена на 11 јули 1924 година, „...на неколку места меѓу Бургас и Месимврија сретнавме групи бегалци кои беа во лоша состојба и властите одговорни за нив се грижеа за сè друго освен за луѓето...”

Бугарските власти не се грижеа за бегалците како што треба туку ги оставија сами. Поради нивната исцрпеност и глад, многумина беа склони кон секакви болести. Тоа е потврдено во телеграмата што д-р Талев ја испратил на 25 јули 1924 година до Министерството за внатрешни работи и до Националниот комитет во која напишал „Дознав дека сите бегалци испратени во Бугарија биле заразени со маларија ... Долгиот пат и гладот

ги исцрпиле. Бев многу тажен кога ги гледав како умираат од маларија...“

Бугарските власти навистина не биле загрижени за македонските бегалци, како што покажа записникот на годишниот Национален комитет, кој беше составен во извештај на Македонското друштво за време на состанокот одржан на почетокот на февруари 1926 година. На тој состанок беше заклучено дека, „Бегалците пристигнаа без облека, гладни и исцрпени. Се надеваа дека овде во Бугарија ќе бидат слободни и добро згрижени. Ќе има крај на нивното ропство и на нивното физичко и ментално страдање, тие ќе бидат пречекани и прифатени како браќа и сестри и, барем, ќе има привремени места за нивно сместување. Но, кога пристигнале на железничката станица во Свиленград, официјалните власти ги пречекале на многу непријатен начин. Нивната средба веднаш ги олади надежите што ги имаа пред да ги напуштат своите домови. Нивните надежи брзо се претворија во безнадежност кога се соочија со бугарската реалност... Наместо да им покажат братско сочувство, бугарските власти беа целосно незаинтересирани и тотално рамнодушни кон нив. Дури и локалното население ги гледаше како да се „вонземјани“ и ги третираше како „варвари“, кои штотуку биле интернирани во Ловечко...“

Комитетот констатира дека бегалците навистина биле заразени со разни болести во негостопримливите места во Бугарија. Извештајот продолжува: „...Сиромашните патници беа болни, гладни и во очај, зрели за болести да ги соберат. Бројот на загинати беше 20 проценти во регионот Пловдив и 80 проценти во регионот Русен...“ Овие кутри Македонци неизмерно страдаа во Грција и го преживеаја грчкиот терор само за да ужасно умрат во Бугарија поради запоставување. Бугарските власти, кои во Бугарија ги прифатиле како роднини, очигледно не им ја пружиале потребната помош. Иронично, има Бугари кои до ден денес тврдат дека Македонците се Бугари.

Драмата што ја доживеаја овие македонски бегалци не остана незабележана од светот. Во својата книга Андре Урбејн напиша: „Привремено сместени во училишта, железнички

станции, викендички, шатори итн., бегалците стануваат лесен плен за болести. Тие беа слаби од претходно мачени. Бидејќи имало недостиг од плодна земја за обработување, многу бегалци биле испратени во неплодните калливи земјишта во Бургас, неплодна област зафатена со маларија. Бројот на загинати во таа област беше навистина запрепастувачки и застрашувачки. Околу 69 отсто од бегалците населени во таа област починале во рок од две години...“

МНОГУ БЕГАЛЦИ ВО БУГАРИЈА СЕ СВРТУВААТ НА ПИСАЧЕЊЕ

Иселените Македонци од Егејска Македонија не ги смениле пасошите; сакаа да си го задржат македонскиот идентитет

За време на едно интервју, Здравка Итева рече: „Баба ми умре со зборовите: „Кај нас... во нашиот регион...“ Таа пристигна во Бугарија во 1890-тите и почина во 1973 година. Никогаш не го прифати својот дом во Бугарија, секогаш мислеше на тоа. како привремен. Татко ми беше ист. Мајка ми велеше „Каде да одам за да ме примат како Македонец?“ Татко ми не сакаше да го смени пасошот; сакаше да ја задржи својата националност. Без бугарски пасош не можеше да ги посети нашите роднини во Скопје. Многупати се обидувавме да го убедиме да извади нов пасош, но тој секојпат одбиваше. Честопати велеше, особено на мајка ми: „Има ли лимонада во ова шише?“ „Да, тоа е лимонада“, одговараше мајка ми. „А ако ја смените плута, ќе биде ли уште лимонада?“ Ова беше предупредување за нас, неговите деца, за брат ми и мене дека и да се сменат работите во животот, ние сè уште сме исти... Македонци...“

Вака се сеќава Здравка Итева, потомок на бегалците од Скрижево и Бапчор. По потпишувањето на Конвенцијата за размена на населението меѓу Грција и Бугарија, нејзиното семејство било протерано во Пиринска Македонија. За време на социјалистичката ера во Бугарија работела како уредничка на детско списание. Таа сега е во пензија и живее во Софија. Итева ја преживеа истата драма многу Македонци во Бугарија ја преживеаја и ја носеа таа драма во својата душа. Тие постојат во два света, во нивното минато каде што се нивните корени и во сегашноста каде што живеат сега. Зборува со голема емоција кога зборува за своето минато, враќајќи се многу години наназад и ја раскажува секоја приказна што ја памети од

нејзината баба и мајка и од дедо и татко. Таа повторно и повторно ги раскажува овие приказни како дел од животот што го живеела во далечното минато. Ја отвори душата за сите да ја видат и почувствуваат нејзината драма.

„Чувствувам органска потреба да ги задржам моите врски со моето минато недопрени. Имам потреба да се сеќавам на моите роднини кои живееле и живеат низ цела поделена Македонија. Оние кои беа протерани во Бугарија од Егејска Македонија се потомци на браќа и сестри. Некои се роднини на дедо ми и баба ми. Некои сè уште живеат во Грција. Се видовме за прв пат пред дваесет години. Имам силна емотивна врска со тие луѓе. Таму го слушам плачот на баба ми, на дедо ми, на мајка ми, на татко ми. Тоа е нивното родно место. За жал, полека, малку по малку, почнувам да чувствувам дека тие врски се распаѓаат. Зошто? Затоа што има граница меѓу нас и затоа што некои ми велат дека сум „ова“ или „јас сум она“...“, додаде Итева.

„Тоа е интимна работа, како некој се чувствува“, продолжи таа. „Оние што се како мене се испружени на крст. Припаѓам и на минатото и на сегашноста. Моето минато е поврзано со тие луѓе, кои се Македонци, кои биле Македонци. Самиот сум Македонец. Во исто време и припаѓам на оваа земја, тука се школував, средно училиште, факултет, специјализација... Се омажив за Бугарин. Кога се мажев не го прашав дали е Македонец или Бугарин, Американец или нешто друго. Не беше загрижен ниту дали во мојот пасош, мојата националност е македонска. Мојот син е роден овде, во Бугарија; се школувал во овдешните училишта. Се чувствува Бугарин. Морам да зборувам со него на еден начин и со моите роднини, кои понекогаш ме посетуваат, на друг начин“.

Прашањето на која националност припаѓа е јасно човечко прашање кое секој поединец мора да го разгледа за себе. За жал, постојат моќи, особено политички сили, кои имаат тенденција да ја одредуваат „нечија националност“, врз основа на интересите на моќните и понекогаш без оглед на тоа како се чувствува обичниот народ. Кога се создаваат цивилизации, емоционалните приврзоци се игнорираат и сите оние кои имаат

политички или национални разлики се принудени да страдаат по диктат на помоќните.

Итева особено истакна дека македонскиот јазик е самостоен јазик, а не дијалект на бугарскиот јазик. Доказ за тоа покажала во монографијата на селото Бапчор напишана на македонски јазик. Според Итева, ако книгата била напишана на бугарски јазик, не би можела толку силно да ја изрази суштината на животот на луѓето што живееле во тоа село сместено во егејскиот дел на Македонија. Еве што рече таа, „Македонската фраза, акцентот, вокалниот звук, фонетските и лексичките разлики... сето тоа го прави јазикот посебен јазик“. Таа добро ги познаваше и македонскиот и бугарскиот јазик и можеше да сфати дека се слични, но не исти. Со други зборови, таа можеше сама да сфати дека македонскиот јазик не е дијалект на бугарскиот јазик. Исто така, уште нешто што таа требаше да запомни е дека историски македонскиот народ живеел во Македонија и го зборувал истиот македонски јазик што го зборува денес, многу пред бугарските племиња, турски народ, да мигрираат на Балканот.

Друга интересна работа што ја спомна Итева е нејзиното дружење со Атанас Далчев во 1970 година. Далчев беше познат бугарски поет, но Македонец по потекло. Ова беше време кога бугарските лингвисти бараа „различни причини“ за да го негираат македонскиот јазик.

Вака рече Итева, „Далчев во тоа време стоеше на врвот на бугарското скалило на поезијата. Беше вистински господин. По дух беше аристократ и благородник... Немаше никој со кого би можел да го споредам. Еднаш отидов во Скопје каде што Гане Тодоровски ми даде една од неговите македонски книги да ја однесам кај Далчев. Никогаш никому не сум кажал за ова. Не знаев како следбениците на Далчев ќе ја прифатат книгата на Тодоровски, но фактите се факти. Ја зеде книгата, ја отвори, ги стави големите очила и почна да чита. Во еден момент тој почна да чита на глас, по што рече: „Ова е одлично; Ова е одлична поезија, вистинска поезија...“ Па јас реков: „Атанас, другите луѓе што ја читаат велат дека ова звучело како поезија напишана на дијалект... им звучело смешно.“ Тој потоа рече:

„Како е можно тоа да го стори тоа. би можела да биде одлична поезија кога е напишана на тој јазик, на јазикот што не постои?“...

Многу Македонци кои живееле во Пиринскиот дел на Македонија многу се спротивставиле да бидат асимилирани од бугарската политика. Како резултат на тоа, тие ја доживеаја истата лоша судбина како и семејството на Итева.

Со договор меѓу Бугарија и Грција, многу македонски семејства по Првата светска војна биле принудени да ги напуштат своите домови во Егејска Македонија и биле протерани во Бугарија. Биле протерани од повеќе места во Егејска Македонија и се населиле во Неврокоп, денешно Гоце Делчев, во Горноџумаја или Благоевград, во Св. Врач - Сандански и во Петричко. На пример, цело село од Егејска Македонија се преселило во Мосомиште. Исто така, сите жители на Копривален имаат егејски корени. Овие луѓе се потомци на баби и дедовци кои се преселиле таму пред околу осумдесет години. Целото село постојано се потсетува дека се доселеници и им се врши притисок да „внимаваат“ како се однесуваат затоа што „не живееле секогаш таму“. Со други зборови, ако отворено покажат дека се Македонци, може да им се случи „нешто“ и врз основа на тоа како Бугарија се однесува кон Македонците, еден ден тие може да бидат разделени и преместени или целосно да исчезнат.

Откако македонските семејства беа принудени да ги напуштат своите домови во Егејска Македонија, во согласност со договорот за размена на населението, многумина беа преселени во празните куќи во кои живееле Турци и Власи пред да бидат иселени. Турците заминале по Првата светска војна. Власите биле протерани од Ванчо Михаилов кој во тоа време имал силно влијание во Пиринско. Селото Мосомиште, споменато погоре на пример, било турско село до 1912 година.

По пристигнувањето во Пиринска Македонија, прогонетите Македонци доживеале големи тешкотии, главно поради тоа што не биле поддржани со материјални средства за егзистенција. Со други зборови, бугарската држава не сакала или не можела да

ги исполни своите обврски во согласност со Договорот. Повикот на македонскиот народ беше главно земјоделство, но Бугарија немаше доволно земја да им даде за да можат да живеат како што треба. Како резултат на тоа, многумина мораа да се понижуваат и да молат за пари на улиците. Дополнително, Македонците не ја добија ни пустата земја што им беше ветена. Бугарската држава дошла до заклучок дека „не го заслужиле“ и им ја дала на другите. Според една статија објавена од весникот „Ехо“ во 1932 година, „Со тоа што не им ја дадоа на луѓето земјиштето што им беше доделено, беа извршени невидени грабежи. На повеќето бегалци им биле дадени само 5.000 квадратни метри, додека на моќниците, оние кои извршиле убиство, им биле дадени 20.000, 30.000, 40.000... квадратни метри земја. На насилниците им беа дадени по три или четири куќи, од кои секоја потоа срамно ги продаде. На бегалците, од друга страна, им беа дадени трошни куќи кои никој не ги сакаше“.

Според весникот „Ехо“, „На бегалците им било ветено дека ќе им ја дадат земјата што им била доделена, но со разни фалсификати дел од таа земја им била дадена на криминалците поврзани со ВМРО на Ванчо Михаилов. Истата земја подоцна беше продадена на бегалците“.

Според Договорот за размена на населението, се очекуваше Грција да ги обесштети луѓето што ги протера од Егејскиот Македонци за загубата на нивните имоти. Тие пари се очекуваше да и бидат дадени на бугарската држава. Се очекуваше дел од тие пари да им бидат дадени на бегалците. За жал, тоа никогаш не се случи. Бегалците и до ден денес ги чекаат своите пари. По потпишувањето на Договорот беа формирани две комисии, едната во Грција, а другата во Бугарија. Нивната работа беше да обезбедат вредност за имотите што бегалците ги изгубија од двете страни. За жал, Комисијата во Грција не ја заврши својата работа како што треба за прогонетите Македонци. Сепак, Комисијата во Бугарија го стори тоа. Ја обезбеди вистинската вредност за изгубените имоти што им припаѓаа на прогонетите испратени во Грција. Тоа е главно затоа што прогонетите од Бугарија сè уште биле во Бугарија кога биле проценети нивните имоти.

Таа можност не им беше дадена на Македонците од Егејска Македонија бидејќи тие веќе беа заминати, па нивните имоти беа проценети на 50 проценти од нивната вистинска вредност.

Но, тоа не беше се. Другиот проблем зошто македонските прогонети никогаш не ги виделе своите пари е затоа што ги чувала (украла) бугарската држава. Софија го потроши за да ја зајакне својата економија која се распадна поради вмешаноста на Бугарија во војните. Наместо пари, Бугарија на прогонетите им даде обврзници. Години подоцна, по созревањето на обврзниците, потомците на прогонетите се обиделе да ги наплатат, но дотогаш обврзниците биле безвредни. Тоа беа парите што Грција ги плати за да ги исправи „неправдите“ што ги направи врз македонскиот народ. Грција плати 30 милиони долари не само за покривање на личните имотни трошоци, туку и за штетите што ги направи на гробиштата, црквите итн., бидејќи со тоа Грција се надеваше дека ќе искорени се што е македонско.

ПЕТРОВСКИ СТАНА ПЕТРИДИС, ГУШЕВСКИ - ГУСИДИС

За период од една година грчката влада ги смени имињата на речиси 1.000 градови, градови и села од македонски во грчки

Грчкото Министерство за внатрешни работи донесе декрет за елиминирање на цела Егејска Македонија уште пред да биде потпишан Парискиот мировен договор од 1919 година. Со оваа уредба Грција ги елиминираше сите македонски имиња на градови, градови и села. Намерата на Грција беше да отстрани сè „што го труе и сквернави изгледот на нејзината прекрасна татковина и да ги отстрани сите сомнежи за „автентичноста“ на грчката нација...“

Според Тодор Христов Симовски, по нејзиното формирање како држава во 1832 година, Грција се нашла во многу непријатна ситуација поради многуте негрчки и словенски имиња кои се наоѓаат на нејзината територија. Многу странски научници и историчари дошле до заклучок дека современите Грци немаат никаква врска со античките Грци. Современите Грци биле сосема друга раса. Всушност, на современите Грци се гледало како на мешавина од различни раси и бројни популации кои живеат во овие региони. Не само во Македонија, туку и во јужна Грција, вклучувајќи го и Пелопонез, каде што беше откриено дека постојат словенски топоними пред Грција да ги промени.

За тоа пишува Симовски во својата книга „Населени места во Егејска Македонија“, „Покрај бројните историски факти што веќе постоеја, странските научници почнаа да ги истражуваат и топонимите во грчките региони што предизвика да се развијат сериозни аргументи...“ Според Ташко Георгиевски, ова прецизно, јасно и сеопфатно истражување покажало дека мнозинството од луѓето кои живееле во географска Македонија пред да бидат протерани биле Македонци.

Во 1909 година, уште пред Македонија да биде нападната, окупирана и поделена, грчкиот крал Џорџ I подготви посебен извештај во кој ја истакна потребата од формирање на посебна итна комисија за подготовка на план за промена на сите имиња на населени места и сите други топоними кои не биле со грчко потекло. Проблемот со имињата стана уште покомплексен за официјална Атина по завршувањето на Балканските војни. Утврдено е дека во новогрчките окупирани територии во Македонија Грците биле малцинство. Поголемиот дел од населението беше претежно македонско со некои Турци. Топонимите каде што живееле Македонци биле македонски, а оние каде што живееле Турците биле турски. Според Симовски, „Јасно беше дека териториите што ги анектираше Грција не се етнички или географски или историски грчки...“ Според истражувањето на Георгиевски, населението во Егејска Македонија во времето кога Грција ја анектираше било само 10 проценти грчко.

Плановите на грчката влада за промена на топонимите на македонските територии започнаа веднаш по потпишувањето на Букурешкиот договор во 1913 година, кој ја подели Македонија меѓу Грција, Србија и Бугарија. Грција го спроведе својот прв попис во 1919 година и објави прирачник за тоа како да се сменат имињата на местата. Сепак, тој процес беше забавен за време на војната меѓу Грција и Турција од 1919 до 1922 година. Како резултат на тоа до 1925 година биле сменети само 76 имиња на места. Потоа, во септември 1926 година, грчката влада издаде нов декрет според кој, како што беше предложено од Комисијата за промена на имињата, на Грција и беше дозволено да ги промени сите „странски и непријатни имиња на градови, градови и села...“. Една година по издавањето на уредбата, во Егејскиот дел на Македонија се сменети 945 имиња на места.

Според Симовски, указот за промена на имињата на местата не кажува ништо за населението што ги користи старите имиња. Грчките власти не кажаа ништо за тоа дека грчката држава воведува санкции за оние кои сè уште ги користеле старите имиња. Како резултат на тоа, на 13 ноември 1927 година беше

донесен нов закон со кој им се забранува на луѓето да ги користат старите имиња, а оние што ќе го прекршат законот ќе бидат казнети. Грчките власти поставија табли со новите имиња и со порака дека секој што го користи старото име ќе казнува. Згора на тоа, секој казнет за користење на старите имиња не смеел да се жали на казната или да се жали на тоа. Според член 5 од наредбата, „Секој што ја доведувал во прашање судската наредба и го користел старото име за местото каде што живее или за местото каде што се родени, било да е тоа град, град или село, чие име веќе било променето. , судијата има право да ги казни и да им изрече парична казна“.

Според Симовски, Комисијата одговорна за промена на имињата особено се погрижила да користи „древни имиња“. На пример, „Постол“, родното место на Крсте Петков Мисирков, беше преименувано во „Пела“. Имињата „Барбес“ и „Кутлеш“ во Берско беа преименувани во „Вергина“.

Вака напиша Симовски, „Не можеме да заборавиме дека овие промени на местата се наметнати на народот, по што дојде до насилно менување на македонските презимиња и имиња. Македонскиот народ беше лишен од својата индивидуалност и не можеше да се препознае еден со друг. Некои добивале само грчки наставки како „ос“, „ис“ „оу“ „пулос“ итн., но оние луѓе кои имале имиња од словенско потекло биле целосно променети. Како резултат на тоа, Божиновски стана Мпозинис, Петровски стана Петридис, Гушевски стана Гусидис, Богдановски стана Мпогданис, Желков стана Залкас итн.

Според Симовски, „Покрај хеленизирањето на Македонија, грчките власти имаа и други планови за македонскиот народ и за светот... Сакаа на македонскиот народ да му ја одземат индивидуалноста и посебниот македонски етнички карактер и да му покажат на светот дека Македонија секогаш била и сè уште е грчка провинција“.

Тврдењата на Симовски ги потврди Анастасија Каракасиду, грчка професорка по антропологија, која предавала на американски колеџ.

Каракасиду направи обемно истражување во минатото на малото место наречено Гувезна, преименувано во Асирос од Грците. Гувезна се наоѓа во близина на Солун, Егејска Македонија. Ова го напиша Каракасиду во нејзината книга „Полиња со пченица, ридови од крв“. „Според наставникот од Гувезна кој го предава грчкиот јазик, „дојдениот“ по име Гаруфалдис, името „Гувезна“ било сменето во „Асирос“ бидејќи на локалното население му било кажано дека „Асирос“, според античката грчка историја, е античко име. што треба да ги потсетува на Александар Македонски и на грчката цивилизација во Македонија... Всушност, од 1920-тите, многу имиња на места низ грчка Македонија претрпеа промени на имињата. Овој тренд стана познат, па дури и процедурален за време на диктатурата на Метаксас во 1930-тите, кога беа спроведени заеднички напори да се избришат сите отомански симболи, целата словенска култура и се што не беше грчко во регионот. Дури и семејствата мораа да си ги променат имињата. Презимињата од словенско потекло во Асирос, кои сè уште постоеле во стариот семеен регистар од 1918 година во Гувезна, повеќе не биле присутни во регистарот од 1950 година.

Дури и личните женски имиња како „Велика“ и „Дона“ беа сменети во грчки имиња. Во овој процес активна улога имаа и локалните богаташи. Како кумови за време на крштеквите на новородените деца им давале грчки имиња. Поради своето богатство имаа влијание врз сиромашните луѓе, особено врз оние што работеа за нив. Богатите ги спонзорираа и националните празници и локални фестивали. Тие учествуваа во црковни ритуали и церемонии и го набљудуваа грчкото образование на учениците. Со други зборови, богатите од Асирос се погрижија локалните граѓани да разберат дека Македонија и припаѓа на Грција“.

Поради она што го напиша во својата книга, Каракасиду беше прогласена за „предавник“ на грчката кауза и за агент на „Скопје“ од страна на Грците во регионите каде што таа го истражуваше.

„АБЕЦЕДАР“ – БУКВАР ОБЈАВЕН ЗА ДА ЈА ЗАЛАГА ЕВРОПА

*Букварот од 1925 година напишан за македонските деца
никогаш не стигна во училиштата*

Во 1925 година, под притисок на Друштвото на народите, Атина официјално го призна македонскиот идентитет што живее во Грција. Како резултат на тоа, Грците го објавија познатиот „Абецедар“ буквар за учење на македонските деца на нивниот мајчин јазик. За жал, Атина немаше намера да ја пушти оваа книга во училиштата. Подоцна стана очигледно дека ова е само трик и една од многуте валкани игри што ги играше Атина со цел да ја доведе во заблуда меѓународната организација дека Грција ги почитува правата на своите етнички малцинства, обврска која Грција ја презеде во 1920 година со потпишувањето на Севр. Договор во Франција.

Да ја следиме хронологијата како првиот македонски буквар бил замислен и потоа повторно објавен пред две години од Македонците во Егејска Македонија и промовиран во Солун.

Како што раскажува приказната, во 1924 година, за време на официјалната конференција на ОН одржана во Женева, се одржа состанок помеѓу Христо Калфов, бугарскиот министер за надворешни работи и Николаос Политис, грчкиот министер за надворешни работи. На оваа средба беше постигнат и потпишан договор со кој се бара од Грција и Бугарија да обезбедат еднакви права на нивните малцинства. Со други зборови, договорот бараше Грција да го третира „бугарското“ (значи македонското) малцинство кое живее во Грција еднакво како што Бугарија се однесуваше кон грчкото малцинство во Бугарија. Тоа беше направено иако Софија немаше право да зборува за македонското малцинство што живее во Грција и да го штити во меѓународните договори. Овој договор сепак беше оценет како важен од Лигата на народите. Бугарскиот

парламент веднаш го ратификуваше, но Грција не. Грчкиот парламент одби да го потврди.

Во февруари 1925 година, за време на состанок, член на британскиот парламент - Долниот дом, кој веруваше дека е извршена голема неправда врз малцинствата во Грција, праша дали британската влада ќе преземе некаква мерка во Друштвото на народите за да поттикне Грција да го ратификува договорот со Бугарија. Еден месец подоцна, британскиот министер Остин Чембрлен поднесе барање до Советот на Лигата на народите да ја праша Грција каков е статусот на договорот со Бугарија во однос на задоволувањето на правата на словенскиот народ (тој го нарече македонското малцинство словенско) и каков потребните мерки што Грција требаше да ги преземе кон обзаванието и верата на тоа малцинство.

Како што беше побарано, министерот Чембрлен го постави прашањето до Советот и Грција се најде под голем притисок да дејствува, барем на хартија. Мораше да направи нешто за правата на македонскиот народ. На конференцијата на Советот на Лигата на народите во јуни 1925 година, грчкиот претставник известил дека „мерките веќе биле преземени и ќе бидат преземени од страна на грчката влада веднаш штом, најпрвин, ќе бидат доделени пари од федералниот буџет за поддршка на училиштата за словенските малцинство. Второ, според член 9 од Договорот за заштита на малцинствата, грчката влада ќе подготви посебна програма за отворање нови државни училишта за словенското малцинство. Трето, грчката влада ќе го избере и ангажира потребниот персонал за пишување и објавување на училишните книги и ќе плати за нив. И четврто, грчката влада ќе му дозволи на народот да избере свои учители и свештеници“.

Сакајќи да ѝ покаже на Европа дека Грција има „чесни намери“, атинската влада објави македонски буквар наречен „Абецедар“ со латински букви и го засноваше на леринско-билолскиот дијалект. Неколку копии беа испратени до седиштето на Лигата на народите во Женева. И, како што се испостави, се заврши со тоа. Грција не направи ништо за да го исполни она што и го вети на меѓународната заедница. Настрана од грчкото

лицемерие во однос на букварот, самата книга ја долови употребата на македонскиот јазик во секојдневниот живот, дома, на пазар, на улица итн. Но, тоа не беше ништо ново. Според Иван Катарциев, македонскиот јазик и претходно бил во употреба во Грција. Со употреба на грчки букви се напишани многу приказни на македонски јазик пред објавувањето на „абецедарот“. Ова го вклучуваше речник на Цанели кој датира од 16 век и Даниловиот Цетиријазичник (Речник на четири јазици на Данилов) напишан во 19 век. Македонскиот јазик се користел и во судските документи“.

По објавувањето на букварот, Друштвото на народите често испраќаше претставници во Грција за да го проверат нејзиниот напредок, но Атина секогаш наоѓаше различни итри и лукави начини да ги измами и секој пат успеваше да ги убеди дека словенското малцинство работи добро и ги ужива своите права. Пападопулос, наставник кој беше задолжен да ги прими претставниците на Меѓународната комисија во Воден, рече дека е тешко да ги убеди и дека мора да употреби „големи вештини“ за да им докаже дека малцинствата во Егејска Македонија „уживаат“ во нивните права. Еден ден, тој рече дека кога требало да организира презентација за гостинскиот интернационалец во едно од училиштата, ги излажал учениците. Им рекол дека грчкиот министер за образование ќе помине низ Воден и дека сите треба да држат грчко знаме во рака и да пеат грчки патриотски песни. Вака рече: „Им предложив на студентите ако ги прашаат на улица или на железничката станица дали знаат друг јазик освен грчкиот, да кажат „не“. Ова беше доказ за Меѓународната комисија дека сите во Воден зборуваат само грчки и дека нема потреба училишниот систем да ги учи учениците на друг јазик. Ова беше исто така голем успех за Грција...“ Ова се правеше секогаш кога Меѓународната комисија ја посетуваше Грција; било да е тоа формално или прикриено. Имаше и случаи кога овие претставници се однесуваа како да не ја забележуваат „просирната итрина“ на нивните домаќини.

Според Катарциев, „Грција како и обично користеше двојни стандарди кога требаше да го исполни она што го вети. Таа секогаш ги избегнуваше своите обврски кога испорачуваше

права за македонскиот народ што живее на нејзина територија. Прескокнувајќи ја својата меѓународна обврска, Грција направи се што беше во нејзина моќ да го забрза процесот на елинизација и асимилација на македонскиот народ. Грција имаше два планови, внатрешен план кој обезбедуваше средства и слобода на нејзините федерални органи, како и на секоја организација одговорна за хеленизирање и асимилирање на македонскиот народ. И надворешен план преку кој постојано инсистираше секогаш да ги исполнува сите свои малцински обврски“.

Откако Грција го презеде предлогот за потпишување на договорот со Бугарија и откако го убеди светот дека ги исполнила своите ветувања за правата на малцинствата врз основа на грчко-бугарската конвенција што ја потпиша за доброволна размена на населението, Грција изјави дека нема повеќе „Словени“ (Македонци) заминале и дека сите се доселиле во Бугарија. Грција тврдеше дека 101.000 Словени ја напуштиле нејзината територија и отишле во Бугарија, а 52.881 Грци се преселиле во Грција од Бугарија, што не е точно бидејќи бројот на Македонците прогонети во Бугарија бил три пати помал. Вистинскиот број беше 32.232.

И покрај тоа што букварот „Абецедар“ никогаш не стигна до македонските деца, сепак предизвика бурни реакции во соседните земји, особено во Софија. Вака рече Лиубомир Милетик, бугарски професор, „Поради некоја политичка причина грчката влада одлучи да ги нарекува Бугарите во Македонија „Словени“, а не Бугари, со нивното вистинско име. Од каде дојдоа овие „Словени“? Грчката влада го употреби тоа име за Грција да ги третира тамошните Бугари како некоја нова, недефинирана националност, без литературен јазик и без литературна традиција“.

Според професорот Иван Симанов букварот „Абецедар“ со својот јазик и пишан збор бил обид на Грција да го оддалечи словенското население во Македонија од бугарската опасност. Тој ја обвинува грчката влада за објавувањето на букварот дека букварот ќе се врати во Грција како бумеранг. „Грција сака да создаде нов, посебен литературен јазик, за да ги оддалечи

своите словенски поданици од бугарското влијание, ризикувајќи да го нахрани македонскиот сепаратизам внатре во нејзините граници, што ќе биде многу поопасно за Грција...”

Владата на Кралска Југославија реагираше на сличен начин, што беше видливо од телеграмата што ја поседуваше италијански амбасадор. Амбасадорот се сретнал со своите соработници во Рим и им рекол дека штотуку добил вознемирувачки информации од владата на кралската Југославија за тоа како грчките власти се однесуваат кон Македонците. Според амбасадорот, владата на кралската Југославија била вознемирена бидејќи грчките власти лошо се однесувале кон Македонците. Според телеграмата, „Македонците во Грција зборуваат на српски јазик и својата етничка припадност ја изразуваат како Срби. Кралската југословенска влада ќе истражи слични мерки што може да се употребат кон граѓаните во Кралската Југославија кои зборуваат грчки јазик“.

ГРЧКИ ВЕСНИК ГИ БРАНИ МАКЕДОНЦИТЕ

Тие што не го виделе пченкарниот леб и црвените пиперки што ги јадат Македонците, не знаат колку страдаат овие поробени луѓе

„Колку повеќе нашиот автомобил патуваше по полињата, толку повеќе беше потисната Западна Македонија. Беше деморализирано и закржлавено... Плачливите гласови внатре во селата не следеа во текот на целото наше патување... Руинираните куќи не потсетуваа на мизерниот живот што го живееја овие луѓе.

Тие што не го виделе пченкарниот леб и црвените пиперки што ги јадат овие Македонци... Тие што не ги виделе своите деца како умираат од маларија... Тие што не го слушнале платениот учител, зависник националист, како зборува со таков презир кон народот беше даден да подучува... Тие што не ги виделе претепаните Македонци врзани за дрвја и крваат... тепани за да откријат каде се револуционерите... Тие што не забележале како грчките полицајци тепаат жени и деца со суровоста на канибал... Тие луѓе не знаат ништо за тоа колку овие поробени луѓе страдаат“.

Овие застрашувачки извадоци се земени од репортажата напишана не од Македонец, туку од грчки новинар Кондос, кој работел за весникот „Ризоспастис“. Неговиот извештај, повеќе од сè, открива во каков пекол живеел македонскиот народ, додека грчките власти правеле се што е во нивна моќ да го елинизираат или да ги натераат да ги напуштат своите домови.

„Ризоспастис“ беше грчки комунистички весник кој на моменти пишуваше приказни за македонскиот народ. Понекогаш нејзините новинари немаа дилема да откријат дека во Грција постои македонски национален идентитет. (Истински или не), барем за еден известувач Македонците не биле Грци, Бугари или Срби. Во еден од неговите извештаи Кондос, репортерот на

„Ризоспастис“ кој ги посети Леринско и Костурско, напиша дека грешат оние што тврдат дека луѓето што живеат во Егејска Македонија се Грци, а оние што живеат во Пиринска Македонија се Бугари. Ова е она што Кондос го напиша: „Не е вистина. Грци, Срби или Бугари не постојат во Македонија под Грција, Србија и Бугарија. Само Македонци постојат. Сè што треба да направите е да ги посетите планинските села во Македонија (Костур, Леринско) и ќе го откриете тоа. Никој не треба да ти каже, ќе знаеш и самиот од нивните обичаи и нивната природа, кои тотално не се грчки или српски... Ние во Македонија немаме работа со Грци, ни Срби или Бугари, си имаме работа со Македонци, со Македонци. луѓе кои настрана од сите удари, настрана од сета тиранија, сè уште го задржуваат своето економско и национално постоење како единствена култура“.

Едно време „Ризоспастис“ напиша приказна за тројца Македонци кои убиле грчки националист (Гркоман) шпион во нивното село кој постојано ги малтретирал жените. Како резултат на тоа, сите тројца беа осудени на смрт. Кога беше прочитана пресудата за еден од нив, судијата рече дека тој е од Леринско, но не е Грк бидејќи е роден во Софија. На тоа човекот гласно одговорил: „Да, јас сум роден во Софија, но не сум Бугарин или Грк, јас сум Македонец!“

„Ризоспастис“ понекогаш пишуваше приказни за „невидената експлоатација“ што ја доживеа македонскиот народ. Во 1931 година во Костурско, на пример, 13 македонски деца биле затворени затоа што продале дрва што ги собрале од шумата. Како резултат на тоа, обвинителот ги обвини дека „го продале дрвата за прескапа цена“. Не му беше грижа што децата немаат чевли и мораа да јадат пченкарен леб и пиперки. Според обвинителот, им било добро и не им требале пари за тоа.

„Ризоспастис“ напиша и приказна за грчките националистички организации кои „продаваат“ Македонки како да се пазарни производи. Пример за тоа беше продажбата на македонско девојче од Рупишта, продадено во Леринско за 3.000 драхми. Купувачот му дал на продавачот 1.000 драхми во готово, а

остатокот во обврзници. На потврдата пишува дека купувачот купил овца.

Според „Ризоспастис“ имало единици на грчка армија кои дејствувале околу селата во Леринско, стационирани таму за да се борат против бандитите, но наместо тоа, тие го тероризирале македонското цивилно население. Пријавено е дека грчка воена единица составена од 40 војници го опколила селото Горничево за кое време фатила само еден бандит. Беше вмронец од бендот на Ванчо Михајлов. Но, во потера по разбојникот, единицата го казни невиното цивилно население. Војниците тепале и мачеле луѓе за да извлечат информации од нив. Исто така, беше објавено дека овие грчки воени единици ги нападнале и ограбиле селата Сетина, Забрдени и Крушоради. Згора на тоа, доколку некој од овие села протестираше, грчките власти им дозволија на единиците да ги погубат. Според „Ризоспастис“ четворица Македонци од селото Врбен биле одведени во Лерин и без причина биле претепани до лудило. Очигледно тие биле претепани затоа што властите нашле бомба на железничката станица. Подоцна беше потврдено дека бомбата била оставена таму од Првата светска војна.

Најстрашни за македонското население беа деновите околу националните избори. За тоа време беше вршен дополнителен притисок врз народот од страна на националистичките партии. Овие партии го тероризираа народот да гласа за нив. Тие се заканија дека ќе им ги запалат куќите ако не гласаат за нив. Во времето на Вензелос беше подготвен список за иселување за иселување на 800 македонски семејства. Откако луѓето одбија да го напуштат нивното иселување беше одложено за по изборите. По изборите уште 200 семејства беа додадени на списокот и вкупно 1.000 македонски семејства беа принудени да излезат бидејќи наводно биле членови на Обединета македонска организација.

Поради тешките економски услови, повеќето млади Македонци го напуштија својот дом и заминаа во странство. Според „Ризоспастис“, „Илјадници млади момчиња од Леринско се иселиле... Сите тие сега живеат и работат во Австралија, Северна и Јужна Америка, Австралија, па дури и Нов Зеланд.

Звучат оптимистички во писмата што ги испраќаат дома, но во исто време се носталгични за Македонија, копнеат по своите родни места и велат дека ќе се вратат и ќе се борат да ги ослободат...“ Во исто време „Ризоспастис“ даде и неколку примери за тоа како македонското население било принудено да мигрира. Во еден случај, едно лице со сабја ја окупираше единствената пумпа за вода во селото и одби да им обезбеди вода на сиромашните луѓе. Богатото семејство во Пателе испрати стотици селани во затворите на напуштените грчки острови. Човекот наречен Парцинас носел пиштол и секојдневно го тероризирал сиромашното население во Горничево...

Според една статија „Ризоспастис“ објавена во септември 1934 година, грчките власти интернирале двајца Македонци во затвор на Крит. Мажите биле од Лесница, село во Серескиот регион. Причината за нивната интернација; имаа испеано македонска песна на свадба. Исто така, според „Ризоспастис“ македонските регрути во грчката армија биле изложени на голем терор бидејќи зборувале македонски. Тие биле ужасно мачени за време на вежбите и биле принудени да работат. Тие исто така беа затворени и затворени за најмали прекршоци.

„Ризоспастис“ објави неколку писма напишани од Македонци во кои се опишува нивната тортура во рацете на грчките власти. Еден човек кој го напуштил својот дом и отишол да работи во странство, напишал дека некаде во Леринско има „црна книга“ со илјадници имиња на Македонци. Грчките власти нема да дозволат овие луѓе да се вратат дома иако легално ја напуштиле татковината и легално заминале да работат во странство и на други места. Вака пишува „Ризоспастис“ за тоа „На повеќето Македонци кои легално ја напуштиле Грција и отишле да работат надвор од Грција не им било дозволено да се вратат. Кога отидоа во грчките конзулати да ги подготват документите за враќање, конзулите им рекоа „не постои татковина за вас, за вашите семејства или за кој било друг од вашиот вид, бидејќи сите сте комунисти“...

Еден Македонец по име Ламброс Имануил од Косинец, Костурско, додека бил затворен на грчкиот остров Анафи,

делумно го напишал следното писмо до „Ризоспастис“, „Пред да ме протераат во Анафи имав продавница во моето село Косинец на која закачил натпис на кој пишувало „Продавницата на Косинец“. Таму го поставив тој знак во 1903 година пред грчките власти да го сменат името на моето село. Еден ден во мојата продавница дојде началникот на полицијата од Д’мбени и ми рече да го сменам името на таблата и да ставам друго име; име што ми се допадна. Го напишав името „Малимади“ во чест на планината Малимади. За жал, тоа не му се допадна на началникот на полицијата и неколку дена подоцна испрати четворица полицајци да ме посетат. Тогаш имав 65 години. Полицајците ме фатија за раце и нозе и ме одведоа во Костур. Не ми дозволија да се поздравам со жена ми, да се видам со внуците, да се пресоблечам или да земам облека со мене. После тоа грчките власти ме испратија во концентрационен логор на напуштен остров каде што бев затворен и третиран полошо од криминалец. Зборувам грчки повеќе од 24 години, ги образував моите деца на грчки јазик, одев во грчката црква и го слушав свештеникот како проповеда на грчки, и цел живот го почитував законот, направив сè. Ме побараа грчките власти и цел живот молчам. Што друго можам да направам за да не бидам казнет?“

БРИТАНСКИ ОФЕЦЕРСКИ ПОТВРДИ дека МАКЕДОНЦИТЕ ЖИВЕАТ ВО ГРЦИЈА

„Луѓето што живеат во Леринско и Костурско не се Грци или Бугари, тие се Македонци“, рече капетанот Патрик Хачисон Еванс.

Луѓето што живеат во Леринско и Костурско не се Грци, Бугари или Срби; тие се Македонци. Ова го заклучил капетанот Патрик Хачисон Еванс, британски офицер за комуникации, кога служел во регионот девет месеци од март до октомври 1944 година. До овој заклучок дошол од лично искуство и од тоа што се сретнал и разговарал со Македонците. Тој ги запишал своите забелешки во извештајот што го испратил до неговиот Форин Офис преку британската амбасада во Атина.

Ова го напишал капетанот Патрик Хачисон Еванс за Македонците во Леринско во 1944 година. „Еден факт за областа што е предмет на моето набљудување, неискажан факт, кој ретко го разбира Англичанец, дури и оној што ја познава Грција, не знаат многу за северниот дел на Грција бидејќи Англичаните ретко одат таму. Грците исто така не знаат многу за тоа од неколку причини. Прво не сакаат да знаат. Во нивен интерес е да веруваат дека сите места означени како „грчки“ на мапата се или мора да бидат грчки со сочувство или на кој било друг начин. Грците по природа не сакаат да признаат дека голем дел од луѓето во Македонија во Грција имаат толку добри причини да се сметаат себеси за Македонци колку што Грците се сметаат себеси за Грци. Тоа сепак е незадоволувачки мотив, еден вид измама, која е нераскинлив дел од Големата идеја (Мегали Идеа). Втората причина е, или барем мене ми беше кажано, дека откако Грција го ослободила словенското говорно подрачје од Турците, покрај тоа што луѓето биле различни, грчките влади се согласиле да ја поддржат оваа лага, оставајќи

впечаток кај сопствениот народ и во светот дека во Грција нема словенско малцинство. Ако странец кој не е запознаен со Грција ја посети областа околу Лерин (Лерин) и откако ќе го формира своето мислење за земјата воопшто, заклучокот би бил дека Грците се малцинство.

Според капетанот Еванс, регионот е населен претежно со словенско говорно население. Јазикот во домовите и во нивите, селските патишта, на пазарот е македонски, словенски јазик. Еве што напиша Еванс во доверливиот извештај што го испрати до Форин Офисот, „Многу од жените, особено постарите, и многу постари мажи и речиси сите деца родени околу 1939 година и подоцна не знаат грчки сите. Дури и оние што зборуваат грчки сакаат да зборуваат повеќе македонски кога можат. Странец кој ќе каже „добро утро“ на грчки јазик ќе го добие истиот одговор, но ако истото се каже на македонски јазик, ќе добие многу фрази за добредојде. Имињата на местата напишани на картата се грчки: Калитеја, Тригонон, Тросопи и така натаму, но имињата што се користат, иако на картата се напишани со многу мали букви и во загради, ако воопшто се напишани, се: Рудари, Ошчима, Белкамен - словенски имиња“.

Според капетанот Еванс, луѓето од таа област го мислат грчкиот јазик како речиси туѓ и ги третираат Грците како странци. Очигледен факт е дека областа е природно словенска, а не грчка. Ова е она што го напиша капетанот Ивенс: „Исто така, важно е да се нагласи дека жителите не се Грци, не се Бугари или Срби или Хрвати. Тие се Македонци. За ова овде не можам да догматизирам, бидејќи не ја познавам историјата и особено етнологијата на Македонците. Грците секогаш ги нарекуваат Бугари и затоа ги критикуваат, само ЕАМ/ЕЛАС, која покажа малку мудрост ги нарече овие луѓе „славوماкедонци“. Ако се Бугари, распространети во четири различни земји, од кои една е Бугарија, зошто тогаш би се сметале себеси за посебен ентитет и повеќето од нив се декларираат како „Македонци“. Оние кои се сметаат себеси за Бугари во секој случај се потврдени“.

Капетанот Еванс бил добро свесен и признал дека бугарската пропаганда навистина постоела во Егејскиот дел на Македонија

и ја ширеле Андон Калчев и Минела Гелев. Калчев работел како асистент на Филозофскиот факултет во Софија и служел како резервен офицер во бугарската армија. За време на Втората светска војна Гелев служел како главен агент на бугарската влада и како соработник на Германците и Италијанците. Вака рече капетанот Еванс „И македонската идеја може да биде нешто вештачко како резултат на пропагандата. Но, тоа не изгледа така. Се чини многу објективно Македонците да се сметаат себеси за посебна целина, иако се во мал број и предмет на споделување...“

Капетанот Еванс веруваше дека македонскиот патриотизам не е вештачки, туку природен, спонтан и со длабоко вметнат чувство кое започнало во детството, како и секој друг патриотизам. Вака рече капетанот Еванс, „Ми се чини дека ова е историска грешка или пропуст во историјата (повторувам, не знам ништо за македонската историја) за непостоење на независна македонска држава. Македонскиот народ во подолг период од својата историја бил надмоќен народ, повеќе од кој било негов сосед. Македонскиот народ ја загуби паметноста и иницијативата и остана зад себе. Тие беа ослободени од Турците, но никогаш не се ослободија од нивните европски господари. Кога се создаваа нациите и кога секој се зајакнуваше и зајакнуваше, Македонците не беа доволно храбри и не беа обединети да го сторат истото. Сега, кога изгледа дека се подготвени да направат сериозен чекор кон националното единство, веќе е доцна. Тоа што понекогаш постоеле големи услови за независна Македонија, не значи дека е ист случајот и денес“.

Ова го напиша капетанот Еванс во својот извештај „Проблемот со постоењето на словенското малцинство во Грција не може целосно да се реши, но може да се намали. „Ако Грците им го дадат на Македонците тоа што го бараат - слобода да го зборуваат својот мајчин јазик и подобар живот - тие ќе бидат подготвени да останат грчки граѓани...“

Британската амбасада во Атина го најде извештајот на капетанот Еванс многу информативен и го испрати до британското Министерство за надворешни работи. Ова, меѓу

другото, се вели во депешата, „Основниот впечаток што произлезе од извештајот на Еванс е дека во областа е затекнато неочекувано силно словенско-македонско присуство, кое не е грчко според обичаите, религијата и јазикот. Поради нељубезниот и непоправливиот однос што го има со речиси секој Грк на територијата, вклучително и локалното раководство на ЕАМ, таа и понатаму е незадоволна. Капетанот Еванс верува дека ако населението се третира со одредена почит, со помала суровост и ако неговите обичаи и јазик не се забранети, како што беше случај во минатото, пред годините на Метаксас, ова задно планинско население може да ги усогласи своите разлики со грчкото администрација." И британската амбаса во Атина смета дека македонското население на овие простори е сомнеж кон Британците. Во него пишува: „Словенското население во селата ги поврзува Британците со грчкиот крал и со Метаксас и со репресивните мерки што тој ги презеде против нив...“

Во истото испраќање што го придружуваше извештајот на капетанот Еванс пишуваше дека „западно-македонското словенско население“ е многу поголемо од она што го покажува официјалната грчка статистика и дека локалното словенско политичко движење не работело за бугарските интереси, туку за независно Македонија. Исто така, македонското население во Грција не се гледало себеси како одвоено од македонското население во другите делови на Македонија. Македонското население во Грција чувствува дека припаѓа на другото македонско население кое живее во Бугарија и Југославија, а кои се разделени само со вештачки граници. Таквото големо словенско население би било потешко да се пренесе отколку што првично се верувало и би било пречка за Грција. Нема причина да не се верува во извештајот на авторот. Тоа е точно, бесплатно и фер...

ШЕТАЊЕ ПО МРАЗ И СНЕГ ВО НОЌТА

Околу 500 деца од Костурско заедно со нивните назначени „мајки“ кои ги водеа ги напуштија своите домови додека авионите на грчката влада ги нападнаа. Убиени се четири деца

„На 26 март 1948 година, четириесет деца придружувани од две жени, назначени како „мајки“ одговорни за нивно згрижување, го напуштија своето село во моментот кога грчките владини војници влегоа во селото и земаа 13 деца кои им припаѓаа на родителите кои се приклучија на ДАГ (Демократска армија) на Грција). Многу жени и деца се сокриле за да не бидат киднапирани или бомбардирани од грчките сили. Беше зима, а децата и мајките ноќе мораа да патуваат во снег, а дење да се кријат“, вели Лена Сулева.

Кога минувале покрај селото Трново кон нив пукале два владини авиони одозгора со митралези, но за нивна среќа никој не е повреден. Подоцна тие се приклучија на друга група од околу 400 деца, исто така предводени од неколку мајки. Сите биле од Костурско. Според мајките од втората група, децата биле неколкупати нападнати од авиони на грчката влада, а при нападите биле убиени четири деца. Повеќе деца во бегство предводени од мајки, поврзани со оваа група кај селото Маврохори. На крајот мајките и децата од четирите села (Долно Котори, Легем, Турија и Трен) се собраа во една група.

Горенаведената информација драматично ја раскажа Лена Сулевска од селото Горно Котори, Леринско. Според Сулевска, на децата им биле потребни осум дена и ноќи да патуваат од нивните села за да стигнат до селата Долно Дупени и Лиубоино, кои се наоѓаат во Преспанскиот регион од другата страна на грчката граница во Југославија. Нивната страшна приказна и онаа на 28.000 деца протерани од Егејска Македонија во 1948 година е фатена и раскажана од Мишо Китановски и Георги Доневски во нивната книга „Деца бегалци од Егејска Македонија во Југославија“.

Според Сулевска имало околу 20 жени (назначени мајки) и 500 деца кои патувале на север пеш и само ноќе. Сулевска рече: „Ние носевме по три деца по цел пат, по едно на секоја рака и по едно на грб. Бевме однесени од силен ветер и нè зафати снег сè до селото Кономлади (Коломнати). Моравме да ги масираме стапалата на децата за да не замрзнат“. Сулевска била одговорна за чување на 25 деца.

Кога стигнале во селото Штрково решиле да се одморат. За жал, тие беа забележани од грчката владина авијација и целото село беше нападнато од авиони. Сите деца и целото селско население мораа да побегнат во планините каде што го поминаа остатокот од денот. „Децата плачеа од страв и од студ. Бевме принудени да палиме пожари. Но, кога се вратија авионите, моравме брзо да ги изгаснеме. Ја фрлавме облеката, а децата фрлаа камења по неа додека не излезе“, рече Сулевска.

После тоа, тие не се осмелија да запалат повеќе оган од страв дека авионите ќе се вратат и повторно ќе ги нападнат. Во текот на ноќта продолжиле да патуваат и два дена подоцна пристигнале во селото Герман каде го поминале следниот ден. Следната вечер без нивно знаење ја преминале грчко-југословенската граница и завршиле во Југославија. На изгрејсонце ги пречекаа голем број жени од Црвениот крст на Југославија. Кога овие жени видоа во каква состојба се овие деца; гладни и без топла облека, сите почнаа да плачат. Откако ги нахраниле децата биле однесени во Битола.

Според Сулевска, „Големото време на нашето патување на студено време оставило видливи траги кај децата. И по пристигнувањето во Битола тие постојано плачеа на глас, исто како и за време на патувањето. Повеќето исто така повраќаа. Мајките не беа ништо подобри. Покрај вообичаените болки, тие мораа да издржат и болки во рацете, градите и грбот. Рацете и грбот ни беа црно-сини со модринки. Децата беа валкани и не беа измениени во текот на целото патување. Нивното патување беше долго повеќе од 100 километри и траеше осум дена. Очите на децата беа кржави, а облеката им беше искината на парчиња“.

Слична приказна раскажа и Елена Ефтова од селото Турие, Леринско. Таа и другите мајки го напуштиле своето село со 114 деца. Еве што рече Ефтова: „Монархофашистите го бомбардираа селото со топови. Шест куќи се целосно уништени, а 34 тешко оштетени. Тогаш монархофашистите го нападнале селото и го ограбиле. Однеле и околу 500 овци. Сето ова го гледавме одозгора. Бевме скриени во планините. И бидејќи не најдоа партизани во селото, монархофашистите го симнаа својот гнев врз цивилното население. Ги тепаа сите на кои најдоа. При бомбардирањето пред да тргнеме, Лефтерија Донева, десетгодишно дете, беше ранета на градите и стомакот. Таа беше тешко повредена, па ја однесовме во подрумот од нејзиниот дом, доколку беше побезбедно. По завршувањето на бомбардирањето се вративме назад и ја земавме девојката со нас, за жал таа почина по пат. Ја погребавме кај селото Рула. Мајката на девојчето дојде со нас, а откако ѝ умре ќерката остана со нас. Подоцна изгубивме контакт и сега не знам каде е...“

Василка Делова заедно со уште две жени и девојче од селото Лаген земале 71 дете и си заминале. Вака рече Делова: „Се сокривме во рововите пред нашето село кога нападна грчката владина војска. Потоа се вративме во селото, земавме храна и заминавме. Кога стигнавме кај селото Кономлади, се поврзавме со друга голема група и заедно заминавме за Југославија. Пет месеци подоцна, додека живеам во детски домови, се сеќавам дека децата сè уште беа во страв од она што го доживеаја за време на нападот на нашето село. Сè уште се сеќаваа на тешкотиите и страдањата што ги доживеаја кога си заминавме. Со други зборови, тие сè уште го чувствуваа пеколот на таа војна...“

По убиството на нејзиниот сопруг, Јордана Јанцова од селото Трсие, Леринско, остана сама со своите пет деца. Загрижена дека и таа би можела да биде убиена, ги зела своите деца и побегнала преку границата во Југославија. Вака рече Јанцова: „Во моментот кога реков дека заминувам за Југославија, многу мајки во селото ми ги дадоа своите деца и ме замолија да ги

спасам од застрашувачкото бомбардирање што го вршеа американски, англиски и грчки авиони... ”

Ова мораше да го каже Стоја Јанковска, уште една мајка одговорна за чување деца, „24 март 1948 година беше црн ден за сите нас. Вечерта истиот ден започнала разделната драма. Собравме околу 100 деца во училишниот двор на моето село Рудари и ги разделивме во четири групи од по 25. Јас бев одговорен за една група. Меѓу децата беа и моите двајца помали браќа Васил и Гоче. Ги натоваривме во волови влечени коли и заминавме. Мајките на децата трчаа по нас и се збогуваа. Едната мајка викаше „мила Сандра, сети се на мене, не ја заборавај мајка ти...“ Друга викаше „...најмила моја Хрисула не плачи. Наскоро ќе се вратиш...“ Уште еден вика „Коста сине, чувај се за себе“...“ Ова беше прва евакуација при која околу 500 деца беа преместени во Југославија.

Вака рече и Јанковска „Во селото Герман стигнавме околу полноќ на 25 март. Следното утро бевме спроведени до грчко-југословенската граница Бела Вода. Таму се сретнавме со други групи деца од селата Герман, Медово, Рабин, Штрково и други села. Децата се криеле од грчките авиони. За време на нашиот престој дојдоа три лица од раководството на движењето на отпорот и ни донесоа леб и сирење. Ова, исто така, беше најдалеку што им беше дозволено да одат на мајките кои ги придружуваа своите деца на ова патување. По зајдисонце, кога на небото немаше веќе „црни птици“ (авиони) кои се обидуваа да не најдат, почнавме да одиме кон границата, кон нашата слобода. Кога дојдовме на широко отворен простор, ги собравме сите деца на едно место и им дозволивме да спијат. Ги покривавме со она што го имавме и им ставивме гранки одозгора. После тоа, јас и голем број други водачи од групата отидовме да ги бараме нашите контакти одговорни да нè спроведат преку граница...

Откако сите групи ја преминаа грчко-југословенската граница стигнавме во Долно Дупени и Лиубоино. Оттаму со камиони бевме пренесени до Браилово и натоварени во вагони наменети за Скопје. Во Скопје властите ни приредија топло и пријатно добредојде на перонот на старата железничка станица. Тука ги

пречекаа децата од Егејска Македонија. Жени од Црвениот крст облечени во бели униформи и жени од раководството на АФЗ (антифашистичко здружение на жени) делеа бонбони. Некои деца никогаш претходно не пробале бонбони. Каква радост беше тоа! Моите малечки не знаеја дека бонбоните треба да се одвиткаат пред да се изедат... Но, иако условите за живот и работа беа одлични за децата, и покрај најдобрата грижа што ја добиваа децата, кога малку пораснаа, тие сè уште плачеа за своите семејства, постојано барајќи ги нивните мајки, татковци, браќа и сестри.

Подоцна, кога беше одлучено дека семејствата треба да се спојат, ги баравме родителите на децата, преку амбасадите и конзуларните претставништва, преку Црвениот крст и прашувајќи се наоколу. Напишавме многу писма и добивме некои одговори. Конечно, децата почнаа да контактираат со нивните мајки, татковци, браќа и сестри...“

ДЕВОЈКИ ЈА ПЕЕА НАЈТАЖНАТА ПЕСНА

Фана, Лена, Милка и Ксантипа се искачија на селската црковна камбана и ја испеаја песната „Збогум мајко, татко, збогум драги роднини...“

Во летото 1944 година, Фана Маринова, Лена Миљова, Милка Дамовска и Ксантипа Кирова од селото Пождивишта, Костурско, се искачија на селската црковна труба и ја испеаја песната „Збогум мајко, татко, збогум роднини, си заминувам. за далечно место“. Нивните мајки се собраа заедно на селскиот плоштад и плачеа додека слушаа. Вака рече Маринова за тоа „Бевме пријатели на околу десет години. Прво шетаваме низ селото, а потоа трчавме низ ливадите и на крајот се искачивме на највисоката точка на селската црковна камбана од каде што можеше да се види целото село“. Маринова беше едно од триесетте илјади македонски деца кои ја напуштија татковината во Грција и никогаш не им беше дозволено да се вратат.

Шеесет години подоцна таа сè уште не можеше да објасни или разбере зошто тие девојки ја пееја таа песна. Кога се симнале од камбаната, роднините ги прегрнале и ги тешеле. Маринова се уште се сеќава што ѝ рекла тетка ѝ „Ќе си одиш, но ќе се вратиш, оваа проклета војна ќе заврши. Не треба да се грижите; ќе одиш на училиште каде и да одиш“. Вака рече Маринова за тоа, „Каде и да одевме луѓето ни велеа дека ќе одиш на училиште, па ќе се вратиш. Вистина беше дека сите одевме на училиште и завршивме различни студии, но никогаш не се вративме. Ниту кога војната заврши, ниту две години, ниту пет години подоцна, ниту четириесет години подоцна. Грците донесоа закон кој не ни дозволуваше да се вратиме назад затоа што сме Македонци...“

Откако поминаа години во детските домови во Романија и Полска, наместо да се вратат дома (бидејќи грчките власти не им дозволуваа), Фана, Лена, Милка и Ксантипа заминаа на различни страни на светот. Лена отишла во Торонто, Канада,

Ксантипа се омажила за Полјак и останала во Полска, Милка отишла да живее кај татко ѝ во Ташкент, СССР, а Фана заминала во Република Македонија. Повторно се сретнаа во 1988 година во Скопје на првата средба со деца бегалци.

Мартинова, заедно со 9 назначени мајки и 166 деца од нејзиното село Поздавишта, излегла од дома во текот на летото 1948 година. ѝ се придружиле браќата Васил (15) и Ташко (12). Ноќта пред да заминат целото семејство се собра на вечера. Црквоното своно засвони еден час по полноќ и им сигнализираше дека е време да се оди.

Вака рече Мартинова за тоа, „Ние бевме девет во семејството. Заминаа три деца, а дома останаа баба ми, дедо ми, мајка ми, татко ми и моите две сестри. Сите беа мобилизирани во воените напори, дури и мојата најстара сестра Кирица која штотуку се породила и доеше. Таа беше во групата што плетеше џемпери и чорапи за партизаните. Мојата друга сестра имаше само 17 години. Нејзината работа беше да пренесува оружје и муниција од преспанските села до боиштата во Вичо и Грамос. Тоа беше многу опасна задача. Девојките ги носеа бомбите околу половината, патроните околу рамената додека водеа тимови од коњи и магариња натоварени со оружје и муниција низ опасните планински патеки за време на темнината. Ако имаше каков било вид на заседа, најверојатно сите ќе беа убиени. Мајка ми ми кажа дека еднаш додека готвеле храна за партизаните, паднала граната и експлодирала во казанот. Имаше и опасност да бидат бомбардирани одозгора, но кога слушнаа како летаат авиони, брзо се скриле од големиот казан што се потпираше над отворениот видлив оган што чади. И дедо ми Трпо, иако беше стар, учествуваше во воените напори. Секогаш кога имало војна во Македонија, тој секогаш бил таму да се бори за својата земја. Дури се вратил од Америка за да учествува во Илинденското востание. Неговото мото беше самостојна Македонија. За време на Граѓанската војна во Грција, тој им го подари целото стадо овци на партизаните...“

Според Мартинова, откако децата го напуштиле селото патувале само ноќе. Постарите одеа, а малите се возат на волови колички. Долго пред да ја преминат грчко-

југословенската граница застанаа во шума на одмор. Таму се сретнале со Лазо, учител, кој ги известил дека оттаму децата треба да се разделат. Вака рече: „Од утре ќе ве поделиме во помали групи бидејќи е опасно да патувате како една голема група додека ве гонат авионите одозгора. Ти носам поздрав од твоите родители и неколку совети. Сите ми рекоа да ти кажам дека мора напорно да учиш и да ги слушаш твоите учители и советници. Ќе испратиме македонски учители за вас во вашите нови домови. Ќе ве учат на македонски јазик, затоа што сите сте Македонци и не заборавајте го тоа“.

За време на патувањето, малата Мартинова не можела да спие два дена. Третиот ден паднала и заспала. Никој не забележа додека мајките не присуствуваа. Исчезнаа и нејзиниот брат и четиригодишниот Дансе. Дансе била пронајдена како гушка со дрво и плаче по мајка си. Нејзиниот брат бил пронајден како си игра со кучето на Мартинова. Вака рече Мартинова за тоа, „Ми влегоа со кучето. Кога кучето ме најде, стана крајно возбудено како да знаеше дека ми недостасува. Предните нозе ги стави на моите раменици, а главата на моите гради. О, Боже, колку беше тажно... Никогаш не можев да го заборавам тој момент“, рече Мартинова и почна да плаче.

Рекла и дека никогаш не може да го заборава малиот Нуме. Беше многу болен. И иако беше само дете, зборуваше како возрасен човек. Бидејќи бил многу болен, не можел да оди и морал да го носат на импровизирана носилка со ќебе што ја носеле четири жени. Постојано им велеше: „Болен сум, оставете ме овде да умрам, имам уште двајца браќа, кои ќе живеат наместо мене...“ Кога групата пристигнала во Романија, тој бил хоспитализиран и за кратко време успеал да закрепне. . После тоа отишол на училиште и на крајот дипломирал како лекар, специјалист. Неговите браќа се приклучија на ДАГ, партизанската војска и двајцата беа убиени во борби.

Еве ја застрашувачката приказна на Дедо (дедо) Ламбро. Бидејќи беше многу стар Дедо Ламбро беше оставен дома со своите три многу мали внуци. Кога дошло време сите деца да си заминат, за да не бидат убиени од грчките бомби, ги зел внуците и ги ставил во шипки, ги натоварил на коњот и ги

однел кај назначените мајки да ги однесат. Вака им рекол Дедо Ламбро на жените: „Мојот син е во затвор; мојата снаа беше партизанка, но почина од тифус во селото Герман. Ве молам добро да се грижите за моите внуци. Носете ги каде и да ги однесете другите деца. И моите внуци треба да одат...“

Откако децата пристигнаа во преспанското село Долно Дупени, од другата страна на грчката граница, некои беа сместени од локални семејства, а голем број беа сместени во една голема сала. Неколку дена подоцна сите биле натоварени во камиони и пренесени во Битола. Во Битола биле натоварени во вагони и неколку дена подоцна биле однесени во Романија. Мартинова во Романија останала до 1955 година и оттаму заминала во Скопје.

Мартинова и нејзиното семејство ги доживеаја истите искушенија и неволји повеќето од македонските семејства од Егејска Македонија; сега се шири низ целиот свет. По завршувањето на војната (Грчката граѓанска војна) во нивната куќа останала само нејзината баба Пена. Таа чекаше со години надевајќи се дека „некој“ ќе се врати дома. Вака рече Мартинова: „Децата пред да излеземе од дома си ги цртавме дланките по ѕидовите и вратите од нашата куќа. Според она што ми го кажа сестра ми, наместо да се моли пред икона, нашата баба се молеше пред нашите мали дланки и постојано повторуваше: „Војната заврши, зошто моите внуци не се тука?“ Дедо ми избега со бегалците. за време на масовниот егзодус и завршил во Албанија. Оттаму се качи на брод кој го однесе во Полска. Сите се надевавме дека еден ден ќе си оди дома и ќе ја земе баба ми со себе. За жал, тие никогаш повеќе не се виделе. Грците не му дозволија да се врати. Баба ми умре сама на прагот од нашата куќа во 1950 година. Дедо ми ја напушти Полска и замина во Република Македонија, а оттаму во Австралија да живее со својата ќерка. Живеел долг живот и починал кога имал 107 години. Бидејќи бил инвалид земал пензија од Република Македонија.

По завршувањето на војната, мајката и помладата сестра на Мартинова илегално избегале од Грција и заминале во Република Македонија. Морале да ползат многу километри за

да не бидат фатени. Југословенските граничари не им направиле проблеми. Ама Грците да ги фатеа ќе беа пукани на лице место. И таткото на Мартинова илегално побегнал од Грција и заминал во Република Македонија. Нејзината постара сестра не можела да оди со него бидејќи имала мало бебе. Таа остана во куќата на нејзиниот сопруг. Нејзиниот сопруг бил убиен за време на војната. Неговиот татко го барал бојното поле барајќи го неговото тело, но не го нашол. Братот на Мартинова, Васил, беше меѓу 1.500-те деца регрутирани од грчките комунисти од детските домови во Источна Европа и вратени во Грција да се борат во Граѓанската војна во Грција. На крајот завршил во Полска каде што починал под мистериозни околности. Официјално загинал во сообраќајна несреќа, но најверојатно бил убиен од Грците поради неговата промакедонска ориентација.

Мартинова не може да го разбере односот на грчката влада кон македонскиот народ. Таа се чувствува тажно за оние Македонци кои беа принудени да ги напуштат своите домови и протерани за време на војната. И како што вели таа, „Грција не дозволува нашите луѓе да се вратат и да ги видат местата каде што се родени и го поминале своето детство...“ Во својата книга таа напишала: „И ние сме деца на мајката земја... во која таа го пренесе интимна драма на дете бегалец, сега седумдесетгодишен старец, кој секогаш ќе ја памети буката под која мајките последен пат ги гушкаа своите деца. „Дали таа бука е уште таму? праша тој, но се чинеше дека никој не знаеше бидејќи никој не смее да се врати во Грција. Кога пристигнал на југословенско-грчката граница, грчкиот граничар му рекол: „Не можеш да влезеш во Грција затоа што не си Грк! „Никогаш повеќе не ја видов мајка ми“, рече тој. „Загина во Вичо копајќи ровови...“ Неговата мајка беше една од деветте жени од Костурско заробени од грчките војници, убиени на лице место и фрлени во рововите што ги копаа.

Мартинова завршила книжевност и докторирала историја. Таа ги истражувала романските архиви каде што ги добила повеќето документи за македонските деца бегалци.

ТЕРОР ОД ВОЈНАТА ГИ СЛЕДЕШЕ ДЕЦАТА ВО НИВНИТЕ ДЕСТИНАЦИИ ЗЕМЈИ

Во детските домови во Полска се сместени 3.590 деца од егејскиот дел на Македонија

„Грчката граѓанска војна остави свои траги врз децата бегалци. Секогаш кога ќе го слушнаа звукот на авионот што леташе, тие се спуштаа за покривање и скокаа во ров. Кога слушнале авион во текот на ноќта додека спиеле, плачеле од страв, ја грабнале облеката и се сокриле под нивните кревети. Кога ќе здогледаа трактор, прво ќе се изненадија, но потоа ќе избегаа плачејќи. Многумина имале мачни кошмари додека спиеле, сонувале како грчките фашистички војници доаѓаат по нив со револвери и ножеви. Доаѓаа по скалите или низ прозорците за да ги газат. Многумина ги напуштија спалните соби ноќе не сфаќајќи дека имаат кошмар...“

Вака вели Вацлав Копчински М.А., педагог и директор на Сојузниот интернат образовен центар во Лондек - Здруј, во својот извештај за драмата што ја доживеале децата бегалци во првите неколку месеци по пристигнувањето во Полска. Извештајот и некои други документи за децата бегалци во Полска беа објавени и на полски и на македонски јазик. Документите се дадени на Федералниот архив во Македонија и на директорот на Федералниот архив во Полска. Тие беа подготвени од д-р Петре Наковски, кој рече дека македонскиот народ од Егејскиот дел на Македонија, кој бил непочитуван во сопствената земја (Грција), бил добро почитуван во Полска. Тие добија целосна почит во сите атрибути на човековото постоење од полскиот народ.

Копчински пријавил дека децата биле во постојана психолошка ригидност, па дури и бучава од трактор или авион може да ги

поттикне. „Заклучивме дека се однесувале како да се затвореници во притвор. Тие постојано се чувствуваа напнати и затворени во себе“, рече тој.

„Тие го заклучија истото. Ни кажаа дека се нервозни и дека имаат автоматски реакции како оние на робот. Тие насликаа колективен портрет на мали деца одвоени од нивните родители и однесени во друга земја“, додаде тој.

Копчински подвлече дека целата група деца заедно со македонскиот возрасен персонал е психички скршена. На почетокот не беа пријателски расположени. Еве што рече Копчински: „Фобиите, колективните халуцинации, општата недоверба, сомнежите и сличните реакции ни кажуваат дека целата група многу страдала, одземена е од смртта, спасена, но се плашела од иднината. Не беше сигурно што ќе се случи следниот ден. Нивното застрашувачко минато ги водеше во уште помрачна иднина...“ Копчински и неговиот персонал вложија огромни напори да ја нормализираат психолошката состојба на децата.

Грчката и македонската администрација заедно со наставниот кадар веднаш почнаа да донесуваат нови и подобри мерки кон децата во нивното ново опкружување. Подобрувања кај децата беа забележани околу еден месец по спроведувањето на новата програма. Еве што рече Копчински за тоа, „Кога Румелиотис, Олга Поповска и наставниците се откажаа од недовербата, сомнежите и нечесноста и ја усвоија отвореноста, чесноста, задоволството и ценењето, капакот на повоените остатоци во училишната возраст почна да пука кај децата. Нивните срца почнаа да се отвораат“. Копчински очигледно беше решен да ги намали воените трауми за 3.590 деца под негова грижа.

Според Копчински, „Соработката и посветеноста на персоналот од сите страни, заедно со толерантен однос од советниците успеавме да ја отстраниме недовербата кај децата и да го започнеме процесот на лекување. На овој начин децата беа на пат кон психичко опоравување. За жал, не беше исто и со постарите Македонки (т.н. мајки). Останаа како што беа длабоко во себе, уште шират песимизам. Иако работеа овде,

нивните мисли сè уште беа во македонските планини. Тие беа загрижени за настаните дома и како резултат на тоа, ги блокираа нашите напори да им помогнеме“.

Според Копчински, доколку мајките беа отстранети од децата, тие подобро ќе се вклопат во нивната нова околина. Вака рече Копчински: „Тие се желни да учат, сакаат да работат, сакаат да се натпреваруваат едни со други и сакаат да му помогнат на полското население. Тие сакаат да бидат нормални и здрави луѓе... Нашите деца кои се занимаваат со интернат генерално не се разликуваат од полските деца во руралните области. Тие се храбри и бистри деца кои знаат како да ги кажат своите потреби и да се залагаат за своите права...“

Според Петре Наковски, кој долги години истражувал за децата бегалци во Полска, секој нов период носи нови сознанија, нови ставови и нови карактеристики, но она што е запишано ќе остане трајно. Еве што рече Наковски, „Јас само го повторувам кажаното и тоа е едната страна (грчкиот народ), демократската страна ги избриша сите македонски имиња и презимиња во обид да избрише се што е македонско и поврзано со Македонија. Другата страна, полскиот народ, кој постои во тоталитарниот систем, не само што инсистираше туку и упорно се бореше за македонските имиња, македонските презимиња, македонскиот јазик, македонската азбука, македонските песни, за македонските традиционални песни и за македонскиот обичаи.

Наковски и самиот бил дете бегалец испратено во Полска во 1948 година. Во своите дела тој ја истакна траумата што ја доживеа македонскиот народ за време на Граѓанската војна и потоа, особено нивниот егзодус во Албанија во 1949 година кога голем број од нив беа принудени да ги напуштат своите домови. и трајно прогонет. Вака рече Наковски за тоа „Егзодусот беше масовен, добро испланиран и организиран со совршен тајминг. Дури и пред бегалците да бидат иселени, дури и пред да ги напуштат своите домови, Комунистичката партија на Грција и Привремената влада на Грција направија договори со источноевропските земји за нивно сместување и сместување...“

Раководството на грчката Комунистичка партија им вети на народот дека програмата за евакуација на децата ќе биде привремена и штом се „поволни“ условите во Грција, децата ќе бидат вратени. Тоа, сепак, никогаш не беше сторено бидејќи ветувањата што ги дадоа беа само илузии. Еве што рече Наковски, „Македонскиот народ ја плати крајната цена со поразот на ДАГ и со масовниот егзодус. Не само што на бегалците не им беше дозволено да се вратат, туку трагично беа убиени и многу луѓе. Татковци, мајки, синови и ќерки останаа мртви на боиштата во македонските планини. Стотици села беа уништени, уништени куќи и распаднати семејства без можност повторно да се соберат и да се вратат во своето родно место“. Наковски, исто така, додаде дека бегалците не само што биле избркани, тие биле политички скршени, разделени и испратени во различни земји. Доживеале околности во кои нивниот живот и биолошко постоење биле во опасност, неизвесни за нивната и судбината на нивните блиски. Она што им се случи беше принуден егзодус во странски земји што не само што ги трауматизираше психички и ги остави со негативни искуства; ги оставија во нови услови за живот (култура, јазик, обичаи...) кои мораа сами да ги надминат.

На македонскиот народ никогаш не му беше дозволено да се врати во родните места. Нивниот пораз за време на Граѓанската војна во Грција засекогаш ќе остане во нивните колективни сеќавања. Граѓанската војна во Грција за нив беше војна на трајно искоренување...Грчката држава со многубројните закони и акти му ги одзеде сите права на македонскиот народ. Ги загубија домовите, имотите, па дури и грчкото државјанство. На почетокот на 1980-тите Грција гласаше за уште еден понижувачки чин, според кој само на оние кои потпишале изјава дека се „Грци по потекло“ ќе им биде дозволено да се вратат. Со други зборови, само оние што биле „Грци по род“ добиле дозвола да се вратат во Грција. Полошо од тоа беше фактот што грчката комунистичка партија, која ги вклучи во Граѓанската војна во Грција, ги натера да се борат за комунистите и им вети секакви права пред да ги прогони, целосно напуштајќи ги. Наместо да ги бранат, комунистите го одбија нивното постоење како Македонци“. Наковски, исто

така, истакна дека нема ниту еден грчки автор кој пишувал за децата бегалци, притоа спомнувајќи дека огромното мнозинство од децата бегалци однесени во источноевропските земји се Македонци. Според Наковски, и грчките комунисти инсистирале полските власти да избришат се што се споменувало како македонско, вклучително и во нивните документи за македонските бегалци во Полска.

Според Наковски, „лево ориентираните власти во Грција беа исто толку одговорни за „македонскиот егзодус“ од Грција колку што беа и десно ориентираните власти. Советите на Наковски се дека без разлика што се случило, треба да се вложат напори од страна на Република Македонија за приближување кон Грција. Еве што рече Наковски, „Не ми се допаѓаат болките и траумите што ги доживеав како дете бегалец. И не сакам тоа да се пренесе на следната генерација на моето семејство. Треба да ги научиме нашите деца и внуци да не мразат никого, дури ни оние што ни наштетиле во минатото...“

ПОЛСКА СО СРЦЕ И ДУША ГИ ПРИФАТИ БЕГАЛЦИТЕ

*По Граѓанската војна во Грција, околу 12.000 бегалци од
Егејска Македонија пристигнаа во Полска*

Следното делумно е она што д-р Владислав Барчиковски го напиша во својата книга „Грчката болница на островот Волин“ опишувајќи ги повредените партизани кои пристигнаа во Полска со брод по нивниот пораз во Граѓанската војна во Грција:

„Дојденците изгледаа чудно. Од нивниот фустан половината биле цивили, а другата половина војници. Војниците носеа капи со американски изглед. Тие беа валкани, имаа долга коса и изгледаа запоставено и тажно. Тие главно молчеа и за себе. Оставија впечаток дека се во шок и несигурни. Децата продолжија да ги гледаат со нетрпение. Едно дете постојано ги допираше нивните воени амблеми. Војниците кои беа тешко ранети носеа крвави и валкани импровизирани завои направени од ткаенина. Под нив беа видливи гнојни рани. Се чини дека тие не биле згрижени на бродот за време на нивното патување овде. Изгледа дека нивните облоги не се сменети. Тие или не знаеле или немале достапни облоги за да ги сменат. Некои војници имаа ужасно деформирани раце и нозе и се обидоа да ги сокријат од нас. Бидејќи не го зборувавме нивниот јазик, нашиот персонал можеше само да изрази сочувство за новодојдените. Тешко повредените војници и оние со ампутирани нозе рачно ги носеле до возилата кои ги чекале. Еден од тие војници плачеше, но не од болка, туку од возбуда да се грижи за него со мајчинска грижа. За да ја покажат својата благодарност, некои војници ги галеле амблемите на орелот на капите на полските војници. Не само што сакавме да им помогнеме, туку и да го направиме тоа со срце и душа. Изгледа тоа многу им требаше од нас. Беше видливо очигледно дека генерално овие сиромашни луѓе живееле низ терор. Пристигнаа

уморни, изнемоштени и болни, најмногу од нивната долготрајна искушение и страдање. Нивните лошо поставени скршени раце и нозе континуирано им предизвикувале болки. Повеќето од нив имаа високи температури. Некои од оние кои беа многу болни не можеа да уживаат во среќата од пристигнувањето на оваа посакувана дестинација. Но, генерално земени, тие се обидуваа да не ја покажат својата болка. Само неколку покажуваа недоверба и избегнуваа да бидат допрени од нас кои им се чинеше дека сме туѓи.

Некои од војниците одбија да го предадат оружјето, дури и откако им беше објаснето дека ќе го обезбедиме на безбедно место. Само неколку војници одбиле да јадаат. Повеќето ги подадеа рацете кога им понудивме сендвич, а сендвичи имаше многу. Тие покажаа на лебот и гестикулираа дали можат да имаат повеќе. Подоцна рекоа дека биле изненадени од големата количина на свеж леб што им била дадена. Многумина велеа дека за време на борбите често сонувале да имаат леб. Овде имаа неограничено снабдување со него. Нашиот екипаж на бродот беше повеќе од среќен да ги исполни нивните желби. Тие се сеќаваа на тоа цел живот. Оние кои гладуваа пред патувањето јадеа колку што можеа, но не без последици. Покрај морската болест што ја доживеале, имале и напади на дијареа. Тоа уште повеќе ги исцрпи. Околу 500 војници што пристигнале на бродот биле натоварени во воз и испратени во Скечин. Многумина беа исцрпени.

Македонците во групата изгледаа поотворени и поразбирливи од Грците. Ни кажаа дека живеат во Грција и нивниот јазик е словенски. Тие се пожалија на грчките националисти кои во Грција не го почитуваат нивниот македонски национален идентитет. Има непријателства меѓу грчките и македонските партизани. Македонците се многу патриотски и етнички единствени...

Македонците во Грција не се задоволни што се меѓу Грците... Македонците имаат свои национални амбиции. Во доверба ни рекоа дека сакаат сите Македонци да се обединат, вклучително и оние во Грција, како и оние во Бугарија и Југославија, каде што имаат релативно голема автономија. Во нашите разговори

со Грците многупати забележавме дека тие имаат лоши чувства кон Македонците, што треба да се реши...

На новодојдените им беше направен краток лекарски преглед на првиот ден од нивното пристигнување. Вториот ден, откако биле сместени во новите конаци, лекарите почнале подетално да ги прегледуваат. Тие немаа сериозни болести надвор од осип и дијареа. Меѓу нив имаше новороденчиња и стогодишни мажи и жени. Сите без исклучок беа облечени во распарчена облека и наместо да носат чевли, тие беа или боси, носеа искинати сандали или носеа стари гумени чизми врзани со јаже. Жените ги покриваа главите и половина од лицето со црни марами, така што беше невозможно да се види дали се млади или стари. На многумина им беа врзани телата со јажиња и беше многу тешко да се ослободат од нив. Општо земено, сите беа задоволни што ја соблекоа искинатата облека и се капеа. Но, имаше и такви, главно жени, кои не сакаа да бидат голи, тврдејќи дека никогаш порано не се капеле непокриени. Изгледаа поинаку откако се капеа. После тоа можевме да видиме кој е млад, средовечен и стар. Сепак, сите изгледаа многу постари отколку што беа...

Сите дојденци се држеа достоинствено и не се жалеа. Тие се обидоа да им возвратат насмевка на домаќините кога забележаа возбуда на нивните лица. Тие им веруваа на лекарите и медицинските сестри и беа благодарни за нивната помош и го направија она што го побараа од нив. Тие беа среќни што пристигнаа во словенско говорно подрачје и истакнаа дека како Македонци и тие се словенски и во блиско сродство со полскиот народ. Тие беа среќни да останат меѓу своите браќа и сестри Словени додека Демократската армија на Грција не победи во војната и не ја претвори Грција во слободна земја за да можат потоа да се вратат во своите домови.

Тие се качија на клучевите од нивните куќи во Грција кога се соблекоа, внимавајќи да не ги загубат..."

Првата група составена од 750 повредени лица дојде во јули 1949 година. Тие патуваа со брод од Драг преку Гибралтар до Полска. Подоцна со брод пристигна друга група, составена од

1.250 повредени војници и околу 9.000 цивили. Тие беа мешана група Македонци и Грци.

Полскиот народ ги прифати со раширени раце. Болеслав Бјерут, прв секретар на ЦК и ПОРП, им наложи на своите луѓе кои ги домаќини на новодојдените не само да им помогнат професионално со сè што им треба, туку и да го прават тоа со добрина и срце. Пристапот на полските власти им помогна на бегалците побрзо да ги залечат раните и полесно да ја надминат психолошката траума.

Македонскиот народ е многу благодарен на полскиот народ за помошта и што никогаш не го доведе во прашање неговиот македонски национален интегритет.

Професорот д-р Владислав Стемпњак во своите воведни коментари во документите за македонските бегалци во Полска, високо ги пофали полските наставници и аналитичари за нивната висока професионалност. Тие го промовираа македонскиот јазик и направија се што е во нивна моќ да се погрижат македонските и грчките деца да не го изгубат својот национален идентитет.

„Македонците се народ и Македонија е држава во секој поглед. Така било порано и така е и сега. За жал, некои го оспоруваат македонскиот национален идентитет, јазик, па дури и правото да се користи името Македонија. Меѓутоа, тоа не е случај со Полска. Ниту во минатото, ниту сега, нема индикации за сомнеж во полското признавање на постоењето на македонскиот народ и неговиот јазик. Полска како земја и нејзиниот народ кој работи на балканските прашања отсекогаш го признаваше македонскиот национален идентитет. Истражувањето спроведено од полски лингвисти отсекогаш го споменувало македонскиот јазик како посебен јазик...“, напиша професорот Владислав Стемпњак.

Над 2.000 ДЕЦА БЕА ПРАТЕНИ НА ПРВЕНТА

„Го гледав егзекуцијата на татко ми кога беше застрелан од неговите соборци“, рече Алексо Чачановски, регрутиран како борец на ДАГ на 15-годишна возраст.

Вака рече Алексо Чачановски, „Кога ни кажаа дека ја напуштаме Романија и се враќаме во татковината за да се приклучиме на ДАГ, бевме горди и среќни. Конечно требаше да се вратиме во нашето родно место и да се видиме со нашите родители, семејства и пријатели и, во исто време, да се бориме за слободата на нашиот народ. Никогаш не мислев дека ќе се вратам да го видам егзекуцијата на татко ми со стрелање. Тоа беше последното нешто што ми падна на ум. Татко ми беше егзекутиран од неговите соборци на ДАГ затоа што дојде да не бара нас, по своите деца, во источноевропските земји...“ Алексо Чачановски е роден во селото Желево, едно од 1.500-те македонски деца бегалци регрутирани од конаците. во Источна Европа и испратен назад во Грција за да се бори на страната на ДАГ против грчката владина армија за време на Граѓанската војна во Грција.

Според Чачановски, „На крајот на 1948 година, повисоките деца од домот за деца Синаја биле префрлени во Тулгеш. Во тој момент ни стана јасно дека постарите деца бегалци од детските домови се регрутираат да се борат за ДАГ. Потоа, во почетокот на 1949 година, група од 375 деца од детскиот дом Тулгеш биле испратени во градот Арад. Таму беше формирана армиска единица. Секојдневно правевме воени вежби. Во Арад останавме 30 дена. Ни дадоа униформи и воена опрема која вклучуваше ранец, батериска ламба, нож, комплет за прва помош и некои други работи. После тоа преку Букурешт бевме испратени во Берковица во Бугарија, каде што се собраа многу други деца. Некои од пониските и помалите деца беа вратени таму од каде што дојдоа; останатите продолжија и пристигнаа во воениот полигон во селата Рудари и Штрково, во Преспа, Егејска Македонија каде што продолжија со воените вежби.

Седум деца избегаа и побегнаа во Република Македонија“. На Чачановски му се слошило откако ја преживеал траумата од гледањето како го погубуваат неговиот татко.

Историчарот д-р Ристо Киријазоски, учесник во Граѓанската војна во Грција и истражувач на нејзините ефекти врз македонскиот народ кој ја доживеа, рече дека Комунистичката партија на Грција (КПГ), во своите бесмислени напори, ги евакуирала децата не како хуманитарен гест да ги спаси, но да го реши проблемот со резервите за ДАГ. Со други зборови, КПГ ги спаси децата за подоцна да ги користи како борци. И тоа го направи. Вака напиша Киријазоски „Во април-мај 1949 година, ГШ на ДАГ и Привремената демократска влада на Грција одлучија да регрутираат нови борци од децата кои беа евакуирани во источноевропските земји. На локацијата беа испратени специјални претставници со соодветни наредби и директиви да ги „убедат“ децата преку пропаганда и притисок да се приклучат на ДАГ. Децата биле регрутирани не според возраста, туку според висината. Како резултат на тоа, беа регрутирани деца на возраст од 12 до 15 години. По пристигнувањето на децата на слободната територија (партизанско контролирано) децата беа обучени во селото Сктрково, во Леринско, каде што ДАГ организираше центар за обука и беа испратени во првите редови да се борат.

Сократ Пановски и Илија Лафазановски во тоа време биле деца бегалци во детските домови во Романија и биле сведоци на настаните што се случиле. Тие рекоа: „Посетителите носеа тетратка со себе и одеа наоколу и ги напишаа имињата на децата што сакаа да ги регрутираат. Политичката пропаганда за мотивирање на децата да се борат во војната беше пропагирана секојдневно од грчките директори кои ги водеа домовите за деца. Првата мобилизација во Романија беше завршена во август 1948 година, при што беа регрутирани 125 деца. Втората мобилизација беше завршена во февруари 1948 година, во детскиот дом во Тулгеш, при што беа регрутирани 375 деца. Тие деца беа постари од 14 години и вклучуваа 5 девојчиња“.

Според Киријазоски, „...ниту едно дете од грчко етничко потекло не било регрутирано. Тоа значи дека македонските деца биле користени како „топовско месо“...“

Ова делумно му пишува на Политбирото на КПГ, Паскал Митревски, водач на НОФ (Народноослободителен фронт) за неодговорниот однос кон македонските деца на еден конкретен грчки штаб во Тулгеш, „...неговото име е Тимиос. Неговиот став може да се окарактеризира како ни приближно добар. Тој врши неподнослив психолошки притисок врз децата и во исто време создава тешка атмосфера. Еве што му рекоа децата на Малио, членот на НОФ, кога го испратија да ги посети: „Тимиос ги собира децата во домот за деца и на насилен и неприфатлив начин им вика и бара да одат таму. и борба. Им вели дека оние што одбиваат да одат ќе носат печат на крст на челото, за да ги разликуваат од другите, да знаат сите дека се лоши луѓе и дека треба да бидат етикетирани“...

Откако дознале дека се регрутираат деца, некои „мајки“, жените одговорни за нив, се пожалиле на директорите за регрутирањето, но биле целосно игнорирани. Потоа, кога дојде време децата да си заминат, овие жени отидоа кај нив. Една од тие жени беше и Софија Тамбовска-Ковачевска. Еве што рече таа: „Во март 1949 година, во детскиот дом пристигна грчко лице по име Папатанасиу. Тој рече дека имал наредба од ДАГ да регрутира деца на возраст од 14 до 16 години. Ние бевме строго против тоа. Објаснивме дека децата се премали и тоа е направено без дозвола од нивните родители. Со оглед на фактот дека нашите деца беа добро негувани и имаа добри учители, Кика, жена од моето село и јас решивме да се пријавиме како волонтери да се бориме за ДАГ. Волонтиравме затоа што сакавме да ја придружуваме мобилизираната група деца и да се придружиме на ДАГ со нив. Чувствувавме дека на децата што се борат во ДАГ ќе им треба повеќе отколку на децата во овие домови. Сакавме да ги информираме и нивните родители за новонастанатата ситуација...“

Според Пановски и Лафазановски, вкупниот број на регрутирани лица од домовите за деца изнесува повеќе од 1.500. Според Петре Наковски таа бројка била околу 2.000. Во исто

време Наковски истакна дека полската влада е единствената влада која не дозволила да се регрутираат децата од нејзините детски домови.

Според Пановски и Лафазановски, „носталгија за нивната татковина, желбата да бидат со своите семејства во овие тешки времиња, како и ентузијазмот за борба што ги натера едвај извалканите деца да се жртвуваат за интересите на КПГ и за грчките интереси воопшто. . На тој начин Грција би можела да ја хомогенизира својата нација без да користи елементи на физичка тортура за да ги истера Македонците од нивните родни места...“ Пановски и Лафазановски посочија и дека од 6-те деца од Загоричани кои биле регрутирани од домот за деца во „Тулгеш“ да се борат за ДАГ, 5 беа убиени во текот на нивниот прв ден од битката. Повеќето од 11-те деца мобилизирани од Желево беа убиени првите денови, а од 9-те деца мобилизирани од Бапчор 2 беа убиени.

Дури и грчки извори потврдија дека станува збор за нерамноправна борба каде едвај обучени деца се бореле со десет пати поголема и подобро опремена грчка војска. Ова го пишува Јоанис С. од селото Долно Котори (Като Идроса), кое се наоѓа во близина на Леринско, било едно од тие деца кои биле евакуирани. Заедно со другите деца од неговото село и од околината, во мај 1948 година се нашол во Југославија. Во јули истата година ДАГ ја мобилизираше неговата мајка со ветување дека ќе ѝ дозволат да го посети нејзиниот син во Синаја, Романија. Но, тогаш го сретнав како носи долг германски пиштол преку рамо на планината Малимади. Во истата област ја запознав и неговата мајка. Таа беше испратена таму за да ги зајакне борбените линии. Подоцна, од информациите што ги собрала, дознала дека нејзиниот син Борис бил убиен во многу тешка битка во близина на местото каде што таа се борела...“

Според Киријазовски, „Одлуката на КПГ и ДАГ да ги испратат децата во битка предизвика големо разочарување и остро неодобрување од родителите...“

На 18 мај 1949 година, 33 мајки од селото Кономлади, Костурско, чии деца беа евакуирани, испратија остар протест до

Генералштабот на ДАГ барајќи сите регрутирани деца да се вратат или во домовите за деца или кај нивните родители. Вака напиша Киријазовски „На 22 мај 1949 година, под голем притисок на родителите и воопшто на јавноста, КПГ ја прекина мобилизацијата на децата помлади од 15 години, а веќе мобилизираните деца под таа возраст беа вратени во детската домови. Сепак, наредбата не беше целосно исполнета. Повеќето од веќе мобилизираните деца беа фрлени во битка необучени и беа убиени. Во еден трагичен случај, 130 деца на пат кон Тесалија беа нападнати од заседа во Хаси и сите беа убиени од грчката владина војска...“

ИСПЛАШЕНИ МАЈКИ ГИ БАРАА СВОИТЕ ДЕЦА

„Ги мобилизирајте сите?“ извика една мајка на собирот во Оровник, кога мајките дознаа дека нивните деца кои требало да бидат спасени биле регрутирани и мобилизирани

Вака рече Трпе Карчински, едно од регрутираните момчиња-бегалци: „Една вечер, додека се стемнуваше, нашата целосно вооружена и едвај обучена единица маршираше кон Оровник. На нашиот пат до таму станавме во центарот на вниманието додека поминавме покрај голем број цивили кои си одеа дома откако работеа на полињата. Народот се восхитуваше на нашите нови и чисти униформи, а особено на нас кои бевме најмладите партизани што ги виделе. Потоа забележав дека една од жените, мајка, го препозна својот син меѓу нас. Таа веднаш почна да вика многу гласно. Таа рече: „Луѓе, луѓе наши деца... тие се наши деца...!“ Имаше голема конфузија меѓу луѓето. Многумина од нас го свртеа вниманието кон цивилите. Некои излетаа од линијата додека ги видоа своите мајки. Потоа останатите ја напуштиле формацијата и почнале да ги бараат своите родители. Тие постојано ги викаа нивните имиња. Се чинеше дека сите сме го изгубиле умот. Се стемнуваше. Мајките ги викаа имињата на своите деца, а децата ги викаа имињата на нивните родители. Беше хаос и никој не размислуваше за формацијата или маршот. Бев сам и ја гледав застрашувачката слика како се расплетува пред моите очи. Се чувствував како да сум сирак. Не најдов никој од моето семејство. Кога почнав да плачам прашувајќи се каде е мајка ми, слушнав познат глас што доаѓаше од зад мене. „Гледам дека и вие сте тука“, рече. Тоа беше мојот дедо Дирнко Демирев - Агата од нашето село. Тој се приближи и рече: „Еј ти малечко, изгледа пушката ти е поголема од тебе... Тоа е голем ранец... Се обложувам дека е потешок од тебе... Се врати ли да ја ослободиш Македонија?“ После тоа, рече дедо ми. мене дека моите двајца чичковци биле убиени во битка. Тој не знаеше каде се татко ми и мајка ми. Знаеше само дека се борат за ДАГ. Оваа средба ги преплаши мајките на сите деца. Овие мајки

мислеа дека нивните деца се спасени од војната. Ги испратија во социјалистичките земји за да ги спасат, а не да ги претворат во војници...”

Планираната средба во Оровник, која требаше да биде собир за изработка на телеграма со која се бара поддршка од Светскиот конгрес за мир, одржан во Прага, се претвори во протест. Народот почна да вика по организаторите. Едно лице извика: „Дали не беше доволно што го мобилизиравте секој жив возрасен, мораше да ги вратите и да ги мобилизирате нашите деца? Единствените нешта што се живи во мојата куќа што не се мобилизирани се стаорците. Ги претворивте нашите села во пусти места. Испратете ги нашите деца назад во народните републики!“ Луѓето беа тажни и лути. Одговорните во КПГ, НОФ и АФЗ (Женски антифашистички фронт) немаа одговори. Сите мајки бараа да се спасат нивните деца.

Карчински продолжи: „Она што го дознав од дедо ми многу ме растажи. Неконтролирано плачев. Солзите ми течеа од длабочината на очите. Никој не ме осуди поради тоа, иако бев партизан и носам пиштол. Помина една година откако станавме деца бегалци за да станеме свесни за нашата трагедија и пеколот во кој беа турнати нашите луѓе во Егејскиот дел на Македонија...”

Карчински каде и да одел со себе носел бележник и молив и документирал сè што бил сведок и доживеан до пеколот и назад. Неговата драматична животна приказна е документирана од Сократ Пановски и Илија Лафазановски во нивната книга „Прогонот што трае“.

Според Карчински, во декември 1948 година, домот за деца во Тулгеш го посетил Петрос Кокалис, член на ЦК на КПГ. За време на неговата пропагандна кампања Кокалис бараше голем број доброволци да се приклучат на Демократската армија на Грција. Неговата пропаганда се ширела преку Тимиос, директорот на детскиот дом во Тулгеш. Тимиос често им држеше говори на децата во кои промовираше патриотски чувства кон нивната татковина, поттикнувајќи ги децата масовно и доброволно да се приклучат на ДАГ. На инсистирање

на Тимиос се пријавиле 375 деца на возраст меѓу 14 и 16 години. Меѓу нив имало и 15 девојчиња. Нивната основна мотивација за волонтирање беше носталгијата за татковината, за враќањето во родните места. Пријавувањето се состоеше од запишување на парче хартија нивното полно име, датум на раѓање и место на раѓање и зборовите „Доброволно потпишувам да се приклучам на ДАГ“. На 6 март 1949 година, последната група деца била натоварена во камиони, а преку Југославија била испратена во воениот полигон кај селата Рудари и Штрково. Таму децата добија 23 дена основна обука која се состоеше од тоа како да се нишани и пука со пиштол и како да се фрли рачна граната. Потоа беа формирани воени борбени единици слични на оние на ДАГ.

Вака напиша Карчински: „Имавме наредба, без предупредување, да пукаме во секого или во се што ќе се движи. Подоцна дознавме дека луѓето на кои ни беше наредено да пукаме се македонски борци и цивили кои бегаат од своите домови и бегаат во Република Македонија. Многумина ги бараа своите деца на југословенската страна на границата. Така, ни беше наредено да пукаме во сопствените родители и роднини кои бегаат преку граница во Република Македонија. Таткото на мојот пријател Алексо Чачановски од Желево беше меѓу оние што избегаа. Бил фатен и погубен. Тој беше убиен пред очите на неговиот син. Кутриот Алексо мораше да биде сведок на тоа. После тоа никогаш не бил истиот. Нашите пријатели од претходната група исто така беа испратени да се приклучат на ДАГ на првите линии на Грамос, Алевица, Синиак, Вичо и Малимади. Од оние кои пристигнаа таму, 60 беа испратени на воениот фронт. Повеќето беа убиени за време на првите битки. Некои беа заробени. Трагедиите што се случија, особено со нашите пријатели, беше многу тешко да се заборават. Три момчиња регрутирани да поставуваат мини загинаа за време на обуката. Една од мините експлодирала и ги убила. Едно момче почина во обид да го одблокира својот автомат“.

Карчински продолжи: „Еден ден еден Грк од политичкиот комесар дојде во нашата единица и праша: „Има ли некој овде што сака да остане во ДАГ?“ Двајца рекоа да. Тоа беа Васил Мартиновски и курир Ѓорѓи кои работеа во тренинг центарот.

Ако ова прашање беше поставено неколку дена порано, сите ќе волонтираме. Но, откако слушнавме што се случи на собирот во Оровник, ја загубивме желбата за борба. Настана целосна тишина. Во тишината можевме да слушнеме топови од далечина. Изгледавме невино како јагниња пред велигденскиот колеж пред месарница. Бевме многу млади, но ја почувствувавме суровоста на Граѓанската војна во Грција. Конечно, комесарот ја прекина тишината со зборовите: „Предај го оружјето! Ќе те вратиме во Романија за да можеш да си го изедеш мармаладот.“ Човекот беше толку лут што си замина без да се поздрави...“

За жал, ова не стави крај на маките на децата бегалци. Следниот ден истите камиони што ги земаа децата претходно, се вратија и по втор пат ги одведоа од татковината. Кога ја преминаа грчко-албанската граница, сите деца со еден глас ја пееја песната „И ние сме деца на мајката земја и имаме право да живееме...“

Карчински продолжи: „Кога децата поминуваа време во Албанија беа изложени на многу глад. Практично гладувавме. Неколку дена подоцна не однесоа на аеродромот во Тирана и не испратија во Белград. Југословените ни понудија да останеме во Југославија, но ние не сакавме. Така, оттаму Југословените не прелетаа преку Будимпешта во Полска, каде што стигнавме на 2 август 1949 година. Бевме сместени во еден манастир во близина на Варшава. Потоа, откако не вакцинираа и ги направивме медицинските прегледи, не качија во воз и нè испратија во летувалиште. Стигнавме во летувалиштето Солис Здуи на 6 август 1949 година и бевме сместени во вила. Таму бевме под постојана медицинска опсервација и редовно правевме лекарски прегледи. Потоа, по неколкудневен одмор, повторно почнавме да се чувствуваме како да сме живи. Изгледавме како живи скелети, кожа и коски. Конечно се вративме од пеколот...“

Според Карчински, „Полска направи се што е во нејзина моќ за да ги подобри нашите млади животи. Ни помогна со нашето образование и сите бевме образовани... За жал, длабоко во нас, длабоко во нашите души, сè уште копнеевме да си одиме дома

во нашите родни места... копнеевме по нешто што се нарекува
носталгија“.

ЖЕНИТЕ МАСОВНО ВКЛУЧЕНИ ВО ВОЈНИОТ НАПОР

Зад акцијата за спас на децата се криела намерата за обезбедување нови борци

Според историчарот Ристо Киријазовски, програмата за евакуација на децата започнала на крајот на февруари и почетокот на март 1948 година и траела до јуни истата година. Нема сомнеж дека децата биле одземени од пустошот на Граѓанската војна во Грција и испратени во социјалистичките земји за да бидат спасени. Меѓутоа, фактот што тие беа одземени од нивните родни места и никогаш не беа дозволени да се вратат е чин на етничко чистење.

Една од основните причини за евакуација на децата беше да се создадат услови за решавање на резервниот проблем на ДАГ и за регрутирање на нови војници. Ослободувањето на нивните родители од грижата за децата му овозможи на ДАГ да го мобилизира целото население за претстојните тешки и одлучувачки битки во Западна Егејска Македонија. И токму тоа беше направено. Откако децата беа евакуирани, ДАГ изврши целосна мобилизација на оние луѓе кои сè уште не се приклучиле на ДАГ или резервните единици на ДАГ. Во летото 1948 година, за време на масовната офанзива на Грамос, целата слободна (контролирана) територија беше претворена во работилници, каде невооруженото население, оние луѓе кои не беа во можност да носат оружје, работеа за потребите на ДАГ. Создадени се женски единици за транспорт на повредени, снабдување на ДАГ со оружје и муниција, копање ровови, печење леб, риба во Преспанското Езеро и сл.

Според Киријазовски, кој лично учествувал во Граѓанската војна во Грција, раководството на КПГ ја продаде идејата за евакуација на децата, не како решение за резервните проблеми на ДАГ, туку како хуманитарен гест за спас на децата од

пустошот на Граѓанската војна во Грција. Беше иницирана широка политичка програма со цел да се убедат родителите да ја прифатат идејата за евакуација на нивните деца. Евакуацијата е започната по писмено барање на родителите, а децата се евакуирани со нивна дозвола.

Според Бучкова, хуманитарниот мотив не бил единствениот мотив за евакуација. Ова го напишала и самата Фана Бучкова, дете бегалец, во својата книга „И ние сме деца на мајката земја...“, „Тоа треба да го прифатиме како факт, но не како единствен мотив, бидејќи подоцнежните настани укажуваат на други причини. Има уште еден мотив, а тоа е проблемот со резервите на ДАГ, кој раководството на КПГ не успеа да го реши...“

Според Бучкова, „грчките националисти бараа уште една шанса за етничко чистење на Македонија од нејзиното македонско население. Доказ за тоа може да се најде во различни грчки весници. На пример, републичкиот неделен весник „Елефтерос“, во јануари 1946 година, напиша: „Славномакедонците треба да исчезнат одовде.“ „Од суштинско значење е тие да бидат испратени во која било друга соседна земја.“ Грчките весници постојано објавуваа написи за треба да се „истреби“ македонското население. И тоа не беа само весниците. Секогаш кога патролите влегуваа во македонските села, тие се грижеа да шират пароли кои промовираат „убиство“, „насилно иселување итн., за кога грчкиот крал ќе дојде да ги посети овие села да не најде ни трага од Македонци. Тие пароли, за жал, беа претворени во акција...“

Според Евдокија Фотева-Вера, која и самата била партизанка на ДАГ, се борела во Граѓанската војна во Грција и била директно вклучена во програмата за евакуација на децата, „Децата во секое време биле изложени на терор и на опасност да бидат бомбардирани. Ова не беше добра средина за воспитување и образование. Покрај тие опасности децата беа изложени и на глад и многу болести. Поради тие околности, Привремената Демократска Влада на Грција, КПГ, НОФ и АФЖ се обратија до слободните социјалистички републики за помош да се грижат

за нашите малолетни деца на возраст од 14 и до 14 години...“
Ова беше нагласено во книгата на Мишо Китановски и Георги Донеvски „Децата бегалци од Егејскиот дел на Македонија во Југославија“. Според Евдокија Фотева-Вера, поголемиот дел од Граѓанската војна во Грција се водел на места населени главно со Македонци и поради тоа повеќето од евакуираните деца биле од македонски семејства.

Еве што напиша Евдокија Фотева-Вера: „Начинот на мајките да ги спасат своите деца од суровоста на Граѓанската војна во Грција, од рацете на монарх-фашистите и од бомбардирањето од американските авиони, беше да се жалат на Привремената Демократска влада на Грција да ги земе и да ги испрати надвор од воената зона. И поради таа причина мајките доброволно ги дадоа своите деца да бидат евакуирани. На овој начин мајките беа уверени дека нивните деца ќе бидат безбедни и ќе имаат посреќна иднина. Болката на мајката не може да се процени кога е одвоена од своето дете, но во име на безбедноста, овој пат таа го избра она што ѝ го понуди Привремената демократска влада на Грција...“

Според Евдокија Фотева-Вера, регионалните организации на НОФ ја координирале и спроведувале програмата за евакуација на децата во секое село во воената зона. Луѓето добија уверување дека ќе се преземат сите можни мерки за заштита на децата. Списоците со деца кои треба да се евакуираат ги подготвија НОФ и АФЖ. Вака напиша Евдокија Фотева-Вера „На една жена и беше доделена да чува и чува десет деца. Беше назначен наставник да подучува 20-25 деца. Учителките мораа да припаѓаат на партизанско семејство, семејство во кое член од семејството загинал во војната или луѓе кои биле инвалиди... Кога јас лично и предложив на Малина Ралева од село Д'мбени, која имаше четири деца да биде евакуирана, за да оди со нив, таа рече: „Не, не можам да ги оставам моите пријатели, сестра ми и брат ми тука сами да се борат. Знаам дека моите деца ќе бидат безбедни, целосно им верувам на луѓето кои ќе се грижат за нив. Можам да придонесам повеќе за нашите воени напори ако останам овде“...“

Според Катерина Мирчевска, „Една причина за спасување на децата од ужасите на војната беше хуманитарна, но и поврзана со тоа како војната ќе се оформи...“ Мирчевска ја цитираше изјавата на Уранија Јурукова, активист и учесник во војната. , кој рече: „Во почетокот на 1948 година се водеа големи битки, а селата околу Вичо, Малимади, Бигла и Грамос беа силно бомбардирани. Најголеми жртви на тие бомбардирања биле децата и старите луѓе... Наставничката Фотини Загровска од селото П’пли ни кажа дека кога дошле авионите децата побегнале од училиштето да се скријат. Како резултат на тоа тие беа повредени, а некои загинаа. После тоа почнавме да предаваме во текот на ноќта. Требаше да ги евакуираме децата за да ги спасиме. Веќе имавме жртвувано некои во селата Загоричани, Кономлади, Граче, Стенско итн...“

Според Мирчевска, „Другата причина за евакуација на децата е поврзана со плановите на ДАГ да го зголеми бројот на борци. Раководството на КПГ и ДАГ одлучило бројот на борци да се зголеми од 24.000 на 60.000 - 65.000. Тоа беше можно дури откако децата беа евакуирани и нивните родители, пред се нивните мајки, беа слободни да се мобилизираат во воените напори. Тоа го потврди и фактот што сите мажи и жени беа мобилизирани по евакуацијата на детето...“

Истото мислење го дели и Петре Наковски. Евакуацијата на децата имаше хуманитарен карактер, но зад оваа акција имаше скриени цели. Вака напиша Наковски, „Прво, по заминувањето на децата, родителите беа мобилизирани како борци или за да им служат на другите потреби на ДАГ како што се транспортирање оружје и муниција на боиштата, евакуација на повредени војници од теренот, копање ровови, изградба на бункери итн. Второ, безбедни и сигурни, децата ќе пораснат и ќе станат идни резерви за снабдување на Демократската армија на Грција со војници. Тоа беше видливо со фактот што ДАГ мобилизираше дел од овие деца во втората половина на 1948 година и во март 1949 година, кога 2.000 деца на возраст од 14, 15 и 16 години беа вратени во Грција да се борат. Само Полска одби да дозволи мобилизирање на децата или возрасните кои дојдоа со децата. Трето, со евакуација на децата, КПГ и ДАГ се надеваа дека ќе го подигнат борбениот дух и моралот на

борците, свесни дека нивните деца, браќа и сестри се безбедни
и далеку од воената зона...”

ГРЧКАТА КРАЛИЦА ЕЛЕНИЗИРА 30.000 МАКЕДОНСКИ ДЕЦА

Грчката кралица Фредерика со сила ги собирала македонските деца од селата додека војната сè уште траела

Паралелно со акцијата на Демократската армија на Грција за масовно собирање и испраќање на македонските деца во социјалистичките земји, грчките власти под заштита на кралицата Фредерика преземаа слични акции. Грчката војска и полиција ги нападнаа македонските села и насилно одземаа деца од нивните мајки под мотото „спаси ги децата од комунистите...“

Вака вели Вера Фотева, една од македонските водачи кои се бореле во Граѓанската војна во Грција: „Откако ДАГ ги загуби битките во Вичо и Грамос во 1947-1948 година, грчката армија почна да киднапира мали деца. Оваа акција беше иницирана од грчката монархофашистичка влада, а беше организирана и спроведена од грчката кралица Фредерика, која народот ја нарече „Фрики-терор“. Фредерика јавно рече дека е загрижена за децата. Но, во реалноста таа одеше по селата и ги киднапираше децата насилно, ги вадеше од рацете на нивните мајки и ги претвораше во 'јаничари'...“ Вера ја цитираа Мишо Китаноски и Георги Донеvски во нивната книга „Бегалецот. Деца од Егејскиот дел на Македонија во Југославија“.

Според Вера Фотева, „Кога монархофашистичката војска се приближувала до селото Загоричани, Костурско, со намера насилно да ги собере децата, македонските селани ги криеле своите деца во нивните фурни на отворено и подоцна ноќта ги префрлиле на слободната територија. А бидејќи монархофашистите не можеле да најдат деца, убиле 17 жени во околните села и нивните мртви тела ги фрлиле во Костурското Езеро.

Според Вера Фотева, „мајките генерално направија се што беше во нивна моќ да ја спречат грчката војска да им ги земе децата и поради тоа беа малтретирани, камшикувани, тепани и затворани“. Така беше кажано во „Махитриа“, сослушување на Привремената Демократска Влада на Грција на 16 ноември 1948 година, во врска со случајот со жените од селото Жупаништа, Костурско, кои се собрале заедно да сведочат дека нивните деца биле одземени од Кралицата Фредерика:

„Македонките беа затворени затоа што одбија да дозволат Фредерика да им ги земе децата. Поради тоа, дури и жените во доцна бременост биле праќани во затвор. Многу бебиња се родиле во затвор. Жените доживеале екстреман ужас...“

Катерина Мирчевска, која користела неколку грчки извори во својата книга, вели дека „Иницијативата за собирање деца дојде директно од самата кралица Фредерика. Таа беше сопруга на кралот кој го презеде грчкиот престол по смртта на неговиот брат во 1947 година. Идеите ги добила откако го посетила женскиот затвор на улицата „Темистокле“ во Атина. Таму затекнала жени обвинети дека се комунисти кои ги отслужуваат затворските казни заедно со нивните деца. Некои од овие жени беа осудени на смрт, па таа им ги зеде децата за да ги спаси. Оваа практика ја продолжила извесно време пред да ја официјализира во периодот од јуни 1947 до август 1949 година, до кога ДАГ била поразена. Вкупно успеала да собере повеќе од 30.000 деца од селата во егејскиот дел на Македонија, Тракија, Епир, Тесалија и Стара Грција и ги сместила во нејзините пансиони и во детските домови специјално подготвени за нив...“

Мирчевска смета дека програмата на ДАГ за собирање на децата е еден вид противтежа на проектот на грчката влада што го спроведе кралицата Фредерика, која насилно ги зеде првенствено македонските деца, кои подоцна беа воспитани и образувани во големиот грчки (Мегали Идеа) национален дух. . Еве што рече Мирчевска, „Целта на овој проект според кралицата Фредерика беше „да ги спасиме нашите деца од северните провинции и да не дозволиме да бидат изнесени

надвор од грчките граници и образовани како непријатели на Грција“...

Мирчевска смета дека „програмата за евакуација на деца“ на ДАГ била користена од грчката влада како моќна пропагандна алатка против комунистите. Грчката влада ја нарече својата програма „педомазома“ (на грчки, педи=дете, мазома=собира), која звучеше похуманитарно од нејзината колешка „евакуација на деца“.

Вака напиша Мирчевска, „Акцијата наречена „хуманитарна“ беше се освен хуманитарна. Напротив, грчката влада, грчката полиција, грчката армија и грчките единици на т.н. Маи упаднаа во домовите на луѓето во селата и насилно ги одземаа децата од нивните мајки. Тоа беа главно македонски деца. Откако биле однесени, децата биле привремено сместени во најблиските собирни центри, а подоцна префрлени во домовите за деца. За еден месец во Грција беа изградени 50 детски домови, популарно наречени домови и интернати на кралицата Фредерика. Повеќето беа лоцирани во и околу Атина каде што беа сместени 20.000 деца...“

Според Мирчевска, „Најефективниот метод што се користел за едукација на децата се состоел во забрана на секаков вид контакт со нивните семејства. На децата не им беше дозволено да имаат посетители или да пишуваат писма. Воспитно-образовниот процес и компонентите на наставната програма за учење се одвиваа според строго однапред утврден дневен план со активности кои децата ги преземаа во детските домови и интернати. На децата не им било дозволено да имаат часовници или календари. Нивните дневни активности беа регулирани со свонче. Децата беа облечени во грчки униформи и секогаш одеа марширајќи, дури и кога одеа во кино или шетаа по парковите...“

Според Мирчевска, која проучувала грчки извори за да ги добие овие информации, „Методите за воспитување на децата биле диктирани од самата кралица Фредерика, која била нова во Грција. Таа беше Германка и потекнуваше од германското кралско семејство на војводата Ернесто Август. Заедно со

нејзините браќа, принцот Хајнрих и принцот Кристијан, Фредерика пораснала и се школувала во духот на германската нацистичка младина. Таа ја користеше истата идеологија и методи за воспитување на македонските деца во своите детски домови...“

Според Сократ Пановски, „Додека повеќето од децата кои беа евакуирани во социјалистичките земји завршуваа различни курсеви во училиштата и универзитетите, децата во кампот на Фредерика добиваа само основно образование. Ниту еден од нив не го продолжил образованието надвор од основното училиште. Според грчкиот историчар Димитрис Сервос, „Американската мисија која во тоа време и помагаше на Грција, истата мисија која и помогна на Грција да ги собере децата, подоцна посредуваше во програма која им овозможи на богатите американски и грчки семејства без деца да ги посвојуваат овие деца за големи количини. пари. На почетокот овие богати семејства плаќаа од 4.000 до 5.000 долари по дете, но подоцна цената се искачи на 10.000 долари по дете“...

Користејќи ги сопствените мемоари на кралицата Фредерика како извор, Ристо Кириазовски напишал: „Собирањето деца на страната на грчката влада започна веднаш по формирањето на Кралското доброволно здружение во јули 1947 година. Планираното масовно собирање започна во март 1948 година, кога Привремената демократска влада на Грција (партизанската страна) ја започна својата програма за евакуација на деца. Во колекцијата на деца од грчката влада, лично управувана од кралицата Фредерика, се вклучија и грчката армија, локалните грчки власти, грчката полиција, како и грчките образовни и други организации. Планот беше да се соберат од 10.000 до 12.000 деца. Само во март беа собрани 6.000 деца. Со поддршка од американската мисија и Специјалниот комитет на ОН за Балканот, на почетокот на март 1948 година, грчката влада објави дека се направени сите подготовки за собирање на 14.000 деца од Егејскиот дел на Македонија и Пелопонез...“

Според изјавите на кралицата Фредерика, биле собрани 24.000 деца. Според други извори, само од егејскиот дел на Македонија биле собрани 14.494 деца. Вкупно грчката држава

изгради 54 детски домови во Солун, Лерос и Кифисија. Ова беа само неколку места во Грција каде што македонските деца доживеаја брутална денационализација и асимилација под надзор на кралицата Фредерика...

СЕСТРАТА ГО НАЈДЕ БРАТ ПО 54 ГОДИНИ

Сандра Цветаноска го пронашла својот брат Ѓорѓи откако пораснала во домовите за деца бегалци во Полска.

Сандра Цветаноска од Скопје 54 години подоцна го пронашла својот брат Ѓорѓи во Австралија; откако биле разделени и таа завршила во детските домови во Полска. Таа имаше фотографија од него. Нејзиниот брат Ѓорѓи се препознал кога ја видел фотографијата. Ќерката на Сандра Цветаноска му ја дала фотографијата на македонскиот весник „Денес“ да ја објави. Ѓорѓи веднаш се распрашал и дознал дека Сандра живее во Скопје. Веднаш ѝ се јавил за да и каже дека се уште е жив и здрав, живее во Австралија и дека сака повторно да ја види.

Малата Сандра имала само 2,5 години кога била евакуирана со децата бегалци од нејзиното село Штрково, кое се наоѓа во близина на Лерин, и била однесена во Полска и сместена во домот за деца бегалци во Шчечин, каде што останала до својата 19-та година. Кога го напуштила домот за деца, почнала да работи како фризер. Кога семејствата од егејскиот дел на Македонија почнаа повторно да се обединуваат, мајките и татковците почнаа да ги бараат своите деца насекаде. За жал никој не ја бараше Сандра. Единствениот роднина за кој знаела дека има дека е жив бил нејзиниот вујко. Ја замолил да дојде во Скопје и да живее со него и неговите пет деца.

Вака кажа Сандра кога од својот брат слушнала: „Срцето ме болеше. Пораснав во детски домови без мајчинска љубов. И сега, после сите тие години, кога го слушнав гласот на брат ми, почувствував вистинска љубов“. Сандра ја раскажа својата приказна во македонската радио програма „Три пати зет“ во Мелбурн кога отишла да го посети својот брат.

Сандра продолжи: „Психолошките рани што ме болеа сите тие години додека живеам сама почнаа малку да зараснуваат кога се омажив и имав свое семејство, кога се родија син ми и ќерка ми.

Но, тие рани никогаш не можеа целосно да зараснат, бидејќи не ја знаев судбината на мајка ми и брат ми. Кога ја напуштив Полска и отидов во Скопје, престанав да ги барам бидејќи се плашев дека ова ќе отвори нови рани и нема да можам да ги поднесам. Во исто време бев лут и разочаран бидејќи моите родители ме оставија сама. Бев во Полска и цело време никогаш не ме бараа, ниту ме прашуваа дали воопшто сум жив. Но, мојата ќерка Лидија не размислуваше како мене. Таа ми рече: „Сигурно не си паднал од Марс и немаш никого; имаш семејство и би требало да можеш да дознаеш повеќе за тоа...“ Вака ни кажа Сандра кога разговаравме со неа три години откако го запозна својот брат, што очигледно многу ја допре нејзината нежна душа. Главниот фактор што ја довел Сандра кај нејзиниот брат во Мелбурн е неговата фотографија направена во Скопје кога тој бил мало момче. Фотографијата ја добила од еден нејзин братучед од страната на братот на нејзината мајка. Пред многу години нејзиниот вујко спомнал дека имаат фотографија од нејзиниот брат Ѓорѓи, но не и ја дале дури многу подоцна.

Еве што рече ќерката на Сандра, Лидија за тоа: „Првото нешто на што помислив е да ја испратам фотографијата во Австралија. Си реков дека повеќето од егејскиот дел на Македонија отишле во Австралија. Се обратив до Агенцијата за иселеништво и ми помогнаа да стапам во контакт со Ицо Наидовски, уредник на македонското радио. Му ја испратив фотографијата и тој ја објави во македонските весници со образложение дека „сестра си го бара братчето“, а „мајка им се вика Цвета“.

Додека Ѓорѓи се шишал, неговиот бербер Борис му раскажал за приказната што ја читал во весникот каде „сестра од Македонија го барала својот брат“ и во исто време Борис му ја покажал фотографијата. Кога Џорџи ја видел фотографијата, се препознал и извикал: „Тоа сум јас!“ „Бев сигурен во тоа“, рече Ѓорѓи, „бидејќи мајка ми ми ја даде истата фотографија пред една година. Истрчав дома и го вратив во берберницата и ги споредив двете. Не се сомневав дека малото момче сум јас...“

Ѓорѓи заплака кога дозна дека има сестра во Скопје. Тој рече дека мајка му никогаш не му кажала дека има сестра. Не

можеше да разбере зошто мајка му го чуваше тоа во тајност од него. Кога ја притиснал, мајка му почнала да плаче и му рекла дека нема една туку две сестри. Таа му кажа дека за време на Граѓанската војна во Грција, партизаните ја зеле неговата најстара сестра Сандра и и рекле дека ќе ја вратат за неколку недели. Но, таа никогаш не била вратена... Мајка му кажала дека татко му ја зел Слободанка, другата сестра, со себе и побегнал во Југославија некаде по завршувањето на војната. Му кажала и дека и таа избегала од Грција и отишла во Југославија во 1952 година. Таа и Ѓорѓи завршиле во Трст. Две години подоцна емигрирале во Австралија и оттогаш таа никогаш немала никаков контакт со Македонија.

Вака рече Ѓорѓи на македонското радио во Мелбурн кога ја раскажуваше својата приказна: „Кога го слушнав гласот на Сандра почувствував удар во моето срце. Тоа беше болно за мене бидејќи 50 години никој не ми кажа дека имам сестри. Се чувствувам тажно што не пораснав со нив...“

Еве што рече ќерката на Сандра, Лидија за нејзиниот вујко Џорџи, „Кога ни се јави на телефон, беше исклучително возбуден; многу плачеше. Тој објасни дека никој во целиот негов живот не му рекол дека има сестри. Тој инсистираше да се видиме што е можно поскоро. Ги добивме нашите визи и јас, заедно со мајка ми, отидовме во Мелбурн Австралија каде конечно ги запознавме него и баба ми...“

Вака рече Сандра за средбата: „Немам зборови да ја опишам нашата средба. Кога го прегрнав брат ми, ми беше топло. Во исто време чувствував болка во срцето затоа што мајка ми ме напушти. Како можела да заборави на сопствените деца? Не можам да разберам како не можела да му каже на својот син дека има сестри и дека е роден во Македонија. Сè уште имам голема грутка за тоа во моите гради. И денес сè уште ја чувствувам исцрпеноста од средбата со брат ми и мајка ми. Кога се вратив од Австралија бев примен во болница каде што поминав 20 дена за да се опоравувам...“

Сандра продолжи: „Имам прекрасен брат, но не можам да го кажам истото за мајка ми. Не зборував со неа додека бевме на

гости, бидејќи таа заборави на мене и на сестра ми Слободанка. Таа немаше објаснување зошто ги оставила своите деца. Кога ја прашав за тоа, таа погледна надолу во земјата и никогаш не ме погледна во очи. Веројатно се срамела од тоа што го направила. Таа плачеше и се заколна дека нè бара, и дека и недостасуваме; дека се срамеше од својата одлука, но не ѝ верував на нејзините солзи бидејќи, ако сакаше, можеше да не најде. Со текот на годините стареев. Сега имам 63 години и тука е прашањето дали некогаш повторно ќе го видам Ѓорѓи; дали ќе имаме шанса да живееме заедно како брат и сестра, како нормално семејство...“

Приказната што Сандра ни ја раскажа за себе и нејзиното семејство е типична трагична егејска приказна. Ова е она што го дознавме откако направивме сопствено истражување. По завршувањето на Граѓанската војна во Грција, мајката на Сандра Цвета побегнала во Битола. Таткото на Сандра Васил и нејзината сестра Слободанка завршија во Белград. Во тоа време Сандра веќе беше евакуирана со децата бегалци и живееше во дом за деца во Полска. Нешто подоцна, мајката и таткото на Сандра се најдоа и продолжија да живеат заедно во Југославија. Тогаш се роди нивниот син Ѓорѓи и се крсти во црква во Скопје. Подоцна мајката на Сандра го оставила својот татко и се омажила за друг маж, Македонец од Пиринскиот дел на Македонија. Таа ја напушти Југославија со овој човек и прво замина во Италија, а оттаму во Австралија. Таткото и сестрата на Сандра, исто така, емигрирале во Австралија и завршиле во Перт. Нејзиниот татко не знаел дека Ѓорѓи е во Мелбурн, Австралија.

Сандра продолжи: „Од најраните денови татко ми и кажа на сестра ми Слободанка дека има брат и сестра. Ја видов околу триесет години подоцна. Таа дојде кај мене во Скопје на одмор. Пред неговата смрт, татко ми ѝ кажа дека треба да го најдеме Ѓорѓи...“

Не знаеме зошто Цвета, мајката на Сандра, го напуштила својот сопруг во тој тежок период. Таа никогаш никому не ја кажа вистината, ниту Васил, таткото на Сандра. Немаме објаснување зошто се поделиле. Исто така, не знаеме зошто Цвета ги

напуштила своите ќерки и никогаш повеќе не ги побарала. Постојат неколку различни објаснувања, но тие се само шпекулации. Лидија, ќерката на Сандра, верува дека најверодостојното објаснување е она што го слушнала во Австралија. Вториот сопруг на Цвета ги напуштил своите четири деца. Најверојатно и двајцата решиле да заборават на своите претходни деца и да не зборуваат за нив никому.

Трогателната приказна на Сандра и Ѓорѓи за средбата по 54 години разделени беше емитувана на македонското радио во Мелбурн и слушана низ цела Австралија, Македонија и светот. Нивната приказна беше емитувана и на австралиската национална телевизија Канал 7. Според Лидија, нејзиниот вујко и новинарот Ицо Наидовски најмногу помогнале во пронаоѓањето на братот на Сандра, Џорџи. Ицо Наидовски обезбеди и гаранции за Сандра и Лидија да ги добијат австралиските визи за нивната посета.

ТИТО ИНТЕНЗЕН ПРИТИСОК ОД БРИТАНЦИТЕ

*За време на Информбирото, Британците го принудија
маршалот Тито од Југославија да престане да ја поддржува
ДАГ*

Тито тајно му ветил на својот пријател Сер Фицрој Меклин, шеф на британската мисија во Југославија за време на Втората светска војна, дека ќе престане да ги поддржува демократските сили (ДАГ) за време на Граѓанската војна во Грција. Ова ветување беше чувано во тајност и никој не смееше да зборува за тоа бидејќи можеше да му наштети на угледот на Тито. Оваа тајна подоцна беше откриена кога британските документи кои се однесуваат на македонските и југословенско-грчките односи беа објавени од Федералниот архив на Република Македонија.

Вака пишува Чарлс Пик, британскиот амбасадор во Белград, во телеграма до Форин офис: „Во почетокот на мај 1949 година, Меклин го посети Белград и разговараше со Тито, по што Тито престана да им помага на востаниците во Грција. Во исто време тој рече дека нема да одбие азил на политичките бегалци кои веќе се во Југославија. Тито, исто така, ветил дека во иднина нема да дозволи востаниците кои влегле во Југославија да се вратат во Грција и да се борат, ниту пак ќе им се пружи каква било друга помош. Во исто време Тито побара неговото ветување да се чува во тајност по секоја цена, бидејќи доколку се открие тоа би предизвикало голем број проблеми...“

Пик продолжи: „Меклин ме увери дека ветувањето на Тито звучело искрено и искрено. За него беше најважно востаниците да не се прегрупираат и да не влезат во Југославија. Можеме да претпоставиме дека Тито, најверојатно, му ја кажал вистината на својот стар пријател Меклин и многу е пожелно тоа да го задржиме за себе. Поради тоа, бараме оваа добра вест да се третира како многу доверлива и лична...“

Во периодот кога Тито постојано му кажуваше „не“ на Сталин, Југославија беше блокирана од сите страни. Економските тешкотии на Југославија можеа да се надминат само со помош од Западот. Но, за да и помогнат на Југославија, САД и Велика Британија поставија некои услови. Еден од тие услови беше Југославија да ја затвори границата со Грција.

Ова го напиша Сер Џефри Арнолд Валингер, шеф на Министерството за надворешни работи во Амбасадата на Соединетите Држави во Лондон: „Решението на проблемот поврзан со Грција, претпоставувам, зависи само од Тито. Ако сака да види како „ситуацијата“ во Грција се смирува, има неколку чекори што треба да ги преземе во таа насока - еве ги истите примери: може да ја исклучи радиостаницата што ја користи Маркос, а која се наоѓа на југословенска територија. Децата бегалци кои сега се во Југославија може да ги врати во Грција со преговарање преку дипломатски канали. Тој може да ги спречи грчките регрути од востанието да бидат обучени на југословенска територија. Тој може повторно да ги отвори комуникациите меѓу Скопје и Солун (Солун). Може да ја затвори грчко-југословенската граница што ја отвори за бунтовниците. Тито може да ја докаже својата чесност и уверувања со преземање на која било од овие дејствија!“

Набргу потоа Тито почнал да ги исполнува ветувањата што им ги дал на Британците. На 10 јули 1949 година, Тито го одржа својот познат говор во Пула во кој ја нападна грчката влада дека им дозволува на „монархофашистите“ да создаваат постојани инциденти на југословенско-грчката граница. За време на истиот говор Тито ја критикуваше и Демократската армија на Грција дека си дозволила да се вклучи во настани кои најверојатно ќе имаат фатални последици за грчкото ослободително движење...

Во исто време Тито нагласи дека Југославија ќе мора целосно да ја затвори границата за да ги заштити животите на работниците во тој регион. Ова е она што Тито додаде: „Ние секако не треба да покажуваме никаков вид жалење или каква било слабост, туку сила затоа што ја браниме нашата сопствена

земја и мораме да го заштитиме мирното градење на социјализмот во нашата земја и ќе го браниме тоа. од сите...“

Според Лилјана Пановска и Тодор Чепреганов кои ги анализирале документите од Националниот архив на Велика Британија, „Британците биле подготвени економски да го поддржат Тито за возврат Тито да повлече дел од поддршката за грчките востаници. Со други зборови, како што предложи еден дипломатски претставник од Форин Офисот, „...ако (Тито) сè уште сака да ја добие нашата економска поддршка, во негов интерес ќе биде да ни даде некаква поддршка за возврат... Најлесното нешто што тој може да направи за нас, без да ја изгуби својата репутација во неговата земја, е незабележливо да ја повлече својата поддршка за грчките бунтовници...“

Според Пановска и Чепреганов, Југославија ги користела сите можни средства за да ги убеди своите западни сојузници да ја променат својата политика кон грчко-југословенските односи, така што „... Тито не само што можел да го направи она што му го ветил на Меклин, туку и да ги исполни ветувањата. му порача на американскиот амбасадор преку Кардели...“ нагласувајќи дека „...сега е поинаку. ...немаме пријатели таму (меѓу бунтовниците)“. Со таа изјава Тито ги увери Британците дека нема дилеми дека „македонското прашање засега е замрзнато...“

По поразот на Демократската армија на Грција, Велика Британија започна дипломатска офанзива за нормализирање на односите меѓу Грција и Југославија. Според Пановска и Чепреганов, „Во процесот беа вклучени многу политичари од сите заинтересирани страни. Многу прашања и проблеми беа ставени на маса и почнаа да се водат долги непријатни дискусии. Меѓу нив беше и македонското прашање за Македонците од Егејскиот дел на Македонија како и за децата бегалци. И како и обично, на масата на која се разговараше и се носеа одлуки за нив, немаше ниту еден Македонци. Така, на крајот, тоа беше „земи или остави“ за Македонците. Исто така, како и обично, Македонците беа неми набљудувачи и беа принудени да го прифатат она што за нив беше одлучено од таканаречените повисоки власти. Со други зборови,

федералните интереси на Југославија беа поважни и имаа поголем приоритет пред судбината на Македонците во Грција. Македонците во Грција беа „жртвувани“ за нормализирање на односите меѓу Југославија и Грција...“

Постојат неколку британски документи кои покажуваат дека Тито ги „продал“ Македонците во Грција за да ги нормализира односите со Грција. Еве што пишуваше во една од нив: „Југословенската влада, рече Тито, нема претензии кон Грција и нема интерес да се меша во внатрешните работи на Грција. Тито не мисли дека прашањето за македонското малцинство во Грција ќе биде на патот Грција и Југославија да ги обноват добрите односи меѓу нив; ниту пак мисли дека прашањето со грчките деца ќе претставува пречка. Југословенската влада е подготвена да направи се што е во нејзина моќ за да го реши проблемот со децата; што е покомплицирано отколку што изгледа...“

Британците преку нивните дипломатски канали постојано вршеа притисок врз Тито и Едвард Кардели, неговиот министер за надворешни работи. Тие дури инсистираа на нивните дискусии да не присуствуваат промакедонски ориентирани лица. И, како што е забележано во еден од документите, имало скандал предизвикан од Светозар Вукманович-Темпо и Владимир Дедиер, двајца југословенски политичари. Ова беше на 19 август 1959 година кога Чарлс Пик, тогашниот амбасадор на Велика Британија, го информираше Форин Офисот дека има средба помеѓу Ернест Дејвис, федерален заменик-секретар на парламентот и Едвард Кардели, но нивните дискусии завршија неуспешно бидејќи Темпо и Дедиер покажаа нагоре. Преговорите беа прекинати бидејќи тие двајца пристигнаа и останаа на вечера. И кога тие рекоа нешто во корист на Македонците во Грција, британскиот амбасадор престана да зборува и стана вознемирен и недоверлив кон Кардели.

Во друга телеграма, што ја испрати следниот ден, Чарлс Пик го дава своето мислење за Темпо и Дедиер, нагласувајќи дека бил непријатно изненаден од појавувањето на Темпо и Дедиер. Еве што напиша Пик: „Не се сомневам дека Кардели има право да ги избира присутните луѓе за овие дискусии, но неговиот

сегашен избор, искрено, беше непожелен. Темпо е македонски фанатик и се верува дека Дедиер, нели или не, е силно антибритански ориентиран...“ Во своја одбрана по скандалот, Кардели рече дека не сака Темпо и Дедиер да учествуваат во дискусиите и дека тој само ги покани на вечера. Истовремено, тој предложи дискусиите да продолжат во Блед, во поинтимна атмосфера.

ФРАНТИЧНИ ОБИДИ ЗА ПЛИВАЊЕ НИЗ ПРЕСПАНСКОТО ЕЗЕРО

Партизанката Лефка Иванова, иако не знаеше да плива, се гулаб во длабоката вода за да избега од војната и да се спаси во Република Македонија.

Во конфузијата за време на повлекувањето по поразот на Демократската армија на Грција (ДАГ) во Граѓанската војна во Грција, Лефка Иванова, партизанка на ДАГ, се обиде да остане во чекор со останатите борци кои бегаат. За жал, поради повреда на стапалото која не оздравела, таа заостанала. До зори, таа беше одвоена од нејзината единица, но продолжи да бега сама, упатувајќи се на запад кон границата. Збунета, сама и исплашена решила да се обиде да доплива до југословенската граница, која можела да ја види од другата страна на Преспанското Езеро. Имаше семејство во Југославија, двајца чичковци; браќата на нејзината мајка. Тоа беше чуден и очајнички потег од нејзина страна бидејќи езерото беше длабоко и таа не можеше да плива. Кога скокнала во водата, непријателски војник кој се криел во трските пукал со автоматот кон неа и ја удрил во десната рака. Куршумот и ја скршил коската и ѝ ја оставил раката обесена и бескорисна. Сфаќајќи дека може да се удави ако продолжи, се вратила назад и почнала да се качува на рид, очекувајќи дека ќе ја убијат. Кога излегла од водата ја фатила повредената рака и ја држела. Тоа го видоа непријателските војници. Еден од војниците отиде кај неа и со нежен тон ја праша дали може да ја движи раката. Таа рече да иако не можеше да го помести. Љубезноста на војникот ја изненади. Таа беше обучена да очекува многу суров третман од непријателот. Ова беше една од подраматичните сцени од младиот живот на Лефка Иванова како партизанка која сега живее во Австралија. Приказната ја раскажа нејзиниот син Пандо Косев.

Според зборовите на нејзиниот син Пандо Косев, оттаму била препратена во болница каде лекар и ги згрижил повредите. Таа налета на неколку други партизани во болницата кои сега беа затвореници. Некои од нив ги познавала од планините каде што поминувала многу време во логорите и во битките. Поради нејзините сериозни повреди, таа беше испратена во поголема болница во Солун каде што помина четири месеци на опоравување.

Лефка Иванова е родена во 1932 година во селото Крчишта, близу Костур. Таа беше средина на три ќерки. Нејзините родители се викале Донка и Ламбро. Нејзиното грчко име било Елефтерија Јоану, а нејзиното село на грчки се викало Полианемон. Нејзиниот татко го напуштил селото во 1937 година и отишол да работи во Австралија како печалбар, што било вообичаена практика за оние од неговата генерација. Нејзината мајка починала во 1947 година на 37-годишна возраст. На 15 години Лефка и нејзините две сестри Олга и Алики отишле да живеат кај нивната баба. Мајката и двајцата браќа на Лефка беа активни членови на движењето на отпорот за време на германската окупација и за време на првите години од Граѓанската војна во Грција.

Според нејзиниот син Пандо, приказната за Лефка започнува во октомври 1947 година, кога едно попладне сите мажи и жени во нејзиното село на возраст од 18 и повеќе години, кои биле на воена возраст, биле собрани заедно и регрутирани од ДАГ да служат како партизани. Повеќето од овие млади регрути веднаш беа земени и испратени во планинските кампови. За жал, ДАГ не била задоволна од моменталниот број на регрути од ова село, па една ноќ, неколку недели подоцна, двајца партизани го посетиле семејството на Лефка додека се криеле покрај реката со други семејства. Тие се криеја таму не за да го избегнат проевот, туку за да не им фрлаат бомби и артилериски гранати од грчката влада, која постојано ги гранатираше „нелојалните“ костурски села.

Лефка оттаму била однесена и испратена во теренскиот команден штаб на ДАГ лоциран на планината Грамос каде се сретнала со многу луѓе од нејзиното село кои претходно биле

регрутирани. Потоа поминала два месеци во воена обука, обучувајќи се за тактики за герилско војување. Многу од луѓето од нејзиното село ги молеле властите да ја пуштат дома бидејќи била премлада за да биде борец, но не успеала. На крајот била испратена да служи во активна единица на ДАГ. На крајот од обуката, единицата на Лефка беше испратена на линијата на фронтот во јужните делови на Костурско. Не разбирајќи ги ризиците од ангажирање на посилен и добро вооружен противник, Лефка се нашла обземена од вревата, збунетоста и ужасите на војната. За време на една од нејзините први битки кога нејзината единица била испратена во заседа на единица на грчката владина армија, Лефка добила сериозна повреда на главата од експлодирана рачна граната фрлена врз неа од непријателот.

Лефка обилно крварела од повредата и постојано губела свест. Таа беше однесена назад зад борбените линии од нејзините соборци и ги помина следните три месеци во полска болница скриена длабоко во шумите на планината Грамос. Болницата беше преполна со тешко повредени млади партизани, и момчиња и девојчиња, на кои им лечеа лекари и доброволци. Повеќето беа испратени дома да се опорават, но поради големите загуби и недостигот на регрути, повеќето беа вратени назад во првите редови пред целосно да закрепнат. За да спречи инфекција, Лефка си ја избричила главата и поради младешкиот изглед и облечената униформа често ја помешале со момче. Таа имаше само 15 години.

Пред целосно да закрепне, Лефка беше поставена на стража низ целиот планински венец Грамос. Нејзината работа беше да известува за движењата на непријателот. Во тоа време партизаните беа загрижени дека ќе бидат нападнати од непријателот што се наоѓаше во подножјето на планината Грамос. Една вечер кога била на должност била забележана од непријателот и стрелана со артилериски оган. Во нејзина близина паднала граната, а парче шрапнел ѝ ја повредило ногата, при што е оштетен зглоб. Повторно беше однесена од линијата на фронтот, но овој пат беше испратена преку албанската граница во Корча, каде помина четири месеци во болница каде се лекуваше за сериозно оштетеното стапало.

Подоцна дознала дека шрапнелот сериозно и ги оштетил нервите и делумно и ја парализирал ногата, повреда која останала кај неа додека не направила реконструктивна операција во Австралија 40 години подоцна, што и овозможило повторно да оди без болка.

Некаде во мај 1950 година, додека живеела во Костурско, татко и од Австралија ја контактирал Лефка и ја замолил да му се придружи во Перт. Во тоа време нејзините две сестри, едната живеела во Југославија, а другата во Полска, дознале дека Лефка ја преживеала војната и дека сè уште е жива. Таткото на Лефка направи договори од негова страна сите ќерки да му се придружат во Австралија. Кога Лефка отишла во Костур да го договори своето патување, запознала 22-годишен млад човек кој штотуку се вратил од Атина каде што му ги предал документите за добивање пасош. Неговиот татко исто така живеел во Перт и се обидува да му помогне на семејството да му се придружи. Неговото семејство било од селото Вишени во Костурско. Младиот човек сакал да го напушти своето село во 1947 година за да му се придружи на својот татко во Австралија, но неговиот пасош бил одземен од грчките власти и бил регрутиран да служи во грчката владина армија. Но, кога заврши Граѓанската војна во Грција, тој можеше да замине и да замине во Австралија.

Неколку недели откако се запознале и двајцата заминале за Перт, место непознато за нив. Кога пристигнале, дознале дека нивните татковци биле пријатели. Нивните родители биле активни во македонските работи уште пред да се организира македонска заедница во Западна Австралија. Во мај 1953 година, Лефка Иванова се омажила за Григори Ќосев, човекот што го запознала во Костур. Сега имаат две деца и пет внуци.

КОМУНИСТИТЕ ПОСТОЈАНО ГО ПОДЕЛЕ МАКЕДОНСКИОТ НАРОД

Александар Поповски ги заштити генералниот секретар на КПГ Захаријадис и генералите на ДАГ во Ташкент

За време на Граѓанската војна во Грција, Александар Поповски, од селото Долно Котур, се приклучил на младинското движење на отпорот бидејќи верувал дека македонскиот народ со борба може да ги добие своите права во Грција. Еве што рече Поповски „Кога бев дете дедо ми ме научи да ја сакам Македонија. Имал четворица браќа и сите биле револуционери. Едниот беше револуционерен водач...“ Поповски имаше 17 години кога им се придружи на партизаните и беше распореден во елитен младински одред кој учествуваше во секакви битки.

Поповски продолжи: „Грчките власти го уапсија татко ми во 1946 година и сакаа да го погубат со стрелање. Но, пред да успеат, тој избега од затвор и побегна преку грчката граница во Југославија. Поради тоа Грците дојдоа по мене и мајка ми. Бев уапсен и врзан. Ме мачеа три дена за да им кажам дали татко ми има пиштоли и каде ги сокрил. Ми се заканија дека ќе ме погубат со стрелање, ќе ме фрлат низ прозорец итн. ако не им кажам. Тогаш имав само 14 години. Во март 1947 година, кога првпат им се придружив на партизаните, бев распореден на должност курир и почнувајќи од март 1948 година, се борев со пиштол во рацете...“

Поповски учествуваше во една од најголемите и најдолготрајните битки на Грамос. Почна на 17 јули, а заврши на 21 август. Еве што рече Поповски „Во таа битка се пролеа многу крв. Имаше случаи кога еден ист рид беше изгубен и повторно заземен пет пати. На крајот само четворица од триесет војници од мојот младински одред преживеаја. Сите бевме

Македонци, само офицерите беа Грци. На 21 август кога целата партизанска сила што се бореше на таа планина беше опколена од сите страни, мојот елитен младински одред беше тој што го проби опкружувањето на еден од ридовите. Ова му овозможи на ДАГ да се повлече и да се регрупира на планината Вичо и 74 дена подоцна да водела уште една епска битка...“

Младиот Александар Поповски беше тешко повреден на 24 септември што имаше последици врз него до денес. Не може добро да слуша и не гледа од едното око. Откако се лекуваше во Албанија се врати назад и се бореше во четата на Ѓорѓи Пеиков. Ѓорѓи Пеиков беше легендарен македонски борец кој не можеше да добие повисок чин од капетан затоа што беше Македонец. Еве што рече Поповски „Колку и да бевме паметни или добри, ние Македонците можевме да постигнеме само ниски рангови. Повисоките чинови ги добија Грците. И покрај тоа што се боревме заедно со нив, тие секогаш не понижуваа. За да не навредат, обично не нарекуваа „Бугари“ на погрден начин...“

Еве што рекол Поповски за Леринската битка, „Долго чекавме нашата наредба за напад. Во меѓувреме и дозволивме на грчката влада да ги заземе своите позиции низ целиот град. На крајот беа убиени околу 700 луѓе. Преживеавме голема катастрофа затоа што бевме изневерени. Имавме 5.000 партизани, а Грците имаа 20.000 војници кои не фатија во заседа. Добро се сеќавам на тој ден. Беше мојот 17-ти роденден. Ние Македонците покажавме големо херојство и се боревме со срце и душа. Тогаш кога го слушнавме Никос Захаријадис, генералниот секретар на КПГ, како вели: „Ние не само што ќе им дадеме на Македонците автономија, туку ќе им дадеме и право на самоопределување...“ Во тој момент требаше да сфатам дека Захаријадис сака да не истреби. се затоа што со тие зборови бевме запалени. Почнавме жестоко да ги напаѓаме позициите на нашиот противник и масовно бевме убивани...“

Поповски беше голем борец и неговото име често се појавуваше во левичарските весници. Како резултат на тоа, тој беше омразен од опозицијата, вклучително и грчката владина армија, која го сакаше во свои раце на сите можни средства.

Бидејќи не можеле да го најдат, грчките власти ја уапсиле неговата мајка и ја осудиле на 17 години затвор. Потоа еден ден грчката владина војска добила информација дека Поповски бил убиен во битка. За да потврди дека грчките владини власти се консултирале со неговиот втор братучед кој се борел за грчката владина армија. Неговиот втор братучед им рекол на властите дека е убеден дека Александар е убиен и со таа информација братучедот отишол во затворот да ги убеди властите да ја ослободат мајка му, а тие го направиле. За жал, неговата мајка сега поверувала дека Александар е мртов. Кога се вратил од Русија девет години подоцна, неговата мајка не можела да поверува дека нејзиниот син застанал пред неа. Ниту неговиот татко не го препознал. И двајцата рекоа дека не е тој. Тој беше некој друг...

Поповски беше сигурен дека грчките комунисти не се искрени кон Македонците и македонската борба. Еве што рече Поповски „Додека се каравме, а подоцна им верував. Но, во 1988 година, генералниот секретар на КПГ, Флоракис, јавно изјави во Солун дека македонското прашање не постои за Комунистичката партија на Грција и дека секој што поддржува такво прашање е непријател на грчкиот народ. После тоа бев сигурен дека сме жртвувани за туѓи интереси...“

Александар Поповски помина неколку години во Ташкент со пиштол во рацете штитејќи ги водачите на КПГ и генералите на ДАГ кои ја напуштија Грција по поразот на ДАГ. Еве што рече Поповски „Сите бевме вооружени кога бевме таму. Нивниот слоган беше „Имаме пушки и подготвени сме да се бориме кога ќе ни се јави татковината...“ Поповски помина 9 години во Ташкент каде се школуваше на Воената академија.

Поповски продолжи: „Моето семејство беше во четири различни земји. Мајка ми со една од моите сестри остана во Грција. По војната, братот на татко ми ја зеде и мојата друга сестра со себе во Австралија. Татко ми и мојата помала сестра отидоа во Лесковац. Тогаш кога Грција почна да им дозволува на Македонците доброволно да ја напуштат Грција и да се иселат од земјата, под услов да потпишат документ со кој ветуваат дека никогаш нема да се вратат, мајка ми и татко ми се

најдоа и во 1954 година заминаа да живеат во Република Македонија. Се населиле во Бистрица. Една од моите сестри сè уште живее во Белград. Подоцна мојата помлада сестра го напушти Лесковац и замина да живее во Австралија. Во 1988 година, 40 години подоцна, се сретнав со мојата најстара сестра Катерина. Ме покани на нејзината свадба. Нашата средба беше и среќна и тажна. Можев да ги задржам солзите, но не бев кога ја гледав видео снимката од нашата средба. Плачев како мало дете...“ Поповски, како водач на Здружението на народите од Егејскиот дел на Македонија, беше клучен во организирањето на познатите битолски средби во Трново.

И сопругата на Поповски, Василка, била партизанка и и таа верувала во борбата во која учествувале. Но, сега таа се чувствува многу тажно и има болни емоции секогаш кога зборува за тие денови. Кога зборува за своите искуства, се чувствува како да истура сол на отворена рана. Василка вели: „Имав само 16 години кога ме регрутираат партизаните. Двапати бев ранет во битка. И двата пати ме праќаа во Албанија да се лекувам. Татко ми, брат ми и братот на татко ми беа партизани. Бевме две сестри и тројца браќа во моето семејство. Моите двајца помали браќа и сестра ми беа евакуирани со децата бегалци. Само јас и мајка ми останавме дома. Подоцна бевме префрлени во камп во Албанија. Потоа дојдоа комунистите и предложија да се придружиме на партизаните. Сите ние кои имавме 16 години или повеќе се пријавивме доброволно. Тогаш немав ни 16 години, но сепак се пријавив. Мајка ми се обиде да ме спречи, но јас не ја послушав. Сите учествувавме во борбите на планината Грамос. Херојски се боревме со денови, бевме гладни и жедни, но преживевме затоа што верувавме дека можеме да победиме...“

По последната повреда Валиска е испратена во болницата во Елбасан, а оттаму во СССР. Таа беше испратена на училиште во СССР. Василка рече: „Беше 15 октомври 1949 година кога ја напуштивме Албанија со товарен брод и нелегално бевме испратени во Советскиот Сојуз. Бевме натоварени на долните катови. На горните катови се товареше пченица и пченка. Тоа беше многу тешко патување. Големо невреме не зафати во Црното Море и многумина од нас се разболеа. Во Батуми не

пречекаа со корпи со храна. Потоа се избањавме и ни дадоа пресоблекување. Не одведоа и во кино...“

Откако партизаните се одморија, ги качија во воз и откако поминаа неколку пустини, стигнаа во источниот дел на СССР. Оттаму биле однесени преку Каспиското Море до нивната крајна дестинација Бековац, Узбекистан. Василка рече: „Продолживме да живееме како војници. Немав поим каде е моето семејство и тие немаа поим каде сум јас. Единствено што знаев е дека татко ми е во Југославија. Неговото прво писмо го добив во 1953 година. Преку Црвениот крст, подоцна дознав дека моите двајца браќа и сестра ми беа во дом за деца во Чехословачка, а мајка ми и сопругата на братот на татко ми беа во Унгарија. Почина мојот најстар брат Ѓорѓи, кого го видов само еднаш. Никој од нас не знаеше каде е погребан. Не ни знаевме дека е мртов. Немавме потврда дека е мртов. Долго се надевавме дека е жив. Ни требаа 10 години да се најдеме во различни делови на светот...“

Ја прашавме Василка дали таа и Александар биле заљубени кога се запознале како партизани. Вака рече таа „Не, тогаш бевме само деца, нашата љубов се роди во Бековац. Не сакав да се омажам за него затоа што сакав да ги завршам студиите. Студирав на Музичката академија, но Александар беше упорен. Нашата ќерка се роди во Бековац и ја нарековме Мирка во чест на нашиот народен херој Мирка Гинова...“

ТАА ГО ЖРТВУВА СВОЈОТ БРАК ЗА ДА ПОСТАВУВА ДЕЦАТА НА ДРУГИТЕ

Кога Михали ја замолил сопругата Лета Делијанова да дојде да живее со него во Австралија, таа го прашала дали може да донесе уште три деца покрај нивните ќерки.

Долго време по завршувањето на Граѓанската војна во Грција, луѓето од Егејскиот дел на Македонија во Грција, кои беа прогонети, разделени и распространети низ целиот свет, почнаа да ги бараат своите семејства. Еден од тие луѓе беше и Михали Делијанов кој по војната се најде во Австралија. Михали имал сопруга Лета и две ќерки Доста и Лозана кои во тоа време живееле во Скопје. Без да знае Михали, неговата сопруга Лета во тоа време се грижела и за децата на братот на Михали. Кога Михали ги замоли Лета и неговите ќерки да дојдат во Австралија за да живеат со него, таа напишала и го прашала дали може со себе да ги донесе и двете ќерки на неговиот брат и ќерката на неговата сестра. Немаше кој друг да најде кој ќе ги чува. Неговиот одговор беше целосно „не“, но тој имаше контра понуда. Тој напиша: „...можеш да останеш таму, ако сакаш...“ Сè заврши со тоа. Лета остана во Скопје. Михали сам го водел животот во Австралија, се преженил и ја прекинал врската со првата сопруга и ќерките. На своите деца од вториот брак никогаш не им кажал дека имаат две сестри во Македонија.

Но, како што би сакала судбината, на крајот работите не тргнале како што биле планирани. Пред две години засвони телефонот во куќата на Доста Донева. Доста Донева беше постарата ќерка на Михали, која беше и пејачка во познатата група „Бапчорки“. Се јави една жена и зборуваше англиски. Доста разбрала само два збора, нејзиното име и името на нејзината сестра Лозана. Вака рече Доста: „Јас и реков дека не зборувам англиски. Ме праша дали зборувам руски или грчки.“

Реков не и ја прашав дали зборува македонски, но откако ми рече не отидов и ја зедев ќерка ми Снежана, која тогаш живееше до мене, и ја ставив на телефон. Таа зборуваше англиски. Од разговорот што ќерка ми го имаше со жената, имав силно чувство дека тоа е мојата сестра Сарина од вториот брак на татко ми...“

Еве што рече Снежана: „Малку подоцна ја повикав жената и, како што подоцна се испостави, таа беше мојата тетка Сарина. Таа е родена 1957 година и беше една година помлада од мене. Пред две години Сарина почна да ги бара Доста и Лозана. По смртта на нејзиниот татко, таа го прочитала неговиот тестамент и нашла две имиња кои не ги препознала. Тоа беа Доста и Лозана Делијанов. Имаа исти презимиња како Сарина и тој имаше оставено по 5.000 долари за секој. Сарина веднаш почнала да ги бара за да им ги даде парите. Таа сфати дека тие мора да се далечни роднини. Додека ги барала, некој и рекол дека една од жените пеела во групата „Бапчорки“. Сарина се обиде да ја побара на интернет и налета на веб-страницата на Димитри Бужаровски каде ги најде телефонските броеви на Доста и Лозана...“

Снежана продолжи: „За време на нашиот прв телефонски разговор се договоривме да комуницираме по е-пошта. Подоцна, откако мајка ми спомна дека Сарина може да и биде сестра, сфатив дека Сарина не знаела дека мајка ми и тетка ми се нејзини сестри. Сарина веројатно сфатила дека се далечни братучеди. Решив да и пишам и да ја известам. Еве што напишав: „...Она што ќе ви го кажам може да ве шокира... можеби е тешко да се прифати... но треба да ја знаете вистината дека Доста и Лозана се ваши сестри. Не е важно што се случило во минатото, не се важни парите... најважно е што после толку години си ги нашол сестрите...“ и кажав и како татко ѝ заминал да работи во Австралија, заминувајќи. неговата сопруга и двете ќерки зад...“

Неколку недели подоцна, Сарина ѝ напишала на Снежана и и кажала дека била длабоко погодена од веста и дека и треба малку време да ја обработи. Но, генерално, таа беше многу задоволна што има две сестри. Во следниот мејл Снежана ја

покани Сарина да дојде во Македонија за да ги посети. Недолго потоа Сарина пристигнала во Скопје и била пресреќна што ги видела Доста и Лозана. Ја однеле кај сите нивни роднини. Еве што рече Снежана, „Сарина беше шокирана кога дозна дека не само што има две сестри во Македонија, туку и многу братучетки и секакви други роднини. Се сеќавам како таа рече: „Снежана, кога умре татко ми, му реков на брат ми дека откако ќе ни умре мајка ќе бидеме сами на овој свет затоа што немаме роднини...“ Таа потоа го спомна филмот „Мојот голем дебел грчки“ Свадба и рече: „Ова е моето големо македонско семејство“. Тоа беше многу тешко за неа. Таа не можеше да разбере зошто нејзиниот татко никогаш не и кажал дека има две сестри. Таа го кажа тоа многу пати. Кога се вратила во Австралија, веднаш заминала на одмор на Бали, но наместо да ужива, плачела цело време не знаејќи зошто татко и ги чувал нејзините сестри во тајност од неа...“

Вака рече Доста, „Минатата година Сарина се врати во Македонија и почна да го урива ѕидот на отуѓеноста што нејзиниот татко Михали го подигна меѓу своите ќерки, а кој траеше половина век. Сарина сакаше да го види Бапчор, родното место на нејзиниот татко. Сите тројца отидовме заедно. Додека Сарина беше таму, таа постојано велеше: „Многу ми е тешко да прифатам дека си пораснал без татко. Се чувствувам виновен, се чувствувам како да сум ти го украјал татко ти“...

Доста продолжи: „Нашиот татко Михали отиде во Австралија во 1937 година да работи како печалбар. Имав само 2 години, а мајка ми беше бремена со Лозана кога тој замина. Тој беше во Австралија за време на Граѓанската војна во Грција и почна да не бара дури откако заврши. Не најде во 1950-тите. Тој ни напиша дека сака да не донесе во Мелбурн... Но, покрај нас, мајка ми одгледуваше уште три девојчиња, две од братот на Михали. Нивната мајка, сопругата на братот на Михали, починала за време на војната, а нивниот татко, кој бил партизан, заминал во Русија, се преженил и никогаш не побарал да ги земе ќерките со себе. Другото девојче и припаѓало на сестрата на Михали. Не знам зошто татко ми не се согласи да не донесе сите во Австралија. Трите девојки беа повеќе негово семејство отколку мое. Тие беа деца на неговиот брат и сестра...“

Набргу откако ја напуштил сопругата, Михали се оженил со Италијанка. На синот и ќерката родени во Австралија никогаш не им кажал дека имаат сестри во Македонија. Кога неговата ќерка Лозана отишла да го посети во Австралија на три месеци, тој ја претставил како братучетка, и и рекол да не им кажува на децата дека им е сестра. Тој и рекол дека ако навистина им каже, луѓето ќе дознаат и нема да го почитуваат.

Така Лета Делијанова мораше сама да одгледа пет деца. Ги образувала и омажила. Сите ја нарекуваа „мајка“. Михали цело време го игнорирал семејството во Македонија и се сеќавал на ќерките Доста и Лозана само кога се венчаа. Им пишал и им испратил пари откако се венчале. Тој напиша: „Никогаш нема да те заборавам“, но не се однесувал така.

Вака рече ќерката на Михали, Доста Донева, „Бев на турнеја во Австралија со групата „Бапчорки“ во која пееше мајка ми. Кога стигнавме таму ги замолив нашите организатори да го контактираат Михали и да му кажат дека сакам да го видам. Еден од нашите организатори му се јавил и му рекол дека неговата ќерка е тука и сака да го види. Кога го запознав, тој не покажа никакви емоции, не како што треба татко кога ја гледа својата возрасна ќерка за прв пат откако таа беше бебе. Стоеше таму пред мене како да сум странец. Не ме праша како е мајка ми или сестра ми Лозана, дали сум мажена или не. Истиот ден кога се запознавме тој реши да дојде на концерт вечерта. За време на паузата еден од организаторите ми кажа дека ме бара човек кој сака да ме види. Тоа беше мојот татко. Отидов и повторно се сретнав со него. Овој пат почна да плаче како дете. Ме прегрна и бакна. Мислам дека токму македонскиот национален фустан што го носеа пејачките и песните што ги пееја сигурно го потсетуваа на деновите кога беше млад и живееше во Бапчор...“

Сидот што Михали го подигнал меѓу себе и неговите ќерки ја погодил и неговата внука Снежана, особено кога таа отишла да ги посети другите роднини во Австралија. Еве што рече Снежана, „Сакав да го видам. Имав таков впечаток дека изградил висока бариера помеѓу неговиот живот во Бапчор и

неговиот живот во Австралија. Се чинеше дека тој едноставно сакаше да го заборава претходниот живот. Избегна дури и контакт со тамошните македонски заедници. Се чувствуваше како да се крие од сите, дури и од мене. Особено ми беше тешко бидејќи баба ми, неговата прва сопруга, неодамна почина. Го прашав дали знае дека таа починала. Тој воопшто не реагираше...”

Еве што рече Доста: „Мајка ми не го обвинуваше за ништо. Таа никогаш не кажа ниту еден лош збор за него. Таа ги обвини војната и лошите времиња за тоа што се случило. Таа беше во брак со него само две години кога тој замина. Таа не се омажи повторно. Таа се жртвуваше не само за своите деца, туку и за децата на неговиот брат и сестра...”

ОШЕТЕЊЕ ПО МРАЗ НАД ПЛАНИНАТА СО БОСИ НОЗЕ

*Пријателството меѓу Васка Петровска, Македонка, и
Василики Дамијанидис, Грк, траеше повеќе од половина век.*

Васка Петровска, Македонка и Василики Дамијанидис, Гркинка, двете деца бегалци, имаа уникатно пријателство кое траеше повеќе од половина век. Започна во тешки времиња кога и двајцата поминаа осум години во детските домови пред повторно да се соберат со своите родители. Васка се сети на точниот датум кога се сретнаа за прв пат. Беше 13 август 1956 година. Тие патуваа заедно за Нове Гради, Чехословачка каде ги чекаа нивните родители. Вака рече Васка: „Цело време бевме заедно во возот. Кога стигнавме, нас двајцата и сите деца кои патуваа со нас беа испратени во домот на старите луѓе. Ова беше еден од домовите каде што беа испратени македонски бегалци по поразот на ДАГ во Граѓанската војна во Грција. Оттогаш јас и Василики станавме неразделни. Заедно отидовме на училиште за да научиме да зборуваме чешки јазик...“

Од сите деца во тој дом, само Васка и Василики одеа на медицинско училиште, додека другите учеа занаетчиство, шиене, видање, куќно сликање итн. Што се однесува до нивното пријателство; Македонец и Грк се пријатели? Васка веруваше дека тоа не е прифатливо за секого. Васка рече Васка, „Нашето пријателство ги вознемири некои од Грците, па се обидоа да не разделат. Ке ти дадам пример колку Грците не ги сакале Македонците. Иако нашите родители се бореа заедно на едната страна за време на Граѓанската војна во Грција, кога јас и Василики бевме примени во медицинското училиште Василики доби учебник за медицина, а јас не бев. Нашиот инструктор беше Грк. Еден ден кога тој беше отсутен, беше испратен заменик-инструктор да предава. Кога нè замоли да ги извадиме нашите учебници, му реков дека немам. Тој инсистираше на тоа дека на сите им е издадена книга и сакаше

да знае зошто не ми ја дадоа. Потоа отиде и погледна низ фиоките од бирото на наставникот и најде книга. Тој рече дека ова е твоја книга и ми ја даде...”

Откако Васка и Василики завршиле училиште во 1961 година, Василики се омажила и се поделиле. Васка рече Васка, „Четириесет години ја изгубив трагата. Немав поим каде е таа. Потоа, во 2001 година налета на брат ми и го побара мојот телефонски број. Ми се јави и неколку месеци подоцна дојде во Скопје да ме види. Отидов на аеродром да ја пречекам. Не се препознавме. И двајцата се променивме физички. Бевме стари, но нашето пријателство остана исто, не се смени. Следната година јас и мојот сопруг отидовме да ја посетиме во Волос, Грција. Таа потоа не посети. Често разговараме на телефон. Првите зборови што ги кажува се: „Здраво мој пријателе“, и знам кој е. Ќе се видиме повторно оваа година...”

Прашањето што Грција го има со името Македонија не е проблем за Василики и нејзиниот сопруг, бидејќи и двајцата знаат на која националност припаѓа името. Васка рече Васка: „За неа јас сум Македонка, а за мене таа е Грк. Жал ми е што заборавила да зборува македонски. Таа разбира сè, но не може да одговори. Заради тоа кога сме заедно си зборуваме чешки.

Денеска Васка Петровска живее со сопругот Ахил во Бутел, Скопје, но патот по кој стигна до таму беше долг, тежок и трауматичен. Таа имала само седум години кога сите деца од нејзиното село Д’мбени биле собрани заедно во селската црква и рекле дека одат преку граница каде ќе им дадат многу бонбони. Вака рече Васка, „Ја фатив мајка ми за здолништето и и реков дека сакам да одам. Тие знаеја каде одиме, но ние, децата, не знаевме. И така тргнавме кон крајот на март. Се сеќавам како бев облечен. Мајка ми ми плете фустан, беше во тиркизна боја. Од истото предиво ми плете и капа. И родителите ми купија нов пар бели гумени чизми од Костур. Мајка ми ми даде торбичка полна со леб за патувањето. Мајка ми го зеде нашето магаре и дојде со нас. Сестра ми Тома, која беше десет години постара од мене, баба ми и дедо ми останаа дома. Мојата најстара сестра Евгенија веќе им се придружи на партизаните и се бореше. Татко ми мораше да ги чува нашите

овци надвор од селото. Кога се искачивме на планината, земјата беше замрзната и покриена со снег. Сите се намокривме. Мајка ми не придружуваше до селото Рула пред да се врати назад. Знам дека ме прегрна и плачеше, но поради некоја причина не се сеќавам на тоа. Подоцна дознав дека кога се враќаше, најде една од моите чизми. Го имав изгубено. Таа беше навистина загрижена за мене кога го најде. Одев со една гола нога по мраз и снег, но не можам да се сетам на ништо од тоа...“

Васка не се сеќава како ја поминале границата и како стигнале во Битола. Таа требало да оди со својот брат во Чехословачка, но во хаосот се изгубила и продолжила со децата што излегле од возот во Белград. Нејзиниот брат завршил во Чехословачка. Првото нешто што го направија во Белград беше да ги потстрижат децата, да ги избаќаат и потоа да ги натопат со пестициди за да ги убијат вошките. Сите имаа вошки. Оттаму биле пренесени во Бела Црква.

Семејството на Васка беше распространето низ целиот свет. Евгенија, нејзината сестра партизанка, на крајот од Граѓанската војна во Грција се омажи за Грк; забременила и била испратена во Албанија да се породи. Вака рече Васка, „Сестра ми Евгенија ми кажа дека таа и нејзиното дете биле испратени од Албанија во Русија на товарен брод, во кој доживеала многу тешкотии. Тие патуваа илегално во времето на Информбирото (кога Сталин и Тито се караа), кога Југославија ја затвори границата. Дваесетина жени со мали деца биле сместени на товарен брод што превезувал добиток. Секој пат кога бродот преминувал на контролен пункт, тие морале да се кријат на долните палуби. Им било кажано да молчат и да ги држат децата за уста за да не плачат. Кога Евгенија пристигна во Узбекистан, таа немаше ништо и постоеше во голема сиромаштија...“

Евгенија сега живее во Атина со сопругот и имаат три деца. Братот на Васка останал во Чехословачка каде се оженил со Чехинка. Помладата сестра на Васка се преселила во Македонија. Во Албанија како бегалци завршиле и нејзината мајка и татко и оттаму со товарен брод биле испратени во Чехословачка. Васка рече Васка: „Осум години ги немав видено моите родители. Да бидам искрен, кога ги видов за прв пат, не

се чувствував како да ми се родители или дека брат ми е мој брат. Пораснав во детски домови и ги изгубив сите мои чувства за семејството. Дури и после тоа немавме многу време да се навикнеме еден на друг; не живеевме долго заедно. Моите родители загинаа во сообраќајна несреќа во Бугарија...“

Мајката на Васка многу страдаше од тоа што беше далеку од своите деца. Кога живеела во своето село, добила слика од Васка, на која прстот на Васка бил преврзан, но изгледал како да е отсечен. Тоа длабоко ја вознемири. Кога се виделе за прв пат во Чехословачка, нејзината мајка истрчала и ја прегрнала, а потоа и ја прегледала раката. Ѓ олесни кога виде дека сите нејзини прсти се таму.

Васка рече Васка: „Откако сестра ми Евгенија, која живее во Грција, го доби својот дел од парите од продажбата на нашиот имот, таа не контактираше и ни рече да ѝ ги испратиме нашите информации за да ни го испрати нашиот дел од пари. Ние и го испративме тоа што го бараше. Подоцна ни се јави и ни кажа дека добила пари за нејзиниот дел, но не и за нашиот, бидејќи ние не сме „Грци по националност“. И го дале делот од парите бидејќи била мажена за Грк. Сите Грци добија пари од продажбата на нивните имоти. Тие добија многу пари. Меѓутоа, сестра ми не ми кажа колку добила. Таа рече: „Ќе те растажи ако ти кажам...“ Евгенија не е само Македонка, туку и патриотска Македонка. Зборува и знае да чита и пишува македонски. За жал таа и нејзиниот сопруг постојано се расправаат за името Република Македонија. Еве што ми рече Евгенија „Секој Грк да го прифати името на Република Македонија... јас сум Македонец, зборувам македонски, татко ми го тепаа во село затоа што беше Македонец, а како сега велат дека сме не Македонци, а вие немате право да го користите тоа име Македонија“...

Васка продолжи: „Мојот сопруг Ахил беше од Орово, Преспанско. Имал двајца браќа и една сестра. Неговиот најстар брат Коте бил партизан и загинал за време на борбите на Грамос. Неговиот друг брат Цветко и неговата сестра Атила биле деца бегалци. Тие живееле во детски домови во Чехословачка. Откако ДАГ беше поразен, неговите родители

беа испратени во Полска како бегалци од Граѓанската војна во Грција. Но, неговиот татко не сакал да ги носи своите деца со себе, како што побарала Комунистичката партија на Грција (КПГ), бидејќи во тоа време и двајцата студирале во Прага. Вака и порача на КПГ „Нема да ги спречам моите деца да го завршат своето образование. Не сакам да дојдат овде. Ќе одиме таму.’ За жал, КПГ не им дозволи да одат во Чехословачка. Родителите на мојот сопруг првпат ги видовме во 1963 година кога дојдоа на нашата свадба во Чехословачка. Братот и сестрата на мојот сопруг тогаш веќе беа во брак. Нивните свадби беа без нивните родители. Се сеќавам дека мојата свекрва ја соблече црната марама за прв пат на мојата свадба. Таа тагуваше за смртта на Коте. Според мојот сопруг Ахил, мајките од Егеј се вистинските херои на оваа војна бидејќи тие најмногу страдале. Тие немаа иднина без нивните деца, особено оние кои се бореа во војната...”

Вака рече Ахил, „Кога тргнавме, ни рекоа дека ќе се вратиме по две недели и дека таму преку граница ќе ни дадат бонбони. Сепак, тоа никогаш не се случи. Грчките власти никогаш не ни дозволија да се вратиме...”

БЕГАЧКИОТ БРАН ГИ РАЗДЕЛИ СЕСТРИТЕ СОФИЈА И ЛЕНА

„Моето детство беше добро во детските домови, не сакав да се вратам кај моите родители“, рече Софија Ристовска-Гаковска.

Бегалскиот бран ги подели сестрите Софија и Лена, ќерки на Спиро и Рина Ристовски од селото Рула. Софија, постарата ќерка, беше евакуирана во Романија во 1948 година, прво во Синаја, а подоцна во дом за деца во Тулгеш, каде што остана во следните осум години. Лена, помладата ќерка, побегна во Полска заедно со нејзините родители во 1949 година, откако ДАГ беше поразена во Граѓанската војна во Грција. Софија подоцна се преселила во Скопје и се омажила. Таа сè уште живее во Скопје. Лена остана во Полска каде што се омажи за Полјак и има свое семејство.

Детството на Софија и Лена не се разликуваше од детството на 28.000 деца бегалци кои беа евакуирани од нивните родни места за време на бруталната Граѓанска војна во Грција и се проширија низ целиот свет. Софија не се сеќава на ништо како го поминала долгиот и тежок пат од нејзиното село Рула до Романија. Таа не се сеќава на долгите ноќи кога морала да патува на студениот и опасен терен или полните возови и камиони во кои се превезувале таа и другите деца. Се сеќава само на денот кога децата пристигнале во Синаја. Еве што рече Софија: „Сите имавме вошки. Бевме валкани и уморни од долгото патување. Прво требаше да се капеме на група. Се сеќавам дека сите врескавме и плачевме. Првпат гледавме бањи и тушеви. Ни дадоа чиста облека и храна. Болните деца беа испратени во болница...“ Софија имаше само четири години кога пристигна во Романија.

Софија продолжи: „Во Романија бевме пречекани на добар начин. Романскиот Црвен крст ни обезбеди храна и облека.

Животот во детскиот дом беше добро организиран. Секоја година Дедо Мраз доаѓаше низ трпезаријата и ни даваше различни подароци. Нашето детство таму беше добро. Кога ме најдоа моите родители и морав да одам со нив во Полска, да бидам искрен, не сакав. Се навикнав на децата и мајката што се грижеше за нас. Цело време се чувствував како таа да ми е вистинска мајка. Секогаш и викав мајка. Нејзиното име беше Доста. Таа беше од Бапчор. Таа живееше во Ченто во истиот дел од градот каде што живеев јас... Не се секавав на мојата вистинска мајка. Откако ме најдоа моите родители, продолжија да ми пишуваат писма и да ми испраќаат слики од нив. Моите родители и сестра ги познавав само од слики.

Кога моите родители дојдоа да ме видат, очекував дека мајка ми ќе биде таму. Поради некоја причина сакав да ја видам прво, пред таа да ме види. Секое дете прво ја бара својата мајка. Тогаш имав единаесет години. Останавме неколку од нас кои сè уште не беа барани од нивните семејства. Бевме наредени во една од собите додека влегоа родителите. Не ги гледав мажите; Ги гледав само жените со надеж дека ќе ја видам мајка ми. Во моментот кога влезе татко ми, го препознав од сликите. Истрчав кај него и го прашав каде е мајката. Ме погледна, ме повлече настрана и ме праша како се викам. Веројатно не беше сигурен дека сум му ќерка. Му кажав дека се викам Софија и тој ме прегрна. Тој објасни дека мајка ми и сестра ми треба да чекаат во друг град. Тоа длабоко ме погоди. Сакав прво да ја видам мајка ми. Не можев повеќе да издржам, па почнав да плачам. Откако заминавме, ги запознав мајка ми и сестра ми. Ова беше прв пат да ја видам сестра ми Лена...“

Софија се придружила на своето семејство во Полска и живеела со нив во следните десет години. После тоа се преселила во Скопје и се омажила. Еве што рече Софија за случајната средба со нејзината „мајка“ која ја чуваше во домот за деца во Тулгеш, „Во далечната 1967 година, додека пазарев во продавница на пазарот „Славија“, видов жена која изгледаше како „мајка Доста“ од домот за деца во Тулгеш. Се прашував дали тоа е таа. Таа редовно пазарувала во оваа продавница. Се двоумев неколку дена пред да соберам храброст да зборувам со неа. Кога конечно го направив тоа, ја прашав дали е „мајка Доста“.

Таа веднаш ме препозна, почна да ме гушка и долго плачеше. После тоа не се видовме единаесет години...“

Софија продолжи: „Одржувам контакт со неа, нејзината ќерка и син со кои живеат во истиот дом за деца. Никогаш не можев да ги заборавам убавите денови. Имам желба повторно да го посетам Тулгеш и да го видам местото каде што го поминав моето детство. Немам роднини во Романија, така што не знам како да одам на тоа. Имав многу пријатели, но сите отидоа на различни места во светот, некои се вратија во Грција, некои заминаа во Австралија и други во Америка. Тоа беше нашата судбина... судбината на децата бегалци од Егејскиот дел на Македонија. За жал, од сите мои пријатели, немам никој овде во Македонија...“

Детството на Лена (сестрата на Софија) беше малку помалку трауматично и полесно бидејќи беше со нејзините родители. Додека нејзините родители работеле во колхозите, малата Лена, која тогаш имала две години, била сместена во дом за деца бегалци заедно со грчки деца. Таа вели дека во тие години ја учеле да зборува само грчки и ја убедувале да верува дека е Гркинка. Еден ден кога родителите ја однеле дома, таа не зборувала македонски. Нејзиниот татко се налутил и решил да не ја враќа во домот за деца. Еве што рече Лена: „Татко ми Спирос беше голем Македонец и многу лут што јас, неговата ќерка, не го знаев мојот мајчин јазик што го зборуваа моите баба и дедо. Еве што ми рече: „Ние сме Македонци, а не Грци, и ако мојата ќерка Лена не може да научи македонски јазик, тогаш ќе те пратам во полско училиште“.

Лена продолжи: „Сите дома зборуваа македонски. Вујко ми (братот на татко ми) кој живееше во Скопје, редовно ми испраќаше плочи со песни од кои го научив македонскиот јазик и македонските песни. Така го научив македонскиот јазик и го заборавав грчкиот јазик. Сега живеам во Полска, но срцето и душата ми се во Македонија. Ја користам секоја можност да ја посетам Македонија. Имам само една македонска книга во мојата библиотека, нејзиниот наслов е „Македонска крвава свадба“, која ја сакам затоа што на некој начин ја симболизира трагедијата на македонскиот народ...“

Додека Лена остана во Полска и се омажи за Полјак, родителите на Софија и Лена се преселиле во Македонија во 1977 година. По завршувањето на економското образование, Лена работела извесно време, а потоа се вратила и дипломирала на правен факултет. Таа роди едно дете, син на кого му го дадоа името Ѓорѓи, со македонско име. Подоцна, кога добила внук, му дале две имиња, Рисек, полско име и Зоран, македонско име. Лена е многу задоволна што живее во Полска и, од сопствено искуство, откри дека Полјаците се многу љубезни луѓе.

Софија и Лена често се посетуваат. Ако Софија не оди во Полска, тогаш Лена оди во Македонија. Минатата година Лена беше кај нејзината сестра четири месеци. Лена рече дека годинава ќе дојде во Скопје за да учествува на собирот на децата бегалци.

Лена и Софија само еднаш биле во нивното село Рула. Тоа беше пред пет години. Сакаа да го видат местото каде што се родени. Таму ја нашле тетка им Калина. Кога ги видеа, веднаш ја препознала Лена. Таа ја прегрна и рече: „Изгледаш на мајка ти Рина“.

Иако целиот живот го поминала во Полска, Лена не го заборава македонскиот јазик. Таа рече дека кога ја преминале македонско-грчката граница на пат кон Рула сретнале двајца постари луѓе кои оделе по патот и им понудиле да се возат со нивниот автомобил. Лена беше многу среќна кога слушна дека и тие го зборуваат истиот јазик на кој зборуваат нејзините родители. Вака рече Лена, „Ме радуваше кога слушнав дека постарите во нашите села сè уште зборуваат македонски јазик меѓу себе. Бев тажен и кога дознав дека младите не зборуваат многу македонски. Малку разбираат и ако им поставиш прашање ќе ти одговорат на грчки...“

Тошо, сопругот на Софија, почина пред пет години. И тој беше дете бегалец. Роден е на германски јазик и припаѓал на семејството Гаковци. Неговиот татко Серафим загинал во битка во 1949 година. Неговата мајка Германија побегнала од Грција и заминала во Македонија. Петте деца на Серафим и Германија

пораснаа во различни детски домови. Тошо беше во Романија и во Полска, а другите беа во домовите за деца низ цела Југославија. Германија подоцна ги донела сите свои деца во Скопје. Во 1958 година, нејзиниот сопруг Тошо се преселил во Македонија кога имал 23 години. Неговиот брат, кој го чекаше на железничката станица, имаше негова слика во раката бидејќи не знаеше како изгледа. Германија почина во 1979 година на средбата во Трново каде се собраа децата бегалци. Нејзиното слабо срце не можеше да ја издржи возбудата што ја создаваа блиските луѓе кои долго време ги немаше видено.

ЈА КИДНАПИРАА ДЕСЕТ ГОДИШНАТА КАЛА ЗА ДА ЈА ПОСВОЈАТ

„Некој ја зеде... ја баравме шест месеци, како да исчезнала од лицето на земјата...“, рече Иане Бандевски.

Вака рече Иане Бандевски, дете бегалец од Орово, евакуирано заедно со Кала во Чехословачка: „Ја изгубивме десетгодишната Кала Димановска некаде помеѓу нашето село Орово и Чехословачка. Немавме поим каде ја изгубивме. „Мајката“ одговорна за неа била во паника. Директорот на домот за деца направи се за да ја најде, но се чинеше дека Кала исчезна од лицето на земјата. Ја побара и Црвениот крст одговорен за нас. Кога бевме префрлени во друг дом, заминавме без неа. Неизвесноста траеше околу шест месеци и дотогаш сите изгубија надеж дека ќе ја најдеме. Потоа, еден ден, дознавме дека една „непозната“ девојка била во болница каде што се лекувала долго време...“

Кала сега има 70 години и живее во Бутел, Скопје. Таа се сеќава на своето патување како да беше сон. Таа сега не е во добра здравствена состојба; има заборавено многу работи од нејзиното детство откако доживеала мозочен удар. Таа се сеќава дека била однесена во убавата куќа на еден пар, каде што била добро згрижена. Имаше многу храна и нова облека. Двојката добро се грижеше за неа; немале свои деца и сакале да ја посвојат. Дури и дадоа ново име; ја викаа Јана. Потоа еден ден ѝ се слошило и ја однеле во болница. Се сеќава дека добивала инјекции секој ден во болница додека не почнала да се чувствува подобро. И дадоа патерици за да може да оди. Тоа е сè што таа се сеќава. Таа не се сеќава како се нашла во куќата на парот или како завршила во болница. Сè што се сеќава е дека мажот од парот кој се грижел за неа бил лекар.

Вака рече Бандевски, кој пишуваше за Кала, „Подоцна дознавме дека, иако била добро згрижена од парот, ја

киднапирале. Местото каде што престојувавме беше добро оградено и никој однадвор не можеше да влезе, ниту децата можеа да излезат без возрасни. Се сомневаме дека некој од надвор ја излажал и успеал да ја земе под лажни изговори...“

Според Бандевски, сите деца носеле броеви, а бројот на Кала бил 92. Откако болницата не извести дека „непознатото“ болно девојче има број, знаевме дека е Кала. По нејзиното закрепнување, таа беше испратена во дом за деца. По завршувањето на Граѓанската војна во Грција, нејзините родители завршиле во Полска и ги барале неа и нејзината сестра. Сите се преселиле во Скопје во 1957 година. Кала се омажила за човек кој исто така бил дете-бегалец, кого веќе го познавала од детскиот дом во Чехословачка. Таа сега има син и ќерка кои имаат свои семејства.

Според Бандевски, вообичаено било децата бегалци да се венчаат меѓу себе. Се омажиле и за Грци, Полјаци, Чеси или Романци, но таквите бракови биле ретки. Најчесто бараа партнери меѓу Македонците. Вака рече Бандевски „Се венчавме меѓу себе затоа што мислевме дека еден ден ќе се вратиме во родните места во нашата сопствена Македонија. Бевме свесни дека ако се омажине за некој од Полска или Чехословачка, ќе ни се намалат шансите да се вратиме дома. И токму тоа им се случи на оние што останаа таму. Останаа кога другите заминаа во Република Македонија...“

Пролетта 1948 година Иане Бандевски од Орово, заедно со 150-160 деца, бил однесен од својот дом и испратен преку граница. Од она што му останало во сеќавање најмногу се сеќава е неговото патување со брод преку Преспанското Езеро. Се сеќава дека сите деца од различните села биле собрани во Нивици каде што ја поминале ноќта. Тој се сеќава како постарите деца биле однесени по планините следното утро, а помалите деца биле товарени на чамци и однесени преку езерото. Вака рече Бандевски „Нивици се наоѓа во близина на езерото. Нивици се рибари и лесно нè префрлија преку езерото на другата страна на границата. Бевме сместени во чамци кои можеа да носат по триесет деца. Сите бевме во паника кога го

поминувавме езерото. Сите деца плачеа затоа што никогаш порано не виделе толку многу вода или патувале преку езеро...”

За Бандевски беше особено страшно кога чамецот во кој се наоѓаше навлегуваше во вода секој пат кога ќе го премине врвот на бранот. Тој се сеќава дека постарите деца ја ваделе водата додека рибарите веслале. Сите исплашени од памет, децата пристигнале на местото Маркова Нога, кај Долно Дупени. Ова беше првата станица за децата бегалци на нивниот долг пат во непознатиот свет од кој никогаш не се вратија.

Кога стигнале во Браилово, децата биле натоварени во товарни вагони и однесени. Без да знаат, вагоните биле одвоени од возот по линијата и испратени во различни земји. Така, сите пријатели, браќа или сестри кои се качиле на друг автомобил, веројатноста е дека биле разделени и испратени во различни земји. Бандевски не можеше да каже кој е критериумот за кое дете да се испрати во која земја. Исто така, не беше посветено внимание на браќата и сестрите да се чуваат заедно. На нивните родители ќе им беше многу полесно да ги пронајдат доколку беа заедно. Единствените луѓе кои знаеја како децата ќе бидат разделени беа водачите на КПГ кои ја водеа програмата за евакуација. Ги имаа сите списоци со имињата на децата и одлучуваа кој каде ќе оди врз основа на некои критериуми како возраста или датумот на раѓање.

Бандевски имаше среќа што можеше повторно да се врати во Орово. Во 1979 година, сестрата на неговата сопруга сериозно се разболела и била однесена во болница во Солун. Кај Бандевски добија телеграма со лошата вест. Сестрата на неговата сопруга напишала дека е болна од рак и дека сака да ја види сестра си што е можно поскоро. Вака рече Бандевски „Ја зедовме телеграмата со нас и отидовме директно на граничниот премин Богородица. Наместо виза, на грчките граничари им ја покажавме телеграмата. Ни рекоа дека не можеме да влеземе во Грција без виза. Телеграмата не им значеше ништо. Кога го слушна тоа жена ми, почна да плаче и да ги моли бидејќи одамна ја нема видено сестра си и се плашеше дека ќе умре без да ја види. За среќа, граничарите нè смилуваа и не пуштија да влеземе. Прво се јавија телефонски во болницата каде што беше

хоспитализирана сестрата на мојата сопруга. Кога се уверија дека е навистина болна, ни дадоа виза за пет дена...“ Со среќа, од трите сестри, најстарата што беше тешко болна е сè уште жива, додека неговата сопруга Василка и нејзината најмлада сестра умрел.

По влегувањето во Грција, Јане и Василка ја искористија можноста да го посетат родното село Орово. Вака рече Бандевски „Орово беше целосно уништено. Куќата на моето семејство беше уништена до темел. И тоа не беше видливо. Местото каде што ми беше куќата го најдов од карта објавена во монографија на моето село... Единствената градба што денес останала во Орово како доказ дека некогаш живееле таму е селската црква. Црквата е обновена со пари испратени од Оровчани кои живееле и работеле во западните земји (САД, Канада, Австралија итн.). Иако Орово не е населено денес, неговите луѓе насекаде се собираат за време на верски празници, селски фестивали итн., исто како што тоа го правеа во Орово во минатото. Се собираат и луѓето од околните села кои живееле во Орово, се посетуваат и слават одредени празници. Планирам да го посетам селото оваа година и да присуствувам на фестивалот за да ги видам моите пријатели од детството кои се уште не сум ги видел...“

Вака рече Бандевски, „Некои деца бегалци сега можат да влезат во Грција, под услов името на нивното родно место во пасошот да биде грчко име. Но, некои меѓу нас, од патриотски причини, кои се идентификуваат како Македонци, имаат македонски имиња и сакаат во документите да биде македонското име на нивното родно место, сè уште не смеат да влезат во Грција...“

МАРКОС: ЈА СПАСИВ ГРЦИЈА ДА СТАНЕ СЛОВЕНСКА ЗЕМЈА

„Грчките комунисти намерно ги лажеа Македонците за да ги вмешаат во Граѓанската војна во Грција“, рече Сократ Пановски.

Според Сократ Пановски, македонско дете бегалец евакуирано во Романија, кој има напишано неколку книги за бегалската драма, македонското население кое живее во Грција било принудено да ги напушти своите домови со помош на раководството на Комунистичката партија на Грција (КПГ). КПГ беше таа што го индоктринира македонскиот народ да земе оружје и масовно да учествува во Граѓанската војна во Грција, што доведе до нивна смрт. До овој заклучок Пановски дошол откако прочитал неколку книги напишани на оваа тема од грчки автори. Според Пановски, овие автори биле учесници во војната и тоа го признале. Joanis S. Koliopoulou беше еден од нив. Беше водач на КПГ. Во својата книга со наслов „Македонското прашање во периодот на Граѓанската војна во Грција (1946-1949) Западна Македонија“, меѓу другото пишува дека КПГ направи се што е можно да ги вклучи Македонците во Граѓанската војна во Грција, ветувајќи им ги нивните права. , дури и правото на самоопределување, со намера да ги вклучи масовно во војната и да и олесни на Грција да ги протера од нивните домови...

Според Колиопулу, КПГ се погрижила сите раководни позиции и авторитетни позиции, особено оние во војската, да им бидат дадени на Грците, а не на Македонците, и покрај големиот број Македонци кои учествувале во војната. Колиопулу, исто така, призна дека децата бегалци кои биле испратени биле евакуирани за да им служат на резервните потреби на Демократската армија на Грција (ДАГ). Тој даде примери за ова. Еден пример беше кога децата постари од 14 години беа регрутирани од детските домови и претворени во борци на

ДАГ. На 15 јули 1948 година, 123 деца биле регрутирани од детскиот дом во Тулгеш, Романија. Тие се бореа само кратко време пред повеќето да бидат убиени. И покрај нивната мала возраст, 14 и 15 години, тие деца немаа обука. Потоа беа мобилизирани уште 1.500 деца. Ова е најочигледниот пример кој потврдува дека КПГ имала за цел да ги користи овие деца како резерва на ДАГ...

За да го поткрепи неговото тврдење дека македонското население кое живее во Грција било принудено да ги напушти своите домови со помош на раководството на КПГ, Пановски ги посочува коментарите на Маркос по враќањето во Грција во 1984 година. Армијата и генералот Маркос кој командуваше со ДАГ, организиран од грчки новинар, Кокалатос го праша Маркос: „Значи, ти си тој што сакаше да ја претвори Грција во словенска земја? на што Маркос одговорил: „Не, јас сум тој што ја спасил Грција да не стане словенска земја! За Пановски оваа изјава потврдува дека КПГ навистина била вклучена во протерувањето на македонскиот народ од татковината. КПГ беше одговорна за принудувањето на десетици илјади Македонци да ги напуштат своите предци и да заминат на далечни места, дури и во Ташкент, од каде што никогаш нема да се вратат...

Филипос Драгумис, друг грчки автор, кој исто така учествувал во Граѓанската војна во Грција, призна дека со текот на годините Македонците биле прогонувани од Грците. По потекло од Костурско, семејството Драгумис се преселило во Атина каде Филипос одел на училиште и подоцна станал советник во грчката влада. Уште одамна, уште пред да започне Првата светска војна, Драгумис и предложил на грчката влада да не го користи името „Македонци“ за да се однесува на македонскиот народ што живее во Грција, бидејќи еден ден овие Македонци би сакале Македонија да се врати. Тој предложи да се нарекуваат „стари Бугари“; на тој начин би било полесно да се депортираат во Бугарија, што се случи од 1921 до 1924 година кога седумдесет илјади Македонци беа протерани од Грција и испратени во Бугарија. Во 1947 година Драгумис подготви план за Генералштабот на грчката владина армија да избрка 105.000 Македонци и 2.200 Власи од Грција. Тој потоа

јавно изјави дека „Би било лесно да се постигне тоа - каде што одат кучињата, така ќе одат и нивните мајки...“ Тоа значи дека таму каде што одат децата ќе следат и нивните родители. Според Пановски, токму тоа им се случило на македонските деца бегалци.

Пановски не се согласува со луѓето кои претпоставуваат дека децата кои биле „евакуирани“ од КПП се евакуирани од хуманитарни причини. Вака рече Пановски, „Какви хуманитарни причини? Дури и мајките во моментот на нивното разделување од децата можеа да видат дека тоа не е хуманитарно. Како е хуманитарно да се одделат мајките од нивните деца? Бев таму и се што можев да видам беше мајки кои плачат до крај и си ја кинат косата. Дали е тоа хуманитарно? Мајките пролеаја толку многу солзи што немаа повеќе да пролеат. Како е хуманитарно да не знаеш, со години, каде се твоите деца; и ако се живи или мртви... и кој беше каде...?“

Пановски продолжи: „Грците постојано се жалеа во Обединетите нации барајќи да ги вратат децата. Но, дали навистина ги сакаа назад? Не! Едно од оние деца бегалци кои Грција ги сакаше да ги врати пристигна со брод до пристаништето Солун. Но, во моментот кога грчките власти дознале дека се вика Ѓорѓи Вражиновски, му рекле дека лице со тоа име не смее да влезе во Грција. Но тоа не беше се. Дури и оние Македонци кои имаа грчки имиња се соочија со исти пречки. Кога 1.160 возрасни и деца од Романија се обидоа да се вратат, грчката влада сфати дека ќе има проблеми со толку голема група. Луѓето кои сакаа да се вратат веќе знаеја дека се Македонци, негрчка етничка припадност со своја уникатна култура и дека Грција не само што ги окупира нивните земји туку постојано ги злоупотребува. Грците се плашеа дека ако им се дозволи на овие луѓе да се вратат, на крајот ќе се побунат. Затоа Грција се погрижи тие никогаш да не се вратат...“

Според Пановски, за да ги принуди Македонците од нивните домови, грчката армија користела слична тактика како што користела за време на Балканските војни кога македонските села со недели биле бомбардирани деноноќно како што беше

случајот во Кукуш, кога градот беше бомбардиран дење и ноќ за триесет дена. Нивната цел беше јасна; тоа е направено за протерување на македонското население. Истото беше направено и за време на Граѓанската војна во Грција. Вака рече Пановски, „Авионите и топовите непрекинато ги бомбардираа македонските села за да не принудат да си замине. Тоа не беше доброволна евакуација; тоа беше принудна евакуација со употреба на оружје. Иницијативата беше од КПГ. На состанокот на младинската организација на Комунистичката партија, во кој беа вклучени младински групи од балканските земји, одржан во Белград во 1948 година, претставниците на грчката младина ги прашаа комунистичките земји дали ќе примат 10.000 грчки деца. Кога тие во огромно мнозинство рекоа да, планот веднаш беше ставен на дело. Но, тоа не беше прв пат децата да бидат евакуирани. Вистинската евакуација започна во 1947 година пред грчката младинска група да даде предлог. На 25 јуни 1947 година, откако грчката армија ја започнала својата офанзива, децата од селата во близина на границата биле евакуирани во Албанија. Тоа покажува дека планот за евакуација започнал уште пред да биде одобрен...“ Според Пановски, оваа информација доаѓа од грчки извори.

Грчката влада имаше свои оперативци во ДАГ. Еден од оние оперативци кои учествуваа во Демократската армија на Грција како офицер за обезбедување стана началник на полиција во Грција по завршувањето на војната. Вака рече Пановски: „Кога некои Македонци отидоа во полиција да се распрашаат за нивното грчко државјанство, тие го признаа, но тој не криеше што е. Им кажа дека тоа е негова работа. И тој не беше единствениот...“

Според Пановски, луѓето сè уште страдаат од последиците од Граѓанската војна во Грција. Една од тие последици беше и протерувањето на македонскиот народ од прататковината. Вака рече Пановски, „Покрај тоа што Грција не ни ги призна правата и не ни ги врати грчките државјанства и имоти, нема да ни дозволи да се вратиме во родните места, ниту за посета. Граѓанската војна во Грција за нас Македонците не заврши...“ А како контрастен пример, Пановски ја посочи Шпанија каде во 1968 година, Франко изгради споменик за сите загинати во

Шпанската граѓанска војна, и од републиканската и од ројалистичката страна.

Како заклучок, ова го рече Пановски: „Со признавањето на македонскиот идентитет со неговите права и привилегии, македонскиот народ може да и помогне на Грција да стане вистинска демократија. Грција не може легитимно да се преправа дека е демократска земја ако дискриминира илјадници луѓе кои биле нејзини поранешни граѓани. Признавањето на Македонците и нивна репатријација ќе и помогне на Грција. Ова не е само македонски проблем; тоа е и грчки проблем, и за грчката влада и за редовниот народ. Зборував со многу од оние „Грци по род“ кои се бореа заедно со нас Македонците во Граѓанската војна во Грција и тие исто така сочувствуваат со нас. Еден таков Грк бил син на грчки борец чиј татко го спасиле Македонците. Еве што рече: „Како да кажам дека Македонци не постојат кога Македонки го спасија татко ми во Вичо кога беше тешко повреден. Македонките го евакуираа од бојното поле“...

СТОЈА БЕШЕ МАЈКА НА СИТЕ ЕГЕЈСКИ ДЕЦА

Стоја Јанковска беше една од многуте жени на кои мајките им ги даваа синовите и ќерките да ги чуваат

Вака Стоја Јанковска, „мајка“ назначена да се грижи за децата бегалци во детските домови во Бела Црква, Војводина, го опиша своето искуство. „Се чувствував како да имам некаква рана во мене која цело време ме болеше од сеќавањето како мајките и децата плачеа за време на нивната разделба. Ме боли кога ќе помислам на мајките кои ги гушкаат своите деца, а улиците се празни од детската радост и смеа. Чувствувам дека во мене развив часовник кој ми ги буди старите спомени секогаш кога ќе помислам на децата за кои се грижев во тие мрачни времиња...“ Стоја Јанковска или „мајка Стоја“ како што им беше позната на децата, беше добро позната. Име во домовите за деца. Таа помина 20 години грижејќи се за децата во детските домови. Сега, 60 години подоцна, сè уште и е тешко да зборува за својата драма. Додека зборуваше со нас, таа се обидуваше да ги сокрие солзите, но тие постојано доаѓаа без престан. Чувствувавме како да сме го вклучиле стариот часовник внатре во неа и направивме нејзините спомени да се излеат.

Според Јанковска, иако луѓето биле уморни од борбата за својата слобода, сите верувале во нивната борба. Затоа мнозинството мајки се согласиле да се одвојат од децата. Тие беа сигурни дека наскоро ќе ја добијат војната и ќе ги вратат децата. Вака рече Јанковска „Кога стигнавме на граничниот премин Лазо Ангеловски, наставник кој не придружуваше, рече дека ќе се вратиме за три месеци и децата ќе држат црвени знамиња во рацете. Сите му верувавме. Чекавме и чекавме, но никогаш не се вративме. Чекав 55 години пред да ми дозволат да го посетам моето родно место. Конечно се вратив и го зедев брат ми со мене...“

Јанковска, или „мајката“ Стоја, беше со децата цело време од отворањето на првите детски домови во Бела Црква, Војводина до нивното затворање. Откако повеќето деца ги побараа нивните родители, четириесет и понатаму останаа во домовите. Тие веројатно ги изгубиле своите родители во војната. Овие деца се пренесени во домот за деца „11 Октомври“ во Скопје. Јанковска остана со нив до завршување на средното образование. После тоа отишла да работи како учителка.

Според Јанковска, децата имале добар живот во детските домови и биле добро образовани. Вака рече таа, „Тоа беа деца од селата, деца на земјоделци, тули и шивачи. Беа облечени во селска облека и беа уморни од долгото патување. Секој што ќе ја видеше формата во која се наоѓаше, ќе плачеше. Тие за прв пат беа во воз. Тие за прв пат видоа бањи во детските домови. И иако беа без своите родители, тие беа внимателни и добро дисциплинирани. Повеќето дипломираа на универзитет, некои со докторати...“

Во текот на интервјуто Јанковска со ентузијазам и со голема љубов ни покажа многу слики од децата направени на денот кога пристигнале во детските домови. Имаше нешто интересно да каже за секое дете. Исто така, таа не ги заборава нивните имиња. Меѓу нив имало и грчки деца. За неа немаше разлика дали се Македонци или Грци. Еве што рече таа: „За нас сите беа исти. Ние им бевме „мајки“ и сите тие беа наши деца. Кога последната група деца го напушти домот за деца, директорот ми ги даде сликите и ми рече да ги однесам со мене во Македонија и да ги чувам како евиденција за нашиот престој во Бела Црква. Ги зедев, а потоа им дадов на децата за време на следните посети со нив. Останатото го задржав кај мене. Се надевам дека ќе им ги дадам кога ќе ги видам. За жал, не знам каде се. Се надевам дека ќе ги видам повторно пред да умрам...“

Јанковска добро ја заврши работата со децата бегалци и за тоа беше препознаена од југословенските власти и Црвениот крст. Но, според неа, најдоброто признание за неа е почитта и благодарноста што ја добила од децата. Еве што рече таа: „Еден ден чекав автобус кога еден млад човек, кого не го препознав,

ме праша дали сум „мајка“ Стоја. Реков „да“ и го прашав дали го познавам. Ми рече: „Се викам Лазе Шопов.“ Кога го слушнав тоа име, го прегрнав. Потоа ме праша каде живеам. Му кажав дека ми дадоа мал стан овде во градот. Тој рече: „Требаше да ви дадат вила за осумте години што ги заменивте како наша „мајка“, работејќи бесплатно...“

Стоја Јанковска, сега 80-годишна, продолжи: „Еден ден налетав на Кире Секулов, поранешно дете бегалец под моја грижа. Ме праша дали ќе одам во неговата канцеларија и ќе поминам петнаесет минути со него. Реков да. Кога стигнавме таму ги собра своите колеги и ме запозна со нив. Во својот вовед тој ме нарече „неговата мајка Тереза“. Бев толку трогнат од тоа што почнав да плачам. Тие зборови ми значеа многу, повеќе од било што на светот...“

Јанковска беше голема „мајка“ и ги сакаше сите деца. Таа рече дека буквално живеела за нив и тие и го продолжиле животот. Ова е она што таа рече: „Оние што се тука често доаѓаат и ме посетуваат, а оние што одеа на надзор често ми пишуваат писма. Понекогаш не им пишувам назад. Тешко ми е. Претпочитам да ги имам блиску и лично да ги посетам... додека сум сè уште жив. Но, порано не беше така. Сега судбината не раздели и мораме да си пишуваме писма со солзи во очите...“ Вака им рече Томка Пандова, дете бегалец од селото Трсие на своите роднини: „Сега кога се преселив во далечната Австралија. Мојата најголема желба е да бидам погребан со писмата што ми ги напиша Стоја и со сликите што ми ги даде...“

Секое дете бегалец и денес ја нарекува Јанковска „мајка Стоја“. Таа рече дека жали за нив бидејќи биле жртвувани не само за време на Граѓанската војна во Грција, туку и за време на Информбирото кога Тито се скарал со Сталин, како и за време на Студената војна. Јанковска беше во Романија за време на периодот на Информбирото на курсеви за предавање со уште триесет „мајки“. Наставникот што им држел предавање бил Грк. Вака рече Јанковска, „Додека ни држеше предавања за тоа како да предаваме, нашиот грчки предавач рече дека не се враќаме во Југославија, во Бела Црква, ниту децата на кои предаваме.

Му реков дека не остануваме овде. Ќе се вратиме ако треба и ќе ги земеме децата со нас. Им ветивме на нивните мајки дека ќе се грижиме за нив и токму тоа ќе го направиме. Немаше да ги оставиме нашите деца. Нешто подоцна, една вечер, се вративме во Бела Црква. За жал ја загубивме единаесетгодишната Антигони Хасу, влашко девојче од Псодери. Не знаевме каде е. Една година подоцна ни се јавија наставниците во Чехословачка и ни кажаа дека таа е таму...“

Јанковска осум години работеше како учител. Се омажила во 1956 година, но пред да се омажи му рекла на својот вереник дека мора да дојде и да живее со неа во домот за деца. Таа му рекла дека не може да ги остави децата сами. Таа треба да биде таму да се грижи за нив и да биде со нив кога ќе се разбудат наутро. Властите им дадоа соба во детскиот дом и тие останаа таму додека не се затвори домот за деца.

Кон крајот на 1950 година Јанковска го посетила родното место Рудари, каде што нашла тројца нејзини ученици од Бела Црква. Тие, заедно со околу 500 други деца, се вратиле во Грција порано во 1950 година. Имињата на тројцата биле Михаил, Аристотел и Јанко. Дотогаш Михаил и Аристотел биле во брак и имале свои деца. За жал, Јанко почина. Јанковска го посети неговиот гроб и долго плачеше. Вака рече таа, „Беше вознемирувачки, дури и плачев кога ги видов Михаил и Аристотел. Беше тешко, но убаво да ги видам повторно, да ги видам луѓето што ги сакаш, после толку години. Ме поканија мене и сите други што беа со мене да останат во своите домови. Од 500 деца што се вратиле во 1950 година, околу 450 биле Македонци кои имале живи роднини во Грција...“

Според Јанковска, само пет-шест деца од Бела Црква биле мобилизирани од Демократската армија на Грција (ДАГ) да се борат во нехуманата грчка граѓанска војна. Вака рече Јанковска „Нашите деца беа мобилизирани во Демократската армија на Грција да се борат во таа нехумана војна. Без да знаеме, дојде Георгиадис, Грк, и ги мобилизираше постарите деца. Ги однел во Булкеш, Војводина, населба управувана од грчки бегалци. Мислевме дека ги зел за да ги стави на работа во Булкеш и потоа да ги врати, но погрешивме. Три од децата се убиени. Се

сеќавам само на еден од нив, се викаше Стефче. Не се сеќавам на имињата на другите...”

Јанковска имала само 20 години кога во 1948 година го напуштила своето село Рудари и тргнала по патот од кој нема враќање. Нејзиниот татко и најстариот брат Васил останале да се борат во војната. Нејзината мајка исто така останала зад себе. Со неа во Бела Црква отишле и двајцата помали браќа Ристо и Гоче. Нејзината сестра Александра исто така беше евакуирана, но со друга група деца бегалци. Таа заврши во дом за деца во Романија. По поразот на ДАГ, нејзините родители заедно со најмладиот брат Никола избегале од војната и завршиле во Полска. Набргу по пристигнувањето во Полска, нејзиниот татко починал. Тој беше сериозно повреден за време на последните битки. Тој беше погребан во Полска. Нејзиниот најстар брат Васил бил ранет четири пати. По поразот на ДАГ, Васил побегнал во Албанија и оттаму бил испратен во Ташкент. Подоцна ги донел мајка си, братот и сестра си од Полска во Ташкент. Дури во 60-тите, семејството конечно се собра во Македонија.

САМ НА ПЛАНИНА СО ГЛАДНИ ВОЛЦИ

Сакајќи да ги спасат своите деца, семејствата од Чеган оставиле магариња во клисурата да ги хранат гладните диви сверови

Волците завиваа од сите страни кога тринаесет семејства, жени и деца, од селото Чеган се најдоа беспомошно да гледаат кон небото и да му се молат на Бога некој да дојде и да ги спаси. Кога гладните сверови се приближија, некој им предложи да ги жртвуваат своите магариња за да се спасат. Веднаш ги истоварили и ги турнале во провалија. За кратко време магарињата биле нападнати и волците ги проголтале. Тоа ги купи семејствата некое време пред да пристигнат вооружените партизани и да ги избркаат волците. Оваа приказна ја раскажа Миле Бржовски, најстарото момче меѓу децата и мајките во групата. Миле заедно со мајка му, двајцата браќа и три сестри среде зима се нашле на планина.

Вака рече Бржовски „Како што се сеќавам беше 22 декември 1948 година. Беше студен зимски ден и по долго патување сите бевме уморни и исцрпени па застанавме да се одмориме. Запаливме оган да се стоплиме и да си ја исушиме мократа облека. Околу полноќ слушнавме како завиваат волци. Кога завивањето се приближи, можевме да ги видиме волците како доаѓаат кон нас. Почнавме да викаме за помош, но немаше никој во близина да ни помогне. Потоа зедевме едно од магарињата и го турнавме во провалија. Волците тргнале по него и го раскинале. Откако завршија, почнаа да доаѓаат кон нас. Жртвувавме второ магаре, но тоа не беше доволно за да ги задоволиме. Среќа за нас некои партизани кои беа во близина ги слушнаа нашите врисоци и нè спасија. Пукале во волците и тие веднаш побегнале...“

Ова, сепак, не беше единствената несреќа што ја доживеа семејството Бржовски. Пред да нападнат волците, додека патувале преку планината, ја изгубиле помладата сестра на

Миле, која имала само седум месеци. Вака рече Бржовски „Додека бегавме од нашиот дом зедовме две магариња натоварени со храна, облека и друго што ни требаше. Налетавме на длабоко бавно додека ја преминувавме планината и магарињата постојано се заглавуваа. Моравме да им ископаме патека со лопати. Бидејќи бев најстар во семејството, тогаш имав петнаесет години, снегот го лопав со мајка ми. Додека им помагавме на магарињата да одат низ снегот, мајка ми ја спушти Летка на снегот. Бевме толку зафатени со лопати што не забележавме дека таа се покрива со снег што паѓа. Кога сфативме дека ја нема, во паника почнавме да ја бараме, но не можевме да ја најдеме. Имавме куче со нас. Кучето ја нашло покриено од снегот. Мајка ми истрча назад и извика: „Ене ја, жива е“...“

Имаше семејства од селата кои не сакаа да побегнат во Југославија и останаа во близина на бојните зони надевајќи се дека партизаните ќе победат во војната и дека ќе се вратат во селото. Мајката на Миле со шест од нејзините деца одлучи да не оди далеку од нејзиното село Чеган. Нејзиниот сопруг бил партизан и таа сакала да остане во негова близина. Таа и нејзините деца беа сместени во една од викендичките на планината. Вака рече Бржовски, „Кога слушнавме како доаѓаат авиони, истрчавме и се сокривме во една пештера. Еднаш бомба паднала врз куќите и три биле уништени. Среќа што заминавме на време пред да паднат бомбите. Живеевме на планина пет тешки месеци. Поголемиот дел од времето бевме гладни...“

Кога дојде пролетта, жените и постарите деца беа ставени на работа за партизаните, доставувајќи муниција во бојните зони со магариња и коњи.

Вака рече Бржовски, „Една ноќ беше дадена наредба луѓето да се подготват и да си заминат од селата. Демократската армија на Грција (ДАГ) ги губеше битките, а грчката владина армија се приближуваше. Не само што грчката владина армија имаше повеќе војници од нас, туку и помагаа Американците и Британците, кои ги снабдуваа со оружје и авиони за да не бомбардираат. Слушнавме дека ДАГ е поразена и почна да се повлекува кон Албанија, но не знаевме каде треба да одиме.

Татко ми дозна дека сè уште сме таму и една ноќ дојде во Попадија да не извлече. Бевме многу среќни што го видовме жив бидејќи многу партизани дотогаш беа убиени. Следното утро сите триесет семејства што живееја таму ја преминаа планината Кајмакчалан и заминаа во Југославија кај Мариово. Таму бевме сместени во една мала куќа во која видов две слики висат на ѕидот. Подоцна ми кажаа дека едната слика е на Маршал Тито, а другата на Лазо Колишевски.

Од Мариово не однесоа во Браилово каде останавме два месеци. Подоцна децата биле сместени во детски домови во Бела Црква, Прилеп и Валандово, а жените биле испратени во Галичник каде ги ставале на работа со волна. Татко ми Крсте пристигна подоцна. Пред тоа бил затворен во Војводина. Тоа беше времето на Информбирото кога многу војници на ДАГ беа затворени бидејќи беа осомничени дека се приврзаници на Сталин. Кога сфатија дека татко ми не е поддржувач на Сталин, го испратија во Галичник да биде со мајка ми...“

Бржовски продолжи: „Најсреќната година во мојот живот беше 1959 година кога сите мои браќа и сестри, кои живееја во различни домови за деца, повторно се собраа во Битола каде што сите седевме на иста маса и јадевме. Се сеќавам дека еднаш мајка ми почна да плаче и рече: „Нашето страдање е зад нас сега. Срцето ми е полно што ве гледам сите живи и здрави и тука со нас“...

Чеган, родното место на Миле Бржовски, се наоѓа на другата страна на Кајмакчалан. Едно време имало 85 куќи со многудетни семејства во кои живееле 1.227 луѓе. Селото го празнуваше „Спасовден“ на кој сиот народ се собра на селскиот плоштад и пееше и играше на четите свирејќи народна музика. Меѓутоа, во летото 1949 година, наместо да се собираат на селскиот плоштад и да играат, народот облечен во црно се собрал заедно во селската црква да оддадат почит и да се молат за душите на загинатите во битка. Немаше ниту едно семејство кое не загубило член или членови за време на Граѓанската војна во Грција. Само во битките на Грамос и Вичо загинале 50 младинци и девојки. Никој не знае каде се закопани, ниту дали

се погребани. Еден нивни соселанец кој дошол по тој повод од странство имал камера и ја сликал церемонијата на Чеган.

Миле Бржовски го посети родното место во 1988 година. Ова беше првпат да се врати по војната. Еве што рече: „Кога отидов во моето село не знаев дали одам по земја или на воздух. Го најдов мојот семеен дом... Беше во урнатини... Нашата беше една од најубавите куќи во селото, но беше уништена и користена од грчката полиција на крајот на војната. Во селото сè уште има живот, но населението се намалило на околу 700 жители. Селото повеќе не е онаму каде што беше првобитно. Откако бил уништен, луѓето од Чеган повторно ги изградиле своите домови подолу на друга локација. Кога отидов таму по втор пат во 2003 година, сликата се промени. Дојдоа богати луѓе од Атина и Солун и изградиле големи вили наместо нашите стари куќи. Куќата на моето семејство повеќе не постоеше; некој на нејзино место изградил двокатна вила. Луѓето сега скијаат во близина на селото и одат таму во текот на зимата. Чеган стана атракција за туристите. Старото село се наоѓало на 1.190 m надморска височина и било опкружено со шуми и вода...“

Според Бржовски, неговото семејство имало голем имот во селото, за кој се грижеле неговите роднини. Неговиот дедо двапати заминал во Америка за да работи како печалбар. Првиот пат врати две вреќи злато, а вториот пат врати три. Вака рече Бржовски „Прв пат кога дедо ми се врати од работа во Америка купи фарма. Златото што го врати вторпат го закопа некаде, кое до ден денес никој не знае каде е. Дедо ми имаше 16 деца. Многу малку луѓе веруваат дека баба ми родила 16 сина и ќерки и сите тие преживеале...“

ДОЦА ГОГАРОВСКА НЕМА СИЛА ПОВТОРНО ДА ГО ПОСЕТИ СЕСТЕВО

„Ако го посетам родното место, се плашам да не ми се скрши срцето од спомените што ќе ми се вратат“, вели Доца Гогаровска.

Судбината ги одведе Дотса и Леонидас Гогаровски во Полска каде го подигнаа своето семејство и каде се соочија со својата иднина. И така, родното место на Доца Сестево и родното место на Леонидас, Германците, станаа далечни спомени што ќе ги носат со себе додека не умрат. Доца никогаш не се вратила во Сестево, местото каде што го поминала детството, ниту на кратка посета. Таа рече дека нема доволно сила да оди таму и да се соочи со своето минато, бидејќи се плаши дека срцето може да и пукне од спомените што ќе ја преплават. Леонидас го посетил Германецот пред три години, но не го видел истото село што го знаел од детството, од пред 60 години.

Доца Гогаровска - Алексовска не знае точно колку години имала, 12 или 13 години, кога била евакуирана од Сестево бидејќи до ден денес нема документи од кога е родена. Нејзината сестра Гила која сега живее во селото Вишини, кое се наоѓа во подножјето на планината Вичо, и кажала дека Грците им ги запалиле сите документи. Вака ни кажа Доца по телефон: „Кога некој ќе ме праша колку години имам, му велам дека сум засекогаш млад...“ и потоа се насмеа. Но, таа се сети на точниот ден, 25 март 1948 година, кога сите деца го напуштија Сестево. Така таа рече: „Не собраа пред училиштето и на нашите мајки им рекоа: „Ако сакате да ги спасите вашите деца од смрт, мора да ги испратите во демократските земји, далеку од војната“...

Доца продолжи: „Сестра ми Гила нè натовари на нашето магаре и мене и мојот помал брат Мито нè одведе до Желево. Поминавме покрај Малиот Камен (Литл Карпа) каде видовме огромен отпечаток од рака на карпа. Ни кажаа дека ова е раката на Марко Крале. Откако минавме низ многу села, конечно стигнавме во Желево. Таму ја поминавме ноќта. Кога се разбудивме, Гила ја немаше. Таа замина додека сè уште спиевме. Оттаму во текот на ноќта патувавме кон југословенската граница, бидејќи преку ден теренот беше патролиран со авиони и бомбардирање на се што се движеше. Се плашевме да не бидеме убиени. Откако ја минавме границата стигнавме во близина на Преспанското Езеро. Сите бевме уморни и поспани од долгото патување и од пешачењето преку планината. На пауза, братучед ми Младо почна да вика „Гледам патот, ете го“ и истрча по ридот и влета во водата. Тој беше толку уморен што го помеша езерото за пат. Беше тажно, но смешно...“

Според Доца, тие најпрвин пристигнале во селата Долно Дупени и Лиубоино и оттаму биле однесени во Браилово, прилепско, каде со воз. Доца и нејзиниот брат биле однесени во Романија каде останале седум месеци, а потоа во Полска. Еве што рече Доца: „Беше многу убаво во домовите за деца во Полска. Во Романија беше малку потешко бидејќи земјата беше сиромашна, но тие направија се за да ни ја олеснат маката. Ни дадоа колку што имаа. Немаа многу...“

Доца дипломирала на педагошката академија во Полска и работела како учителка во следните 30 години предавајќи руски на полски, македонски и грчки деца. Таа рече дека нема сила да го посети Сестево, нејзиното родно место или кое било друго место каде го поминала своето детство, бидејќи чувствувала дека нема емоционална сила да го направи тоа. Еве што рече таа: „Нема да можам да ги контролирам емоциите и се плашам дека нешто во мене ќе се скрши. Ќе почнам да плачам затоа што секоја карпа на која сум згазнала додека бев дете, секое дрво покрај кое поминав, ќе ме врати во годините од моето детство, кои колку и да беа сиромашни, толку ми беа многу драги. Мислам дека нема да преживеам посета на Сестево...“

Откако била евакуирана во 1948 година, Доца никогаш повеќе не ја видела својата мајка. Еве што рече: „Мајка ми Софија умре од тага. Таа се разболе откако Грците ги зедоа татко ми и двете постари сестри и ги интернираа на некои суви грчки острови. Остана сама дома чувајќи го нашиот добиток. Ми кажаа дека многу страдала. Таа не можеше да живее без нејзините деца што и го скрши срцето. Таа почина во 1952 година. За среќа, нејзината сестра штотуку се вратила од затвор и можела да ја закопа. Откако излезе од затвор, татко ми се врати во Сестево и по 17 години разделба дојде да не посети во Полска. Моите две сестри Цила и Тома сега живеат во Грција, мојот постар брат Иани живее во Чешка, а мојот помал брат Мито живее во Полска...“

Доца и Леонидас имаат две деца, син и ќерка. Синот го крстиле Крсто, а ќерката Лена. Нивниот син се оженил со Полјак и има свое семејство. Тие живеат многу добро. На своите внуци им дадоа македонски имиња - Златко и Петре. Доца ја посети Република Македонија само еднаш. Ова беше за време на првата средба за деца бегалци одржана во Скопје. Еве што рече таа, „Повторно ќе одам во Македонија на оводинешниот состанок, овој пат со ќерка ми. Ќе биде 60-та година од нашата евакуација...“

Семејството на Доца е сè уште разделено и не седнало на маса како семејство. Доца телефонски разговара со сестрите во Грција. И двајцата се во брак со Македонци. И двајцата нивни сопрузи сега се мртви. Еве што рече Доца: „Јас не го зборувам добро грчкиот јазик, а нивните деца не зборуваат толку добро македонски. Еднаш еден од моите внуци ми се јави на телефон и ми зборуваше на грчки. Му реков дека те разбираам, но не можам да ти одговорам на грчки. Јас предложив да зборувам македонски, а тој грчки. Имавме добар разговор...“ Доца ни рече дека верува дека грчките власти и грчките политичари се одговорни за сите зла што се направени врз нас Македонците. Таа има многу пријатели Грци.

Нејзиниот сопруг Леонидас имал 14 години кога бил евакуиран од Германија. Тој рече дека авионите цело време бомбардираат. Неговото училиште било погодено од бомба. Го прашавме дали

родителите доброволно ги испраќаат своите деца во други земји или тоа е резултат на комунистичката пропаганда. Вака рече, „Објективно немаше друг излез. Авионите беа над нас цело време и фрлаа бомби, па децата мораа да бидат испратени на безбедно место...“

Леонидас има двајца браќа и една сестра и сите биле деца бегалци. Тој и еден од браќата завршија во Романија, неговата сестра заврши во Чехословачка, а другиот брат заврши во Југославија, во Бела Црква. Разделувањето на браќата и сестрите им го отежнало повторното обединување. Леонидас не знаел зошто го направиле тоа. Тој рече дека бил спасен од мобилизацијата на Демократската армија на Грција (ДАГ), бидејќи бил низок, иако бил меѓу постарите деца. Вака рече „Децата ги избираа според висината, а не според датумот на раѓање. Тие бараа повисоки деца кои можат да носат пиштол. Да знаеја кога сум роден, сигурно ќе ме земеа и мене...“

Леонидас имаше среќа; неговото семејство не беше толку распространето низ целиот свет како другите егејски семејства, но неговите двајца браќа и сестра одлучија да ја направат Полска свој дом. И бидејќи беа заедно, можеа да ја избегнат носталгијата да бидат далеку од Германецот, нивното родно место. Сите имаа добро образование. Вака рече Леонидас: „Од многуте Македонци што пристигнаа во Полска, само неколку останаа зад нив. Останавме само триесет луѓе во Спечин од сите Македонци што дојдоа овде...“

Леонидас рече: „Нашата судбина беше трагична; за кои би можеле да се напишат многу книги. Кога се вратив на гости во Германија, не најдов ниту еден од нашите роднини. Запознав само еден старец кој беше Македонец. Тој не сакаше да го напушти својот дом кога сите ќе заминат. Не се сеќаваше на мене бидејќи кога живеевме таму не беше во селото. Бил мобилизиран од грчката владина војска и кога завршила војната се вратил во Германија. Но, ниту еден Македонец кој се борел за ДАГ не смеел да се врати. Можев да разговарам со него за тоа како беше Германецот пред 60 години. Го најдов германскиот јазик во тажна состојба. Пред да замине од Герман беше едно големо село кое издржуваше околу 3.500

луѓе. На денот на мојата посета имаше само 150 луѓе, сите Грци. Имаше и неколку Власи кои зборуваа по малку македонски...“

ЕГЕЈСКИТЕ ДЕЦА КОРИСТЕНИ ЗА ПОЛИТИЧКИ ЦЕЛИ ВО ВРЕМЕ НА СТУДЕНАТА ВОЈНА

Грчката влада ги обвини комунистите дека ги „киднапирале“ децата и ги воспитувале да бидат Македонци

Децата кои во пролетта 1948 година беа евакуирани од Егејска Македонија од страна на Комунистичката партија на Грција (КПГ) и од Народноослободителниот фронт (НОФ) беа користени како доказ за „киднапирање“. Грчката влада и нејзините поддржувачи го искористија овој чин во својата валкана пропаганда во обид да го убедат светот дека децата всушност биле киднапирани. Вака пишува историчарот д-р Ристо Кирјазовски: „Проблемот со децата бегалци од Егејска Македонија се појави во меѓународните организации и во јавноста на почетокот на Студената војна и стана сегмент во идеолошката, политичката и пропагандната војна меѓу грчката Ројалистичка влада и нејзините соседи. Тоа прашање беше искористено во поширок контекст за време на зголемената тензија меѓу Истокот и Западот...“

Според д-р Катерина Мирчевска, грчкиот владин печат беше моќно пропагандно оружје кое му даде две тотално различни димензии на овој настан. КПГ беше обвинета дека ги земала децата за да ги воспитува како Словени и комунисти за да ја уништи грчката нација. Вака напиша Мирчевска „Написите објавени во многу весници низ Европа, Америка и Австралија предизвикаа бура од емоции и реакции кај добротворните организации, црквите, владите како и кај обичните граѓани. Дури и британскиот архиепископ од Кентербери даде коментар во кој ги замоли сите да се молат за грчките деца „одземени

насилно од нивните домови, села и земја до непознати дестинации“.

На 28 декември 1949 година, голем број грчки женски организации се состанаа во Атина и го прогласија овој ден за „Ден на тагата“ за киднапираните деца. Грчката влада го доведе ова прашање во прашање во Обединетите нации барајќи децата да се вратат. Беше создадена посебна балканска комисија на ОН за да ја истражи ситуацијата и, на предлог на Комисијата, Генералното собрание на ОН донесе посебна резолуција со која се бараше „децата да се вратат кај нивните родители и во отсуство на родители да се вратат на нивните најблиски роднини...“ Репатријацијата требаше да се изврши преку Меѓународниот Црвен крст, но Албанија, Унгарија, Полска и Романија одбија да соработуваат. Романската влада во своето образложение рече дека списоците што и биле доставени се фалсификувани. Родителите кои биле војници во Демократската армија на Грција (ДАГ) кои имале деца во Романија повеќе не живееле во Грција. Огромното мнозинство од овие родители биле бегалци во социјалистичките земји...

За децата бегалци неколку пати се разговараше во Генералното собрание на ОН и по тие дискусии беше формирана Постојана комисија за репатријација. Од овие дискусии произлегоа многу предлози. Едната дојде од шведската фондација „Рада Барнен“ (Помош за Европа), која понуди изградба на касарни на грчките острови со сопствени средства за сместување на децата што се враќаат во татковината.

Во агресивната грчка пропаганда се вклучија и Американците. Историчарот Лоренс С. Вотнер ја оцени евакуацијата како „една од најстрашните дејствија во физиолошката војна во грчкиот конфликт...“ Нешто слично рече и американскиот дипломат Ранкин, кој го оцени чинот како „голема физиолошка грешка“, што беше се користи во САД и во странство како „корисна антикомунистичка пропаганда“. Вака напиша Киријазовски „Како резултат на американската и грчката пропаганда што се шират низ светот, се создаде претпоставка дека децата се киднапирани...“

Во декември 1948 година, њујоршкиот весник „Вол Стрит Телеграф“ напиша: „Децата умираат затоа што немаат покрив над главата и затоа што им недостига храна и облека. Дваесет и пет илјади од нив се оставени без грижа. За волја на Бога пратете помош веднаш, испратете сè што имате затоа што многумина умираат секој изминат ден...“

Меѓутоа, вистината беше поинаква. Сите деца, без разлика во која земја биле испратени, биле добро згрижени. Некои беа сместени во хотели и летувалишта, а други во дом за деца и имаше многу храна за нив и сите беа запишани на училиште. Како резултат на непрестајната американска и грчка пропаганда, западните новинари ги посетија детските домови во Војводина каде им беше соопштена фактичката состојба. Вака пишува „Њујорк тајмс“, „Девојките со кои разговаравме негираа дека биле киднапирани од грчките партизани и дека биле принудени да ја напуштат својата земја. Тие рекоа дека побегнале од нападите со авиони. Црвениот крст на Југославија им обезбеди храна и облека. Секое дете имаше пар добри чевли, иако некои од чевлите беа преголеми. Фустаните, панталоните, блузите и шаловите што им беа дадени беа нови или во добра состојба...“ „Њујорк тајмс“ исто така нагласи дека грчката владина авијација ги бомбардирала селата каде што живееле децата и дека истите Грци што ги избркаа и сега ги сакаа назад. Повеќето од тие села беа целосно уништени.

Новинарите, исто така, објавија дека бруталниот третман на грчката влада ги предизвикал евакуациите и многуте воени жртви кои ги принудиле партизаните да ги евакуираат децата од Грција.

Новинарите на Асошијетед прес, исто така, дојдоа до заклучок дека секојдневните грчка владини бомбардирања на нивните села беа тие што ги принудија децата да ги напуштат своите домови. Според Асошиетед прес, „Многу од браќата и сестрите на децата умреле од грчките бомби, гладот и зимскиот студ. Многу од нивните родители беа убиени затоа што се бореле за отпорот...“ Новинарите на Асошијетед прес исто така споменаа дека набљудувале деца како се подвиткуваат кога слушнале звук на авиони. „Беше изненадувачки да се видат овие деца

како трчаат во канали и врескаат кога слушнаа како авион лета над главата. Дури и ја имаа истата реакција кога над нив на небото прелета орел. Овие деца беа толку исцрпени што заспаа додека си играа, но сега полека се опоравуваат во српското село во близина на границата со Романија, каде што се сместени во чиста училишна зграда. За многумина од нив ова е првиот тивок дом што некогаш го имале...“

Репортерот на „Њујорк Хералд“ напиша: „Југославија добро се грижи за децата бегалци од Грција...“ Истиот репортер ги посети детските домови во селата во близина на романската граница каде што луѓето му кажаа дека не е во ред. од Атина да ги обвинат партизаните за киднапирање на сопствените деца. Истиот репортер со свои очи видел како се однесувале со децата. Вака напиша тој, „Западниот печат тврди дека децата кои ја напуштиле татковината во Грција насилно биле одземени од нивните родители и дека живеат во затвори и во лоши услови, но тоа не е точно. Децата се добро згрижени...“

БЕЛГРАД ГЛУВ НА РЕАКЦИИТЕ ОД СКОПЈЕ

„Информбирото го одложи македонското прашање во Грција за „подобри“ времиња“, призна Лазар Колишевски.

Според британските дипломати, југословенските Тито и Едвард Кардели биле притиснати да се откажат од македонското прашање во Грција. На почетокот се колебаа, но со текот на времето Тито и Едвард Кардели, тогашен министер за надворешни работи, молчеа особено на дискусиите за нормализирање на југословенско-грчките односи. После тоа целосно заборавија на македонското прашање во Грција.

Чарлс Пик, британски амбасадор кој во тоа време служеше во Белград, беше еден од главните дипломати од Лондон кои постојано вршеа притисок врз Тито и Кардели да се откажат од македонските интереси во Егејска Македонија во корист на добри односи со Грција. Реакциите од македонското раководство не биле поволни... Според британски извори, откако Едвард Кардели го дефинирал македонското прашање како „второстепено“, Лазар Моисов изјавил дека македонскиот народ не може мирно да прифати одлука која ќе ги задуши основните права на македонското национално малцинство во Грција и промовирање на политики на денационализација и протерување на Македонците од нивните домови.

Ова го рече Моисов: „Како понатаму грчката влада ќе се однесува кон македонското малцинство ќе биде основен принцип од кој ќе можеме да ја испитаме искреноста во изјавите на владата на Пластирас. Владата на Пластирас покажа желба за нормализирање на односите со Југославија, што треба да стави крај на бруталната и варварската политика на претходните грчки влади кон македонското население. Вистинскиот тест, сепак, ќе биде она што ќе го направи владата на Пластирас во иднина. Дали без резерва ќе ги ослободи Македонците што ги држи во затворите и концентрационите логори? Дали ќе ги врати назад десетиците илјади Македонци

кои грчките влади ги депортираа? Дали ќе ги признае основните малцински права на македонскиот народ за да може слободно да го зборува својот јазик и да има училишта на својот јазик? Дали владата на Пластирас ќе обезбеди минимална гаранција за националните малцинства во Грција како и останатите цивилизирани земји...?

Вака рече Лазар Колишевски, тогашен врвен македонски политичар, за жртвувањето на македонските права во корист на подобрување на грчко-југословенските односи: „Македонското прашање требаше да го отвориме во 1948 година, но наместо тоа го одложивме бидејќи во тоа време се занимававме со премногу други прашања...“

Вака пишува Драган Клиаик во својата книга „Времето на Колишевски“, за она што го рекол Колишевски: „Ние Македонците се најдовме во деликатни околности прашувајќи се како да се справиме со новонастанатата ситуација; Информбирото, опасноста на границата и несогласувањата... Така, решивме да го одложиме македонското прашање за „подобри времиња“. Чекавме до 1955 година, кога односите меѓу Југославија и СССР се нормализираа и Крушчов дојде да го посети Белград. Потоа за време на форумот на Комунистичката партија ги прашавме југословенските власти зошто се „рамнодушни“ кон македонското малцинство во Грција и зошто јавно прашуваат „што велат Грците“, но никогаш „што велат Македонците“?

Но, благодарение на нашата претпазливост да се погрижиме да не ги нарушиме нашите добри односи со нашиот сосед Грција, го толериравме она што не би го толерирала една земја што се почитува...“ Со други зборови Лазар Колишевски призна дека југословенските власти „никогаш“ не бранеле Македонците во Грција.

Значи, без разлика што рекоа или правеа Македонците во Југославија, југословенските политички лидери продолжија да ги игнорираат нивните мислења, а прашањето за македонското малцинство во Грција постојано се ставаше на страна без да се дозволи да се затвори.

Вака се вели во телеграмата испратена на 9 ноември 1950 година од британската амбасада во Белград до Форин офис во Лондон, „Југословените не бараат територијални промени, туку мислат дека треба да им се дадат малцински права на Македонците во Грција. , истите права кои Југословените им ги дадоа на своите малцинства во Југославија. Тие, исто така, претпоставуваат дека македонското малцинство не треба да се истера...“

Вака напиша Хилари Кинг, британскиот конзул во Скопје (според транскриптите на британските дипломати пронајдени во амбасадата во Белград) откако имаше многу средби со македонските бегалци од Егејска Македонија барајќи австралиски визи. зборовите „македонско малцинство“ во разговорите со Грците. Иако во своите документи отворено признаваат дека Македонците се посебен национален идентитет, Грците не сакаат тоа да се потенцира. Исто така, ве советуваме дека Македонците во Грција зборуваат јазик што е лесен и разбирлив за сите луѓе овде во Скопје. Но, иако се смета дека овој јазик е бугарски, постојат многу јасни разлики помеѓу овој јазик и бугарскиот јазик (овој јазик е повеќе музички од бугарскиот јазик). Најинтересно е што луѓето овде се сите писмени (дури и постарите жени од најмалите села) но само на македонски...“

Британскиот конзул Кинг продолжи: „Нема сомнеж дека овие луѓе се гледаат себеси како Македонци и грчкиот јазик за нив е странски јазик. Понекогаш имаат потешкотии да ги изговорат своите официјални грчки лични имиња и имињата на нивните села...“ Во писмото до белградските власти Кинг вели дека бил информиран дека грчката влада одбила да им даде пасоши на Македонците од Грција. Вака рече тој: „Не знам дали е тоа вистина или не, но ако е тоа грчката влада не треба да очекува Македонците од Егејот да бидат лојални грчки граѓани...“

Според Кинг, една важна работа што треба да ја направат југословенскиот и грчкиот печат е да не ги навредуваат двете страни и двете влади. И владите да не се навредуваат меѓусебно од она што се објавува во печатот. Двете страни треба да

побараат од печатот да ги држи работите под контрола, особено весникот во Скопје (тука мислеа на весникот „Нова Македонија“). Исто така, тие не треба да обрнуваат премногу внимание на локалните медиуми. И Грците не треба да се сфаќаат сериозно.

Вака Кинг му напиша на својот соработник во Атина: „Верувам дека Тито ја кажува вистината кога вели, како и во неколку наврати, дека му е многу тешко да го премолчи локалниот македонски печат. Според Тито, Македонија била најуспешна од сите федерални републики бидејќи Македонците го имаат најмоќното комунистичко малцинство. Ако некој патува низ земјава, ќе открие дека Македонците најмногу го ценат режимот. За тоа, меѓу другото, Тито ги цени Македонците и се обидува да им угоди. Не претпоставувам дека македонските лидери даваат голема заслуга во тоа, но сепак бараат колку што можат за нивната лојалност. Има и други работи, но Тито нема да направи ништо за да им даде изговор на Бугарите да каже дека се откажал од борбата за Македонија и дека Бугарите се единствените што ќе им бидат спасители...“

МАКЕДОНЦИТЕ ПРОГНЕНИ НИЗ ЦЕЛ СВЕТ - ГРЦИЈА ИЗЈАВИ ДЕКА МАКЕДОНСКО МАЛЦИНСТВО НЕ ПОСТОИ ВО ГРЦИЈА

Околу 21.000 Македонци ги загубија животите, додека повеќе од 50.000 беа насилно прогонети за време на Граѓанската војна во Грција

Грчките комунисти го користеа македонскиот народ за свои цели за време на Граѓанската војна во Грција. По поразот на Демократската армија на Грција, комунистите го иселиле македонскиот народ од своите предци и надвор од грчките граници и никогаш не вложиле напори да го вратат назад. Напротив, грчките комунисти јавно изјавија дека во Грција нема Македонци, нешто што Грците го прифатија како реалност за време на војната. Со други зборови, грчко-македонскиот сојуз меѓу Комунистичката партија на Грција (КПГ) и Македонскиот националноослободителен фронт (НОФ) се засноваше на лажна основа и им служеше само на грчките комунистички интереси. Грчките комунисти беа добро свесни дека не можат да ги постигнат своите цели без масовно македонско учество и поддршка и не можат да триумфираат над грчката владина армија без Македонците. И така, за да го вмешаат и привлечат македонскиот народ во својата војна, мораа да признаат дека македонскиот национален идентитет и македонскиот јазик постоеле во Грција. Од друга страна, македонскиот народ го гледаше овој сојуз како своја шанса да ги оствари сопствените национални права.

Ова го напиша историчарот Ендрју Росос во својата книга „Некомпатибилни сојузи: грчките комунисти и македонските националисти во грчката граѓанска војна 1946-1949 година“, „Македонците не можеа да размислуваат за своето национално ослободување без победа на КПГ, единствената партија во Грција која го призна нивното постоење и нивниот национален идентитет. Во исто време, КПГ навистина не можеше да очекува победа без директна или индиректна поддршка од комунистичките соседи, особено од Федерална Југославија, но поддршката од Југославија каде што Македонците веќе имаа своја држава беше многу тешко да се дојде додека КПГ не добие активна поддршка од Македонците во Грција...“

Откако грчките комунисти го признаа постоењето на македонскиот идентитет и македонскиот јазик, отворија 87 македонски училишта во кои беа запишани околу 10.000 македонски деца. Ова беше голема мотивација за македонскиот народ масовно да го грабне оружјето во рацете и да се вклучи во војната. Сепак, тие никогаш не биле третирали како еднакви со Грците. Во привремената демократска влада немаше ниту еден македонски претставник и сите високи позиции во Демократската армија на Грција (ДАГ) беа доделени на Грци. Грчките комунисти се погрижија ниту еден Македонец да не добие командна позиција и покрај тоа што повеќето борци кои се бореа на фронтот и беа убиени беа Македонци. Според статистиката што ја собра НОФ во 1948 година, од 25.000 војници што се бореле во ДАГ, 11.000 биле Македонци. Тој број драстично се зголемил кон средината на 1949 година кога биле мобилизирани сите способни Македонци и Македонки. Од 20.000 војници кои се бореле во ДАГ во 1949 година, 14.000 биле Македонци. Ако се земе предвид фактот дека најголемите битки се воделе таму каде што живееле Македонците, се добива пореална слика за големата жртва што ја дал македонскиот народ за време на Граѓанската војна во Грција.

Ако сега, 60 години подоцна, ја анализираме ситуацијата и релативната големина на противниците на фронтот, лесно можеме да видиме дека комунистите немале никакви шанси да ја добијат војната. Нејзината загуба беше однапред одредена. На крајот на војната, според британските проценки, ДАГ имала

меѓу 20.000 и 30.000 војници. Грчката владина армија, пак, беше речиси 10 пати поголема и беше поддржана од Американците и Британците. Кога заврши војната, грчката армија се состоеше од 242.000 војници. Згора на тоа, САД и дадоа на грчката влада 140 авиони, 3.890 топови и фрлачи на мини, 97.000 пиштоли и 10.000 возила и камиони. Заедно со оружјето дојдоа 250 американски офицери кои ја опремуваа и советуваа грчката војска. Британците, исто така, го правеа својот дел за Грција, вклучително и организирање и обука на нивните вооружени сили. ДАГ, пак, го загуби својот најдобар сојузник Југославија за време на Информбирото кога Тито и Сталин се караа. Југославија беше главниот снабдувач на ДАГ со оружје и служеше како база за организирање на нејзините сили и пренесување на повредените војници. Тито ја затвори границата под притисок на Западот. Поради тоа ДАГ имаше постојан недостаток на оружје и војници. Згора на тоа, генералниот секретар на КПГ, Никос Захаријадис, имаше несогласувања со командантот и началник на ДАГ, генерал Маркос Вафијадис, за тоа како да се води војната.

Како резултат на горенаведеното, ДАГ ги загуби сите важни битки што следеа. Во битката кај Грамос ДАГ имаше 10.500 војници кои се бореле против 80.000 грчки владини војници. Ова беше првпат грчката авијација да користи напалм бомби од американско производство. Според британските проценки, ДАГ во таа битка изгубила многу војници. Околу 2.500 беа убиени, 3.200 беа повредени, 416 беа заробени, а 635 се предадоа. Од грчката влада загинаа 1.063 војници, а 3.883 беа повредени.

Во втората по големина битка што се одржа на Вичо, ДАГ повторно беше поразена. Во оваа битка загинале 696 војници на ДАГ, а 560 биле заробени или се предале. Граѓанската војна во Грција заврши на крајот на 1949 година. Податоците за бројот на загинати војници и луѓе кои избегале за време на Граѓанската војна во Грција варираат врз основа на различни извори.

Според Лилјана Пановска, 154.000 луѓе ги загубиле животите, а околу 90.000 ја напуштиле државата, а повеќето никогаш не се вратиле. Во исто време околу 40.000 луѓе беа интернирани во

концентрациони логори; 20.000 беа прогласени за виновни за антивладини злосторства, од кои најмалку 5.000 беа егзекутирани. Во исто време, повеќе од 700.000 луѓе беа принудени да ги напуштат своите домови и станаа бегалци во својата земја. Бројот на жртви дадени од левата страна изнесуваше 51.000 убиени и 50.000 повредени. Бројот на жртви обезбедени од десната страна 10.249 загинати и 37.000 повредени.

Вака рече Лилјана Пановска, „Останува впечатокот дека последиците за македонскиот народ беа особено трагични и многу сериозни. Како резултат на нивното учество во Граѓанската војна во Грција, 21.000 Македонци ги загубија животите, додека повеќе од 50.000 беа принудени да ги напуштат своите предци и својата земја. Ако се земе тоа предвид и во корелација со фактот дека во тоа време Македонците претставувале околу една дваесетина од вкупното население во Грција, тогаш станува јасно колкав бил размерот на последиците за Македонците во однос на Грците. Пропорционално, македонското учество во ДАГ беше масовно во споредба со грчкото...“

Над и надвор од ова, најголемите и најважните битки се воделе во области главно окупирани од Македонци. Пример за тоа е фактот што во 1951 година 46 македонски села биле избришани од пописниот список бидејќи биле тотално руинирани. Повеќе од 15.000 Македонци го загубија грчкото државјанство, а нивните земји беа конфискувани. Одземени се над две илјади квадратни километри македонска земја.

Грчките комунисти го покажаа своето вистинско лице кога во времето на Информбирото и по поразот на ДАГ, на ниту еден Македонец не му беше дозволено да се врати во Грција. Со други зборови, КПГ не само што ги напушти Македонците туку изјави дека ги нема. Сите македонски ослободителни организации, вклучително и НОФ, беа прогласени за непријателски. Според Петре Наковски, грчките комунисти во Полска и во другите социјалистички земји, каде што престојувале како бегалци, формирале партиски комитети и секој партиски комитет имал своја посебна тајна полиција. Сите

овие партиски комитети ги спроведуваа правилата на КПГ. Вака рече Наковски, „Секое македонско прашање што ќе излезе на површина веднаш беше пресечено од корен и прогласено за непријателско. Неговите протагонисти, обичните луѓе, обичните Македонци, учителките и младите, мајките и татковците на децата загинати во битките, беа прогласени за агенти и шпиони на „други сили, држави и идеологии“, само затоа што беа Македонци...“

Набргу потоа, раководството на КПГ го прогласи македонскиот јазик за инструмент на Тито и забрани да се користи во училиштата на македонски јазик каде што учат македонските деца бегалци во источноевропските земји. Македонскиот јазик во Бугарија беше заменет. Македонската азбука беше заменета и со нова азбука заснована на бугарската и руската азбука.

Вака рече Наковски, „Секаква македонска национална и патриотска појава беше прогласена за антипартиска, националистичка, сепаратистичка и автономистичка. Оваа антимакедонска битка траеше до 1954 година кога беа распуштени комитетите на КПГ во Полска и во другите источноевропски земји...“

Вака рече Пановка: „На 29 декември 1982 година грчката влада, како дел од својата програма за национално помирување, одлучи да ги врати своите политички бегалци. Врз основа на оваа одлука, сите политички бегалци (грчки по род) од Граѓанската војна во Грција имаа право на репатријација, освен оние кои се декларираа како Македонци. Тие беа казнети и оставени да ги живеат своите животи во егзил...“

ГРЧКИ ПРОФЕСОР ОБВИНЕТ ДЕКА Е „СКОПСКИ“ АГЕНТ

Анастасија Каракасиду рече дека Егејска Македонија не е исклучиво грчка, туку мултиетнички, мултикултурен регион

Анастасија Каракасиду е родена и израсната во Грција. Таа е професорка по антропологија која работи во САД. Таа беше обвинета за „канибализирање“ на грчката нација и за агент на „Скопје“. Таа добила смртни закани бидејќи кажала дека грчката нација се состои од неколку различни националности и култури асимилирани доброволно и насилно. Откако го направи своето теренско истражување во мала област во близина на Солун, таа напиша книга со наслов „Полиња со пченица, ридови од крв“ во која посочи неколку факти за тоа како некои Македонци биле хеленизирани и дека Егејска Македонија не е исклучиво грчка затоа што е мултиетнички и мултикултурен регион.

Вака рече Каракасиду, „Моите наоди, толкувања и мислења не беа секогаш добредојдени во грчките заедници во Грција или од Грците во дијаспората. Повеќето ме обвинуваа дека не ги поддржувам грчките национални интереси во нивните несогласувања со Република Македонија. Меѓутоа, јас бев мотивиран од пошироки интереси надвор од националните приврзаности...“

Издавачката куќа на Универзитетот Кембриџ одби да ја објави книгата на Каракасиду поради безбедносни причини. Покрај личните смртни закани, работата на Каракасиду беше и нападната. Некои од нејзините критичари, меѓу кои имало новинари, политичари, верски водачи и обични луѓе, започнале кампања против нејзината работа. Огорчени полемики водеа весниците и списанијата во Грција и грчката дијаспора. Дури и луѓето што ги интервјуираше во селата го негираа она што го рекоа, тврдејќи дека нивната националност е грчко „24 каратно

злато“ и дека таа погрешно цитирала. Меѓутоа, според Каракасиду, голем број од предците на овие луѓе биле „Словени“ (што значи Македонци).

Каракасиду продолжи: „Мојата работа беше погрешно претставена и цитирана, а во некои случаи дури и се промени... Како Гркинка, критички пишував за македонското прашање и понекогаш се чувствував како „случајно“ да гледам зад завесата и да кршам табу за „тајната грчка национална идеологија“...“ Денес грчките националисти „слепо го категоризираат словенското население и двојазичноста што постои во Грција од минатото, како модерна национална аномалија...“

Вака напиша Каракасиду: „Во 1988 година, кога почнав да ја формулирав темата за мојата докторска теза, намерата ми беше да разберам како луѓето со различно културно потекло кои живееле во истиот регион, почнале да се гледаат себеси како дел од еден Грк. нацијата и културата. Според општо прифатеното гледиште, кое го научив кога бев мал, грчка Македонија беше населена со две различни групи: „домородни жители“ и „бегалци“ кои дојдоа во Грција од Турција во 1922 и 1923 година кои се населиле таму меѓу „домородните жители.“. Двете групи се сметаа за Грци. Сакав да ги истражам овие две групи, кои понекогаш изгледаа толку различни, но сега почнаа да се гледаат себеси како членови на една колективна група, и како покрај нивните очигледни разлики, коегзистираат заедно, а некои во мешани бракови...“

Самата Каракасиду е дете од мешан брак. Нејзиниот татко бил христијанин од Турција кој не зборувал ниту еден збор грчки кога пристигнал, а нејзината мајка била член на „домородните жители“. Во 1975 година Каракасиду ја напушти Грција за да студира во САД. Потоа таа ја работеше својата теренска работа околу Солун. Како докторант таа истражувала осум години. Почнала во малото место наречено Гувезна, подоцна продолжила во Асирос. Таа интервјуираше луѓе, истражувајќи го нивното минато сакајќи да знае за нивните предци. Еве што рече таа, „Сакав да знам што ги натера двајцата мои родители кои потекнуваат од различно потекло да станат Грци. Очигледно потсвесно барав свој грчки идентитет...“

Од нејзините истражувања можеме да видиме дека голем број Македонци биле насилно елинизирани. Од нејзиното истражување можеме да видиме дека таа го разгледувала словенското население во западна Македонија, муслиманското население во Тракија и грчкото население на југ...

Според Каракасиду, грчката држава применува различни притисоци и различни влијанија на различни ситуации. Еве што рече таа, „Оние кои живееле во македонските региони и биле тесно поврзани со Грците, не доживеале толку непријателски односи како другите. Семејствата и заедниците кои најмногу настрадаа имаа членови на семејството убиени и прогонети. Тоа беа луѓе кои од различни причини не се чувствуваа Грци. Нивните идентитети се формирани како резултат на блиски меѓусебни односи и социјални врски и мрежи со други, но без учество во доминантно грчкото општество... Настаните во Втората светска војна и Граѓанската војна во Грција ги влошија условите за оние кои сакаа да бидат асимилирани. На луѓето кои се бореле на комунистичката страна им биле одземени сите права, вклучително и нивното државјанство...“ Каракасиду овде се осврна на Македонците на кои, половина век подоцна, сè уште не им е дозволено да ги посетат своите родни места бидејќи не се Грци по потекло.

Каракасиду не е предавник на грчката кауза, ниту агент на „Скопје“, но таа е објективен научник кој ја кажа вистината за елинизирање на луѓето во егејскиот дел на Македонија, што ја истражуваше во текот на нејзиното неколкугодишно истражување. Вака рече Владимир Милчин, „Не верувам дека намерата на Каракасиду на почетокот беше да се соочи со современиот грчки националистички наратив заснован на таканаречената „Мегали идеја“ (Големата идеја), туку нејзиното теренско истражување, нејзиното копање во архивите и нејзините консултации со библиографии, неизбежно ја доведоа Каракасиду во конфронтација со официјалната грчка доктрина која тврди дека Македонија била секогаш грчка и само грчка...“ Владимир Милчин и издавачката куќа „Магор“ беа одговорни за преводот и издавањето на книгата „Полиња со жито“. , Hills of Blood“ на македонски јазик.

Според Милчин, Анастасија Каракасиду не ја крие драмата што ја доживеала кога открила дека грчката нација се шири во регионот на Македонија преку различни асимилаторски техники и стратегии на етничко чистење. Еве што рече Милчин, „Храброста на Каракасиду се докажа со фактот што таа ја разоткри асимилацијата, но не го генерализираше своето откритие дека и други области на егејскиот македонски јазик се хеленизирани, како Леринскиот регион на пример, кој не беше толку успешен како процес на асимилација што се случи во Гувезна-Асирос...“

Весникот „Библиотека Журнал“ напиша дека ретко видел научна книга како „Полиња со пченица, ридови од крв“, да провоцира и вознемири толку многу луѓе. Вака пишува весникот „Каракасиду помина извесно време со луѓето од селата во овој регион и тврдеше дека Македонија не е исклучиво грчка, како што тврдат грчките националисти, туку е мултиетнички, мултикултурен регион кој е ставен преку политички и верски несогласувања на Балканот. Опседнатоста на Каракасиду со вистината ја доведе во очи со смртни закани од некои лути Грци. Нејзината моќно напишана изјава, гласна изјава за човечка храброст, треба да ги потсети читателите дека нема замена за хуманоста и критиката...“

КАКО ПАСКАЛИНА МАКЕДОНКА СТАНА ГРЧКА

„Без разлика каков идентитет биле луѓето, тие морале да станат Грци...“, рече Анастасија Каракасиду.

Анастасија Каракасиду, грчка професорка по антропологија на Универзитетот Велсли во Масачусетс, рече дека егејскиот дел на Македонија, сега под Грција, е хеленизиран. До овој заклучок дошла по осум години истражување. Таа напиша книга со наслов „Полиња со жито, ридови од крв“ во која ја раскажа приказната на Паскалина. Паскалина и нејзиното семејство биле нарекувани „Бугари“, погрден термин во Грција, поради што некои Македонци биле принудени да го прифатат елинизмот за да не бидат прогонувани.

Каракасиду избра мало место наречено Гувезна, кое се наоѓа во близина на Солун, каде што ќе го направи своето истражување. Гувезна подоцна беше преименувана во Асирос, тоа беше време кога Грците ги менуваа македонските имиња на места во грчки. Од сите луѓе со кои зборуваше Каракасиду само три постари жени зборуваа на таканаречениот словенски (македонски) јазик. Но, од трите, единствената Паскалина „Бугарката“, чиј прекар Каракасиду го става во наводници, си ја отвори душата и зборуваше за застрашувачките времиња доживевани за време на Балканските војни и подоцна. Каракасиду разговараше со неа четири пати. За време на четвртиот пат, кој се случи во летото 1991 година, Паскалина беше при крајот на својот живот. Овој пат Паскалина и ја кажа целата вистина за нејзината драма и разделбата од семејството.

Вака напиша Каракасиду: „Во тоа време таа имаше осумдесет години и живееше со својот најмлад син и неговото семејство. Во текот на нашиот разговор и поставив неколку прашања кои беа мотивирани од она што таа претходно ми го кажа. Како одговор на моите прашања, таа повторно ми ја раскажа својата

приказна, но овој пат со значителни промени во некои детали. Ја прашав Паскалина зошто претходните приказни се разликуваат од оваа последна. Таа рече дека во тие години се плашела да ја каже вистината затоа што се плашела дека ќе биде прогонувана...“

За време на нивните први три средби, Паскалина ја повтори истата приказна за тоа како нејзиното семејство било раздвоено за време на Втората светска војна, како нејзиното село било запалено од бугарската војска, како нејзиниот брат и сестра насилно биле одземени од Бугарите итн. Меѓутоа, овој пат Паскалина ѝ раскажа нешто поинаква приказна. Овој пат таа и рекла дека нејзиното село не го запалила бугарската, туку грчката војска и дека нејзиниот брат и сестра не биле однесени од Бугарите, туку целото нејзино семејство морало да го напушти својот дом во Егејска Македонија и бегаат во „бугарско село во Србија“ (најверојатно, село во Вардарскиот дел на Македонија). Подоцна нејзините родители се вратиле во Грција, а нејзиниот брат и сестра заминале во Бугарија.

Еве што напиша Каракасиду: „На „нејзиниот јазик“ Гувезна се викаше Гроздово. Презимето на нејзиниот татко во Амбар-Кој (неговото родно место) било Галчанов, но подоцна тој зел грчко презиме. Нешто подоцна нејзиното семејство се преселило во Гувезна, но живеело во страв, затоа што често дома доаѓале грчки полицајци и им рекле да си одат. Покрај напорната работа, семејството на Паскалина имаше и многу други проблеми во Гувезна. Тоа беше затоа што нејзиното семејство се сметаше за „Бугарско“. Полицијата постојано се обидуваше да ги исфрли. Деловните пријатели на нејзиниот татко од минатото не сакаа да бидат поврзани со нив. Беа навистина преплашени. Еднаш морале да го сокријат нејзиниот татко за да го спасат од затвор. И гувезни постојано ги терале да си заминат. Селските жители не ги сакаа таму и одбија да им дозволат да подигнат шатор во дворот на црквата за време на прослава...“

Според Каракасиду, „новата“ приказна на Паскалина била важна од повеќе аспекти и дека приказната покажува дека жителите од Амбар-Кој, оние кои зборувале на словенски јазик

пред да се воведо национализмот во 20 век, живееле релативно мирно со жителите на Гувезна. . Вака напиша Каракасиду: „Нејзината последна приказна покажа дека, покрај нивната свесна одлука да се вратат во Грција и да станат грчки државјани, семејствата, како и семејството на Паскалина, некои луѓе ги третирале како негрчки. Нив не ги почитувале, им се смееле, биле принудувани да излезат и да бегаат. Некои од нејзините соседи сè уште ја нарекуваа Паскалина „Бугарка“ дури и во 1960-тите. Но, во тоа време Паскалина беше подготвена да се соочи со нив...“

Според Каракасиду, Паскалина тужела еден од нејзините соседи затоа што ја нарекол „Вулгара“ (бугарски). Со себе донела двајца сведоци кои пред судот рекле дека таа не е Бугарка. На судијата му ја покажала својата грчка легитимација на која не пишувало дека е Бугарка. Во исто време, таа му кажа на судијата дека ако нејзиното семејство е бугарско, на нејзиниот син нема да му биде дозволено да служи во грчкото воздухопловство, во најелитната единица во грчката војска...

Каракасиду продолжи: „За жал, нејзината правна победа немаше вистински ефект; таа го носеше својот срам до денот кога умре. Сепак, сигурен сум дека чувствуваше дека е само Гркинка. Нејзиното долгогодишно образование и живеење цел живот тесно поврзано со локалното население во Асирот (дури и мажена во селото) го зацврсти нејзиниот грчки национален идентитет...“

Каракасиду сметаше дека за неа е привилегија да ѝ се довери Паскалина. Паскалина и ја кажа скриената вистина за неа и нејзиното семејство. Довербата на Паскалина во Каракасиду беше многу поважна од етнографската гледна точка, бидејќи таа беше една од трите живи жени кои зборуваа на „словенски“ (македонски) јазик во селото каде што Каракасиду ги истражуваше. Вака рече Каракасиду: „Успеав да најдам мал дел од животот на овие жени што ги потврди нивните сведоштва... Општо земено, мал број локални семејства беа цврсти и лојални следбеници на нивната национална кауза на крајот на векот. Обидувајќи се да задржат добра слика за себе, повеќето од нив имаат тенденција да ги следат интересите на оние кои биле

најмоќни или доминантни во тој момент. Некои семејства беа разделени поради нивната национална ориентација...“

Каракасиду продолжи: „Поглавјата во оваа студија го документираат процесот на хеленизација во еден мал дел од централна грчка Македонија. Поглавјата содржат детали за локалното население со надеж дека ќе го разјаснат бурниот пат што го поминаа овие семејства во нивните заедници. Сепак, овој развој не беше униформен во цела Грција. Другите делови на грчка Македонија се спротивставија на процесот на елинизација... Меѓутоа, во овој дел, во Лагадас, елинизацијата беше долгорочен процес кој траеше целиот 20 век. За некои тоа беше благороден и профитабилен процес. За други, особено во почетокот на векот, животот во Гувезна беше непријатен, суров и краток. Кога се судираат две големи хегемонични нации, истражувачите на историски фрагменти не можат да ја видат шумата од дрвјата. Таканареченото ослободување на Македонија во 1913 година беше почеток на неприкосновената хегемонија во процесот на градење нација. Без оглед на тоа каков бил дотогаш народот во централна грчка Македонија, јасно било дека од тој момент тие морале да бидат Грци. И така беше...“

ТАА ЈА ИСКРШИ СИТЕ РАМКИ НА ПАРЧИЊА И ПОБЕГА НИЗ ОКЕАНОТ

„Нè учеа дека македонскиот јазик остана од јазиците на воените трупи што минуваа низ регионот“, рече Кита Сапурма.

Вака Кита Сапурма од селото Клештина го опиша својот прв ден во грчкото училиште: „Учителката ме фати за мојата коса, која беше извиткана во топка и ја држеше заедно со иглички и лента. Потоа ме фати за рака и ја изврте наназад и ме влече на страна. Неговите зборови беа како отров и ме болеа исто како и влечењето на мојата коса, која се чувствуваше како да ми ја вадат од корен. „Како се осмелуваш да ја носиш оваа искршена облека и тоа губре на главата, веднаш соблечи се! Мора да носиш сино-бела униформа и сино-бели шноли... Сега оди дома и пресоблечи се, никогаш повеќе не сакам да те видам овде вака облечена, во селски распарчени, викна...“

Тоа утро, мајката на Кита вложи максимални напори да ја подготви Кита за првиот училишен ден. Ја облече со најдобрата облека што ја имаше. Косата си ја плетела во плетенка, ја закачила зад главата и ја врзала со црвена лента. Свечено облечена Кита замина на училиште со надеж дека ќе ги импресионира наставничката и нејзините школки другари. Навредената и понижена мала Кита се вратила дома плачејќи. Кога нејзината мајка и нејзината баба дознале што се случило, избрале стар фустан, го протнале нејзиниот постоечки фустан и буквално ја одвлекле на училиште против нејзина волја.

Кита беше млада, но доволно интелегентна за да разбере дека овој стар искинат фустан е поприфатлив за учителката отколку нејзината нова облека направена со љубов од мајка и и баба. Вака рече Кита Сапурма секавајќи се на деновите поминати во училиште кога грчките власти се трудеа преку образованието да ги елинизираат македонските деца: „Откако почнав да одам на

училиште сфатив дека грчкиот јазик е јазикот на нашите колонизатори. Иако македонскиот јазик се зборувал во селото и дома и кај роднините, задолжителен јазик за комуникација во училиште и во црква бил грчкиот. Зборувавме грчки со тврд акцент бидејќи бевме двојазични, а нашиот мајчин јазик беше македонскиот. За жал, Грците не научија дека нашиот македонски јазик не е ни јазик; немаше име, азбука и затоа не можеше да се користи за настава. Тоа не беше јазик за комуникација на високо ниво, за држење говори, за држење предавања итн. Грците ни рекоа дека е хибриден јазик без структура и единствени зборови. Зборовите беа остатоци од јазиците на воените трупи што поминаа низ овој регион...“

Приказната на малата Кита, сега осумдесетгодишна жена која живее во Австралија, ја најдовме во нејзината автобиографија со наслов „Децата на божицата-птицата“ напишана од нејзината ќерка Пандора Петровска.

Еве што рече Кита Сапурма: „Ова беше грчка пропаганда која во тие денови се користеше за да ни ги наполни главите. Грците не излажаа кога ни кажаа дека македонскиот јазик не вреди. Тоа потполно го разбрав подоцна, откако пристигнав во Австралија кога имав 14 години. Моите четири ќерки завршија факултет. Таму го учеле македонскиот јазик. Горката иронија е во тоа што го научив јазикот на баба ми во Австралија на шеесет години... Лагите што ни беа кажани и чувството на безвредност што го носевме со себе исчезнаа благодарение на образованието што го добивме надвор од нашата татковина, вклучително и учењето на нашиот македонски јазик. мајчин јазик. Конечно бевме ослободени од лагите што ги живеевме во Грција за време на нашето детство...“

Кита Сапурма продолжи: „Османлиите беа наши феудални господари со векови, тие не ни го уништија јазикот, ниту нашата култура; Сепак, Грците, нашите господари, не беа задоволни само со добивањето на нашите земји, тие поставија своја мисија да не исчистат од нашите предци. Не нарекуваа Македонци, туку „ендопи“ што на грчки значи автохтони. Наместо да се грижат за нас, што беше нивна обврска кога големите сили нè предадоа на нив, тие владееја со нас кобно и

пострашно во споредба со Османлиите, нашите поранешни господари...“

Вознемирувачката приказна што Кита Сапурма ни ја раскажуваше од своето детство, кога живееше дома во Егејска Македонија, го открива невидениот терор што Грците го користеле за бришење на сите траги од македонското постоење. Ова го направија не само за да го измамат светот дека ништо македонско не постои, туку и да го измамат самиот македонски народ полнејќи им ги главите на македонските деца со секакви лаги. Слушнавме многу такви приказни од сите деца кои беа принудени да го напуштат егејскиот дел на Македонија и беа прогонети низ целиот свет. Слушнавме приказни и од оние кои мораа да останат дома и многу гордо да се спротивстават на камшикот на грчките власти.

Кита беше едно од оние деца кои беа принудени да го напуштат домот и да заминат во Австралија. Нејзината разделба од баба и беше многу емотивна. Еве што рече таа: „Никогаш нема да ги заборавам очите на баба ми тој ден. Срцето на баба ми Цвета беше скршено бидејќи губеше дел од своето семејство. Едно беше мажите да заминат и да одат на работа во странство, а друго беше да се збогуваат со внукот и снаата. Од сите луѓе во нашето село, ние бевме првите жени што заминавме на таков начин. Ова значеше дека ова беше почеток на крајот на нашите семејства и луѓе...“

Истиот ден кога Кита го напуштила својот дом и селото, нејзината баба ги бакнала четирите агли на нејзината семејна соба, а потоа го бакнала нејзиниот камин и оџакот. Неколку години подоцна, откако нејзиниот последен внук се преселил во Австралија, таа останала сама. Тогаш сфатила дека веќе нема живот за неа дома. Единствената опција што и остана беше да си замине. Еве што рече Кита Сапурма за нејзината баба: „Пред да замине, гневот го префрли на куќата. Со секира ги искршила сите рамки и ги запалила. Ги уништи нештата што најмногу ги вреднуваше, работите што и даваа одраз на нејзиниот живот и на нејзиното битие. Повеќе не и требаа тие работи; изгубија секаква смисла, исто како што нејзиниот живот изгуби секаква смисла...“

Не беше доволно што грчките власти го мачеа, со намера да го искоренат македонскиот народ во Грција, истото го направија и надвор. Кога таткото на Кита поднесе барање да ја донесе Кита во Австралија, неговата апликација беше одбиена. Грчките власти не би го прифатиле името „Кита“ бидејќи тоа име не било грчко. Како резултат на тоа, таа мораше да чека пет месеци пред работите да се исправат. Таткото на Кита мораше да го користи грчкото име на Кита во апликацијата за да ги придвижи работите. Вака рече Кита Сапурма: „Грчките власти не сакаа да ги прифатат документите подготвени во Австралија каде што се користеше моето име „Кита“. Сите грчки граѓани мораа да имаат хеленизирани имиња... Моравме да го користиме името Хрисанти, што ми беше наметнато иако моите родители ме именуваа Кита. Одевме од место до место... бевме малтретирани и малтретирани... но конечно ја напуштивме Грција. Го оставивме и моето хеленизирано име со чувство на олеснување затоа што одевме на место каде што би можел да се нарекувам како што сакам“.

Кита Сапурма си ја отвори душата и рече: „Тие пет месеци додека чекавме грчката бирократија да покаже милост за моето име, многу Македонци си заминуваа. Кога стигнавме во Солун, се чувствувавше како цела колона Македонци да ги напуштаат некои за Австралија, некои за Канада или Америка. Каква иронија, шепна еден човек од малоазиската христијанска турска заедница, депонирана на нашите земји во 1920-тите дека ние, домородните луѓе, моравме да замине и да одиме во туѓи земји за да најдеме дом. И оваа личност беше во право. Грците ги исчистија нашите земји од нас и не можам со зборови да опишам колку е страшно тоа... Да те избркаат од се што ти било познато и драго...“

Кита Сапурма продолжи: „Борбата меѓу комунизмот и демократијата за време на Граѓанската војна во Грција беше само маска. Зад неа се криеше неговата вистинска цел, да му го направи животот на македонскиот народ толку неподнослив што нема да има друг избор освен да ја напуштат својата татковина и да станат бегалци преку границата во Република Македонија или како емигранти низ светот. Околу 28.000

македонски деца беа евакуирани во социјалистичките земји во Европа. Уште потрагично беше фактот што на овие деца, особено на оние кои не припаѓаат на партизански семејства, не им беше дозволено да се вратат дома бидејќи сè уште се сметаат за закана за безбедноста на Грција. Ова е една од многуте неправди направени кон мојата нација. Уништувањето на семејството беше единствениот сигурен начин да се уништи македонската заедница и иднината на нашата македонска нација. Повеќето од овие деца никогаш не ги виделе своите семејства во Грција, додека тие семејства не ја напуштиле Грција и не се преселиле во други земји. Некои никогаш не ги виделе своите семејства...“

Вака рече Пандора Петровска, авторката која ја раскажа застрашувачката приказна на мајка си: „Наместо да ги прифати лагите, стравот и очајот, резултат на пасивни генерации, македонскиот народ мора да почне да возвраќа, индивидуално или колективно, пишувајќи ги своите сопствена историја. Со тоа тие ќе стекнат чувство на креативност и ќе почнат да живеат во реалноста, како и ќе ја чувствуваат својата вредност бидејќи сè уште постојат...“

ЧУВАРОТ ЗАСТАНЕ НА БЕГАЛСКАТА СТРАНА

„Никој не платил повеќе за гревовите на своите татковци од децата на Македонците што зборуваат словенски во Грција...“, пишува британскиот весник.

Британскиот весник „Гардијан“ застапа на страната на децата бегалци кога околу 600 бегалци ги посетија нивните родни места во август 2003 година, по 20-дневен декрет издаден од грчката влада да им се дозволи влез во Грција. Новинарката Хелена Смит го придружуваше Георги Донеvски, претседател на светската организација за деца бегалци додека тој го посети Бапчор, неговото родно место.

Еве што напиша Хелена Смит: „Георги Донеvски се бореше со сеќавањето дека бил насилно избркан од Грција подолго отколку што сака да се сеќава. Тој беше извлечен од неговите родители, одведен од неговото село во мракот на ноќта и принуден да патува низ планините. Беше 30 март 1948 година, врвот на бруталната граѓанска војна во Грција, а тој беше момче на 12 години.

Но, ова лето се случи нешто несекојдневно: по 55 години принуден егзил, одземање на грчкото државјанство и имот, господине Донеvски, сега на Македонец конечно му беше дозволено да се врати во родното место.

Како и другите деца бегалци кои го искористија указот со кој привремено им се дозволува влез во Грција до крајот на овој месец, тој беше повторно обединет со роднините и пријателите. Тој дури успеал да го види и своето сакано родно село, но патувањето не било лесно.

Никој не платил повеќе за гревовите на нивните татковци од децата на Македонците кои зборуваат словенски во Грција, кои се бореле со комунистите за време на војната 1946-1949 година. Повеќе од половина век подоцна, борбата што ги спротивстави

левичарите против владините сили поддржани од Запад не е забравена. „Предавничката“ желба на македонското малцинство да создаде автономна држава за време на војната предизвикува сомнеж дури и сега.

Во земја научена да верува во сопствената етничка чистота, неетничките Грци сè уште поставуваат непријатни прашања за хеленскиот идентитет. Сомнежот беше премногу очигледен кога господинот Донеvски го предаде македонскиот пасош на граничната станица Ники. „Како се викаш?“ лаеше граничарот.

„Моето име е Георги“, рече г-дин Донеvски, кој ја води светската организација на деца бегалци од Грција со седиште во Скопје.

„Не, твоето грчко име!“

„Мислам дека е Јоргос Антониу, но не сум го користел откако ја напуштив вашата земја во 1948 година.

„А вашето родно место?“

„Бапчор“, зрачеше тој, користејќи го словенското (македонско) име за неговиот родител.

„Нема Бапсор“, рече чуварот. „Никогаш немало бапсор. Постои само грчкото село Пименикон. Ќе ти дадам виза за да го посетиш Пименикон“.

И со тоа господинот Донеvски дојде дома. Плачеше додека стоеше под кавернозниот лимен покрив на граничната контрола. „Ниту еден момент“, рече тој, „никогаш не бил посладок.

Ова е историја. не можам да верувам. Грција, моето родно место Грција, земјата на моите предци. Копнеев за овој момент, сонував за него цели 55 години“.

Од август, околу 600 македонски прогонети, сега постари и расфрлани низ поранешниот комунистички блок, Австралија и

Канада, ја започнаа истата одисеја. Повеќето се плашеа дека нема да живеат доволно долго за да ја раскажат приказната.

„Тие се невини жртви на граѓанската војна“, рече заменик-министерот за надворешни работи на Грција, Андреас Ловердос. „Ова е хуманитарна мерка, прв чекор кон исправање на грешките од минатото.

Реформската влада на Атина се надева дека отстапката не само што ќе помогне да се закопа наследството на лошото чувство од граѓанската војна, туку и да помогне на некој начин да ја направи Грција поразновидно, демократско општество. Според декретот, политичките бегалци, меѓу кои има и македонски герилци од граѓанската војна, можат да ја посетат Грција „во период од 20 дена“.

Застапниците за човекови права се надеваат дека привременото укинување на забраната ќе доведе до евентуална репатријација на прогонетите. За господинот Донеvски, кој водеше кампања за правото на враќање, не е момент прерано. Тој никогаш не го заборавил грчкото планинско село Бапчор.

„Им пишав на Нелсон Мандела, Бил Клинтон, Фидел Кастро, грчкиот, македонскиот и британскиот парламент, инсистирајќи дека не постои закон во светот кој вели дека децата се виновни за она што го прават нивните родители“, рече тој. „Ние не бевме борци; нè однесоа партизани преку граница.

Имав 12 години, најмалото од петте деца, и не сакав да одам...“ рече тој „но владините сили напредуваа и ги бомбардираа сите [словенски] македонски села, па партизаните решија да не постават во групи со „мајки“. “ на чело. Некои беа само мали деца. Одевме и шетавме низ ноќта сè додека не ги видовме овие мали светла... Тие беа бакшишот за цигари на југословенските гардисти што нè мавтаа преку границата...“

Ќе поминаа три децении пред потесното семејство на г-дин Донеvски повторно да се обедини. Како и сите оние кои бараа засолниште зад железната завеса, децата Донеvски беа одгледувани во државните сиропиталишта. „Она што ни се

случи беше вообичаено. Ме испратија во Хрватска, моите двајца браќа заминаа во Узбекистан, моите сестри завршија во Романија, а моите родители во Полска.

Кога на крајот беа повторно обединети во 1978 година, тие не се препознаа еден со друг.

Одбивањето на Грција да прифати постоење на кое било малцинство освен муслиманско население во Тракија донесе огромни тешкотии за етничките Македонци. Од 1913 година, кога нивните земји беа одземени од Отоманската империја и инкорпорирани во современата грчка држава, тие знаат само тешкотии. Македонските имиња на градовите, селата и реките беа сменети бидејќи Атина водеше политика на присилна асимилација.

Во 2000 година, неколку водечки членови на македонското малцинство беа изведени пред суд поради јавна употреба на нивниот мајчин јазик.

„Сите наши проблеми започнаа кога дојдоа Грците“, рече Марија Бунтевска (72), поранешен партизан кој живее во Битола, јужна Македонија, откако избега од Грција.

„Не ми дозволија ни да зборувам со мајка ми на македонски бидејќи тоа беше „валкан јазик“, рече таа. „Имам живописни спомени од баба ми кога ја натераа да учи грчки на ноќно училиште кога имаше доцни 80-ти.

Сомнежот кон етничките Македонци се влоши во текот на 1990-тите кога Атина и Скопје се расправаа околу правото на поранешната југословенска република да се нарекува Македонија. Грците веруваа дека нивните југословенски соседи имаат територијални амбиции на нивната соседна провинција Македонија, не само на Солун, нејзиното пристаниште. Наскоро, словенските говорители почнаа да се сметаат за платени агенти на „скопската пропаганда“.

„Грчкиот идентитет е изграден врз основа на митот дека секој Грк зборува грчки и е православен христијанин по религија“,

вели Панајоте Димитрас, портпарол на грчкиот огранок на групата за човекови права Хелсинки Монитор. „Овие луѓе го уништуваат тоа. Според современите европски и меѓународни стандарди за човекови права, начинот на кој Грција се однесува кон нив е за осуда“.

Она што најмногу ги вознемирува прогонетите е тоа што етничките Грци кои станаа политички бегалци беа репатрирани со амнестија од 1982 година.

За многумина отстапката е премала, предочна. На најмалку 150 етнички Македонци им е забранет влезот во Грција бидејќи не ги замениле македонските имиња на родните места во нивните пасоши со грчки варијанти. Нивните патни исправи сега носат печат на црн крст под зборот „непожелно“.

Горе во боровите шуми на Бапчор, пак, господинот Донеvски има само пофалби за мерката која вели дека му го променила животот. „Сè за Бапчор, дури и неговото име, повеќе нема“, се жали тој. „Но, ова“, се смее тој, ставајќи ги рацете во ледената река на селото, „е баш како што беше порано. Знам дека дојдов дома“.

Граѓанската војна се водеше меѓу владата и комунистите од ЕАМ-ЕЛАС (Национално ослободителен фронт-Национално народноослободителна армија) по завршувањето на нацистичката окупација во 1944 година.

Започна во декември 1944 година кога се распадна коалицијата меѓу ројалистите и комунистите - главното грчко движење на отпорот за време на Втората светска војна - поради одбивањето на комунистите да се разоружаат. Британските воени сили го поразија ЕАМ-ЕЛАС за неколку недели, но само откако ја совладаа речиси целата земја.

Беше формирана нова влада и грчкиот крал беше вратен на тронот. Комунистите признаа, но континуираните тензии доведоа до распуштање на владата. Во 1946 година избувна полноправна граѓанска војна. Прво Британија, а подоцна и САД и дадоа на грчката влада значителна воена и економска помош.

Северна Грција беше во центарот на конфликтот. Во 1947-48 година, комунистите зазедоа големи делови од територијата, но Грчката национална армија, реорганизирана и поддржана од САД, полека почна да ја враќа контролата.

Во август 1949 година била започната конечна офанзива на националната армија под маршалот Александар Папагос и бунтовниците се предале или побегнале преку северната граница кај комунистичките соседи на Грција.

Околу 100.000 луѓе беа убиени во граѓанската војна и имаше огромни економски нарушувања. Најмалку 25.000 Грци беа доброволно или насилно евакуирани во земјите од источниот блок, додека околу 700.000 беа раселени за време на борбите.

ПРЕГЛЕД

Книгата „Македонците кои настрадаа во грчки раце“ е потсетување колку повеќе страда делот од македонската нација што живее во Грција во споредба со другите делови. Виктор Цветаноски, авторот на оваа книга е искусен новинар кој добро го владее јазикот и умешно ја пренесе целата физичка и психолошка драма низ која поминале Македонците во периодот на нивното иселување од етнографската територија на Македонија до годините на нивното полнолетство во детските домови низ источноевропските земји.

Она што посебно треба да се нагласи е дека Виктор Цветаноски со едноставен стил опфатил голем број индивидуални судбини на луѓе кои страдале и преживеале од детството до зрелоста, носејќи траги од нивните трауми нанесени од грчките режими кога тие беа деца. Тоа се судбини што им припаѓаат на Македонците и само поради нивниот македонски идентитет, кој не се усогласи со создавањето на грчката нација. Оние кои одбија да бидат асимилирани беа принудени да ја напуштат македонската територија во границите на Грција.

Она што ја прави оваа книга уникатна е нејзината директност. Не е натоварено со историја, туку му овозможува на читателот да биде дел од она што им се случи на прогонетите Македонци. Мозаикот на судбините и нивните секојдневни страдања е очигледен во очите на читателот. Сведоштвата се искрени и се воздржуваат од интерес за политика или геостратегија. Меѓутоа, во високополитизираниот игра, дури и оние кои денес преговараат за почитување на човековите права во тие денови застапаат на страната на грчките власти и го поддржаат етничкото чистење на Македонците. Ова јасно ја покажува хипокризијата на светот која се занимава само со интереси, а сите други жртви се колатерална штета.

Оваа книга не е наменета да предизвика омраза или одмазда кон оние што го направиле тоа. Целта на книгата е да одржува евиденција за тоа што се случило за да не се заборава, бидејќи оние кои ќе го забораат минатото повторно ќе се соочат со

истата ситуација и ќе ги повторат грешките од минатото. Книгата, исто така, има за цел да отвори процес на длабоко размислување за тоа како една нација изложена на таква насилна репресија може да успее да постои, да го задржи сопствениот идентитет, јазик и култура.

Оваа книга има за цел да му обезбеди на македонскиот читател и на сите читатели кои зборуваат англиски јазик, прозорец со автентични информации за тоа колку многу настрада македонската нација во делот на Македонија под Грција во грчки раце. И поради горенаведените причини препорачуваме објавување на оваа книга.

д-р Тодор Чепреганов